

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Mgr. Eliška Dostálová

Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení

Rigorózní práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 9. dubna 2020

Eliška Dostálová

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Vymezení zásady zákazu reformatio in peius v současně platné právní úpravě	8
1.1 Obecně k zásadě a zakotvení na zákonné úrovni	8
1.2 Ústavní úroveň	10
2 Uplatnění zásady zákazu reformatio in peius u jednotlivých opravných prostředků	12
2.1 Stížnost	12
2.2 Odvolání	15
2.2.1 Odvolání podané státním zástupcem	16
2.2.2 Odvolání podané poškozeným a zúčastněnou osobou	19
2.3 Dovolání	23
2.3.1 Podřazení porušení zásady zákazu reformatio in peius v předchozím řízení pod některý z dovolacích důvodů	24
2.3.2 Nemožnost prolomení zásady zákazu reformatio in peius uplatněné v předchozím řízení	27
2.4 Stížnost pro porušení zákona	28
3 Specifické uplatnění zásady zákazu reformatio in peius u některých opravných prostředků	29
3.1 Odpor proti trestnímu příkazu	29
3.2 Návrh na obnovu řízení	33
4 Specifické problémy (ve světle stávající judikatury)	35
4.1 Výklad terminologie „změna v neprospěch“	35
4.1.1 Změna právní kvalifikace a uznání viny v širším rozsahu	38
4.1.2 Účastenství	39
4.1.3 Výrok o ochranném opatření	40
4.1.4 Výrok o náhradě škody	41
4.1.5 Souhrnný trest	42
4.1.6 Pokračování v trestném činu	44
4.1.7 Náklady řízení	46

4.2	Komparace trestů	47
4.2.1	Pojem přísnějšího trestu.....	47
4.2.2	Poměrování jednotlivých trestů	47
4.2.3	Poměrování trestů v jejich kombinaci	53
4.2.4	Shrnutí	55
4.3	Rozpor se zásadou materiální pravdy	56
5	Zvláštní řízení.....	59
5.1	Řízení ve věcech mladistvých	59
5.2	Řízení proti právníkům osobám.....	61
5.3	Řízení proti uprchlému.....	62
6	Uplatňování zásady zákazu reformatio in peius v řízení o přestupcích	65
6.1	Právní úprava zásady zákazu reformatio in peius.....	66
6.2	Aplikační problémy ve světle judikatury	68
6.3	Srovnání uplatnění zásady zákazu reformatio in peius v trestním řízení a řízení o přestupcích.....	70
7	Zásada zákazu reformatio in peius pohledem Evropského soudu pro lidská práva .	73
7.1	Alkes proti Turecku (č. 2)	73
7.2	Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku	75
7.3	Ruslan Yakovenko proti Ukrajině – separátní stanovisko soudce Zupančiče.....	76
7.4	Postoj Evropského soudu pro lidská práva k zásadě zákazu reformatio in peius.....	76
8	Návrh úpravy de lege ferenda.....	78
	Závěr	83
	Seznam použitých zdrojů	86
	Odborné publikace	86
	Příspěvky ve sbornících	87
	Komentáře	87
	Články z odborných časopisů	88
	Internetové zdroje	89
	Legislativní akty a důvodové zprávy	91
	Soudní rozhodnutí.....	92
	Shrnutí	99
	Seznam klíčových slov	100

Seznam použitých zkratek

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku České republiky, vyhlášená v č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění jejich Protokolů (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ61	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
PřesZ	zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
Nejvyšší správní soud	Nejvyšší správní soud České republiky

Úvod

Záměrem mé práce nesoucí název „Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení“ je komplexní kritické zhodnocení institutu zákazu reformatio in peius v současně platné trestněprávní úpravě, stanovení jeho mezí a charakteristika jednotlivých aplikačních problémů včetně rešerše dostupné literatury a judikatury, a to na území České republiky.

Jedná se o aktuální problém, koneckonců i o jednu z diskutovaných otázek v souvislosti s rekonstrukcí trestního řádu. Zásada, jež obecně představuje princip změny k horšímu, vyjadřuje v trestním řízení požadavek zákazu zhoršení postavení osoby, která podala opravný prostředek nebo v jejíž prospěch byl opravný prostředek jinou oprávněnou osobou podán,¹ je uplatňována téměř u všech opravných prostředků: stížnosti, odvolání, dovolání, stížnosti pro porušení zákona, specificky pak u návrhu na povolení obnovy řízení a absentuje u odporu proti trestnímu příkazu. Nosnou myšlenkou a smyslem jejího zakotvení je zabezpečení svobody práva podat opravný prostředek bez obav ze zhoršení situace toho, v jehož prospěch byl opravný prostředek podán, a přezkoumání příslušným orgánem vyššího stupně.²

Zásada má v naší historii ustálené místo, přičemž od roku 1994 je v českém trestním právu uplatňována v její plné síle u většiny opravných prostředků. Argument pro zakotvení zákazu je především ten, že pokud by neplatil, obviněný, potažmo jiné osoby by musely více zvažovat, zda opravný prostředek podat, či nikoli. Musíme si ale taktéž položit otázku, zda stávající široká formulace předmětné zásady není v rozporu s jednou ze stěžejních zásad trestního řízení, a to zásadou materiální pravdy. Nadto samotné formulace „změna k horšímu“ či „rozhodnutí v neprospěch“ představují ve světle judikatury pořád nedořešenou otázku a nejvyšší soudy se stále vyjadřují k jednotlivým aspektům a postupně vyvstávajícím problémům souvisejícím s tímto tématem, mezi které se bezpochyby řadí i komparace samotných trestů.

Práce se dělí na osm kapitol. Úvodní část bude zaměřena na vysvětlení základních pojmů souvisejících s danou problematikou a její právní zakotvení v českém trestním právu. Následují kapitoly zabývající se konkrétním uplatněním zásady u jednotlivých opravných prostředků a specifickými problémy ve světle stávající judikatury. Zde poukáži na výklad některých pojmů a dílčí aplikační nejasnosti podložené kazuistickým rozбором relevantní judikatury s vlastním věcným návrhem řešení. Tyto kapitoly jsou těžištěm práce. Pátou kapitolu budou tvořit tzv. zvláštní řízení, která vykazují odchylky od řízení klasického.

---

¹ ŠÁMAL, Pavel. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1355.

² Tamtéž.

V neposlední řadě provedu srovnání s uplatňováním zásady v řízení o přestupcích (někdy označovaného také jako „malé trestní řízení“) a objasním pohled Evropského soudu pro lidská práva na danou problematiku na základě rozboru dostupné judikatury. Závěr práce je pak věnován sumarizaci nabytých poznatků a z nich vycházejícímu vlastnímu návrhu zákonné úpravy *de lege ferenda*.

Budu pracovat především s dostupnou judikaturou nejvyšších soudů, kterou bych chtěla komplexně analyzovat, a s odbornými časopisy, tyto informace budou podpořeny základními údaji zpracovanými v monografiích, komentářích, sbornících a jiných odborných publikacích. Problematika zásady *reformatio in peius* je zpracována pouze zlomkovitě, jen úzký okruh autorů se ve své publikační činnosti věnuje souvisejícím otázkám. Na druhou stranu existuje obsáhlá judikatura, ze které je možné vycházet. Vlastní téma s sebou přináší celou řadu výkladových otázek, kterým se budu postupně věnovat.

V práci budu používat metodu popisnou pro základní nastínění právního zakotvení a konkrétních problémů, na kterou bude navazovat metoda analytická pro rozbor a následné vyvození poznatků, metoda komparativní a metoda dedukce. Využiji k tomu metodu výkladu jazykovou, subjektivně historickou, formálně systematickou a objektivně teleologickou za pomoci logických argumentů.

Mým cílem je podívat se na zásadu ze širší perspektivy, najít případné mezery v právní úpravě, identifikovat dopady a navrhnout přijatelné řešení pro futuro, zda a jak tuto zásadu formulovat a zakomponovat do našeho právního řádu. Proto jsem si položila následující výzkumné otázky: Jaký je účel zakotvení zásady *reformatio in peius* v trestním řízení a plní jeho současná podoba v českém trestním řádu daný účel? Jak a u kterých opravných prostředků je v současně platném a účinném trestním řádu zásada uplatňována? Co znamená a jak je chápán pojem „změna v neprospěch“? Jaké jsou hlavní rozdíly týkající se předmětné zásady v řízení trestním a v řízení o přestupcích?

Ráda bych odpověděla na položené otázky a došla k závěru, zda má princip zákazu *reformatio in peius* v našem trestním řádu své stálé místo s ohledem na již zmiňovanou historii a jako projev humanismu, nebo jeho zakotvení a uplatňování není potřeba. V souladu s vytyčeným cíleným závěrem jsem si zvolila hypotézu rigorózní práce, kterou se pokusím potvrdit nebo vyvrátit, a to: Zásada zákazu *reformatio in peius* není nezbytnou součástí trestního řízení v České republice.

1 Vymezení zásady zákazu reformatio in peius v současně platné právní úpravě

Nejprve je potřeba vymezit vlastní koncept reformatio in peius linoucí se celou následující prací a negativní zásadu formulovanou tímto pojmem, která je zároveň součástí více právních odvětví. Já se ve své práci převážně zaměřím na její konkrétní aplikovatelnost v trestním řízení.

Latinský pojem znamená v obecném právním významu změnu v neprospěch; tedy konkrétně v opravném řízení učiněnou změnu rozhodnutí v neprospěch toho, kdo ho svým opravným prostředkem napadl (potažmo v jehož prospěch bylo napadeno). V řízení trestním není takováto změna obecně akceptována, pokud by byla na škodu osobě, proti které se řízení vede.³

Lze rozlišit několik typů zákazů. Mezi hlavní patří diferenciaci na absolutní a relativní, přičemž při absolutním zakazu nemůže nově rozhodující orgán změnit rozhodnutí v neprospěch nikdy, při relativním může změnit rozhodnutí k horšímu, pokud existoval i opravný prostředek směřující v neprospěch. Dále můžeme zákaz dělit na úplný a částečný, úplný zákaz znamená, že nové rozhodnutí ve své celistvosti nesmí být nepříznivější, zatímco částečné se již omezuje na určitou část rozhodnutí (typicky výrok o trestu). A nakonec rozeznáváme zákaz povinný (kogentní, bezvýjimečný) a obsahující výjimky. Jak už plyne ze samotných pojmenování, kogentní nepřipouští výjimky z pravidla, zatímco jeho protějšek je dovoluje a pojmenovává (například veřejný zájem).⁴ V českém trestním řízení se uplatňuje převážně typ relativní, úplný a bezvýjimečný.

1.1 Obecně k zásadě a zakotvení na zákonné úrovni

Podmínkou pro uplatnění zásady zákazu reformatio in peius je podání opravného prostředku k tomu oprávněnou osobou ve prospěch (především) obviněného. Vlastním předpokladem je pak následné vedení řízení ohledně takové osoby výhradně v její prospěch, tedy pokud došlo ke zrušení rozhodnutí toliko v důsledku podaného opravného prostředku ve prospěch takové osoby. Představíme-li si situaci podaného opravného prostředku v neprospěch či částečně ve prospěch a částečně v neprospěch, pak má význam pouze a jen

---

³ VOČKA, Vladimír. Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu reformace in peius. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 201.

⁴ HERKE, Csongor, TÓTH, D. Csenge. Theoretical and practical issues of the prohibition of reformatio in peius in Hungary. *Issues of business and law*, 2011, č. 3, s. 101 a 107.

tehdy, pokud na jeho základě rozhodující instance zruší rozhodnutí. Ale ani takový postup nepředjímá rozhodnutí soudu v neprospěch, neboť jsou-li k tomu důvody, lze zlepšit postavení určité osoby i z podnětu opravného prostředku podaného v její neprospěch.⁵

Zásada a její zákaz se vztahuje především na obviněného⁶ (odvolání § 259 odst. 4 TŘ a § 264 odst. 2 TŘ, dovolání § 265p odst. 1 TŘ a § 265s odst. 2 TŘ a obnova řízení § 289 písm. b) TŘ) nebo i na všechny osoby, kterých se týká a jejichž prospěch sleduje (stížnost § 150 odst. 1 a 3 TŘ, ustanovení se přiměřeně použije i pro jiná rozhodnutí u stížnosti pro porušení zákona § 273 TŘ). Neuplatní se u odporu proti trestnímu příkazu (§ 314g odst. 2 TŘ). Pokud jde o rozsah, platí ve vztahu ke všem výrokům rozsudku, které se přímo týkají obviněného (vyjma obnovy řízení § 289 TŘ); kromě výroku o vině a trestu jde též o výrok o ochranném opatření, výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (dále jen „výrok o náhradě škody“).⁷

Co se týče vlastního uplatnění této zásady, vztahuje se nejen na přímo navazující opravné řízení, ale i na všechna řízení následující. Jinak řečeno, i v případě kasačního postupu soudu musí být brán ohled na její uplatnění a své důsledky si nese až do konce řízení. Právní úprava zásady se uplatní i v řízení ve věcech mladistvých, v řízení proti právnickým osobám a je zvláště upravena i v rámci řízení proti uprchlému.⁸

Za důvod aplikace zásady se považuje to, aby nesprávná rozhodnutí byla napadána k tomu oprávněnými osobami v co nejširším rozsahu, tato rozhodnutí mohla být přezkoumána orgánem vyššího stupně, popřípadě umožněna jejich náprava, a z pohledu psychologického taktéž aby osoba, v jejímž zájmu je rozhodnutí napadáno, neměla obavu z rizika zhoršení stávající situace a možných nepříznivých následků podaného opravného prostředku⁹ a opravné řízení se pro ni nestalo „pastí“.¹⁰ Rovněž působí jako jisté zvýhodnění oproti v mnohém silnější státní moci a současně coby tlak na státní orgán, aby vydal správné a spravedlivé rozhodnutí co možná nejrychleji.¹¹ Zásadu tedy lze podřadit pod tzv. favor defensionis neboli procesní záruky ochrany práv a výhod obviněného.¹²

⁵ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012.

⁶ Jímž se bude v souladu s § 12 odst. 7 TŘ rozumět v této práci i obžalovaný a odsouzený.

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013.

⁸ Těmto řízením je věnována bližší pozornost v kapitole 5 Zvláštní řízení.

⁹ ŠÁMAL: *Právní slovník...*, s. 1355. Podobně HASCH, Karel. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 612, 634.

¹⁰ MATES, Pavel, PIPEK, Jiří. Úvahy nad zákazem reformace in peius ve správním právu trestním. *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 438.

¹¹ MATES, Pavel, PIPEK, Jiří. *Úvahy nad zákazem...*, s. 438.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 11. Podobně GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 195.

1.2 Ústavní úroveň

Zásada, upravena v našem trestním řádu na zákonné úrovni, není přímo ústavně zakotvena (sama o sobě nepředstavuje žádné základní právo, a to ani na mezinárodní úrovni). Obecně je ale někdy označena za integrální součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy.¹³

Dále Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně uvádí, že se jedná o garanci svobody odvolacího práva zaručeného pátou hlavou Listiny¹⁴ a čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě,¹⁵ tedy disponovat s odvoláním, a v důsledku toho i práva na obhajobu, a úzce souvisí i s požadavkem kontradiktornosti řízení ve smyslu čl. 6 odst. 3 Úmluvy.¹⁶

Z lidskoprávní úpravy je nezbytné zmínit i spojitost s čl. 8 odst. 2 Listiny vymezujícím řádný zákonný proces ve spojení s čl. 39 Listiny zakotvujícím legalitu trestního stíhání a ukládání trestů, neboť porušení zásady *reformatio in peius* v rámci trestního procesu může znamenat rovněž i porušení práva obviněného být stíhán jen způsobem, který stanoví zákon.¹⁷ Nastanou-li podmínky předvídané zákonem, na jehož základě je možné uložení trestu, povinnost respektování takové normy platí i pro opravná řízení, jelikož zde existuje vazba ústavního ustanovení na zákon, někdy označována také jako tzv. zástupné ústavní právo.¹⁸ V neposlední řadě je pak judikaturou uváděn i čl. 1 odst. 1 Ústavy zakotvující právní stát¹⁹ a dodržování závazků plynoucích z mezinárodního práva dle čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s aplikační předností mezinárodních smluv v čl. 10 Ústavy.²⁰

Na jednu stranu tedy Ústavní soud ve svých rozhodnutích podřazuje či podřazoval zásadu pod výše specifikovaná ustanovení, na druhou stranu ale také uvedl (a to ve spojitosti s případem z oblasti práva správního), že všeobecný zákaz změny k horšímu nelze dovodit

---

¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 9–10, nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 16.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 11.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. července 2016, sp. zn. IV. ÚS 2585/13, bod 24.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2007, sp. zn. I ÚS 1947/07, body 19–22. Podobně nález Ústavního soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. III ÚS 2306/07.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 11 a 15.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 16 a 18.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 16 a 18, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 10.

²⁰ Především pak záruka odvolacího práva v čl. 2 odst. 1 dodatkového Protokolu č. 7 k Úmluvě. Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 17.

ani z ústavněprávních předpisů ani z práva na spravedlivý proces.²¹ Podobný postoj a prostor k volné úpravě na národní úrovni dává i Evropský soud pro lidská práva.²²

Lze tedy říci, že přestože zásadu nemůžeme přímo zařadit mezi základní práva, lze ji posunout do ústavní roviny ve vazbě na některá z ústavně zaručených práv (především tedy porušení práva na spravedlivý proces a povinnost mimo jiné vyplývající z čl. 3 Ústavy zakotvujícího Listinu jako součást ústavního pořádku),²³ a to pokud má zákonný základ, což může mít i nepřipustné ústavněprávní důsledky spočívající v zrušení napadaného rozhodnutí Ústavním soudem.

---

²¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. III ÚS 880/08.

²² Bliže kapitola 7 Zásada zákazu reformatio in peius pohledem Evropského soudu pro lidská práva.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 8–21, nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

2 Uplatnění zásady zákazu reformatio in peius u jednotlivých opravných prostředků

Systematicky není zásada zákazu reformatio in peius v trestním řádu upravena mezi základními zásadami trestního řízení (§ 2 TŘ), nýbrž je včleněna vždy do právní úpravy konkrétního opravného prostředku (a to bez bližší podobnosti; je upravována samostatným paragrafem, někdy v samostatném odstavci, jindy pod samostatným písmenem).

2.1 Stížnost

Jako první v systematice současně platného trestního řádu najdeme stížnost jakožto opravný prostředek proti usnesení (§ 141 odst. 1 TŘ). § 150 odst. 1 TŘ formuluje zákaz reformatio in peius jako zákaz změny usnesení rozhodujícím orgánem v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána. Rozhodujícím orgánem se rozumí jak orgán rozhodující dle autoremedury dle § 146 odst. 1 TŘ, tak i nadřízený orgán či jiný orgán určen dle pravidel § 146 odst. 2 TŘ nebo § 146a TŘ a orgán, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí dle § 150 odst. 3 TŘ.²⁴

Zákaz je podstatně širší ve srovnání s ostatními opravnými prostředky, neboť zahrnuje všechny osoby, kterých se stížnost týká a jejichž prospěch sleduje.²⁵ Můžeme si například představit stížnost proti usnesení, jímž byla uložena pořádková pokuta (§ 66 TŘ) osobě odlišné od obviněného, která se chovala urážlivě k soudu, neboť je podávána pouze z podnětu této osoby a nepochybně v její prospěch. Proto rozhodující orgán nesmí následně změnit usnesení v její neprospěch.

Ústavní soud se již několikrát vyjádřil k případům týkajícím se podané stížnosti a následnému uplatnění zásady jako zákonného důsledku. Prvním z vybraných případů je případ porušení zákazu změny k horšímu ve vztahu k výši peněžité záruky jako opatření nahrazující vazbu. Městský soud v Brně rozhodl o přípustnosti peněžité záruky ve výši 1 250 000 Kč, načež ke stížnosti obviněného Krajský soud v Brně toto usnesení zrušil a nabídku peněžité záruky nepřijal. Stěžovatel namítal porušení zkoumané zásady tímto rozhodnutím, neboť podal stížnost jen proti výši peněžité záruky (a to pouze on, nikoli státní zástupce), a učiněné rozhodnutí tak pro něj bylo méně příznivé.²⁶

---

²⁴ GRIVNA, Tomáš. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1808 (§ 150).

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 2355/12.

Ústavní soud nahlíží na daný případ tak, že ačkoli se již prvním rozhodnutím pro stěžovatele stala podmínka náhrady vazby subjektivně nesplnitelnou a Krajský soud v Brně zjistil nové skutečnosti o adekvátnosti podstatně vyšší částky, rozhodnutím o nepřipustnosti učinil náhradu vazby objektivně nesplnitelnou, a tím zhoršil postavení stěžovatele. Dále uvádí, že nedílným znakem předmětné zásady je i skutečnost, že nikdo nemůže podat stížnost ve svůj neprospěch, což znamená, že předmětem přezkumu nemohlo být posouzení přípustnosti přijetí záruky, protože takovým návrhem by stěžovatel sám zhoršil své postavení²⁷ a konstatuje porušení práva na spravedlivý proces.

Druhý případ s opačným výsledkem je věc ukončená po zkráceném přípravném řízení rozhodnutím státního zástupce okresního státního zastupitelství, kterým bylo dle § 179g odst. 1 TŘ podmíněně odloženo podání návrhu na potrestání a dle § 179g odst. 3 TŘ stanovena zkušební doba v trvání jednoho roku. Proti tomuto usnesení podal stížnost pouze stěžovatel a domáhal se toho, aby byla věc odložena dle § 159a odst. 1 TŘ, načež státní zástupce krajského státního zastupitelství usnesení zrušil a uložil okresnímu státnímu zastupitelství, aby o věci jednalo a znovu rozhodlo. To předalo věc policejnímu orgánu s pokynem, aby zahájil trestní stíhání podezřelého (a následná stížnost proti rozhodnutí policejního orgánu byla jako nedůvodná zamítnuta).²⁸ Stěžovatel se domáhal konstatování porušení zásady zákazu reformatio in peius dle § 150 odst. 1 TŘ, neboť rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání je pro něj příznivější než zrušující druhoinstanční rozhodnutí obsahující závazný pokyn, aby se o věci znovu jednalo a rozhodlo (stejně jako navazující rozhodnutí policejního orgánu a následné zamítavé rozhodnutí).²⁹

Ústavní soud v této souvislosti rozebírá charakter procesního institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání jakožto tzv. odklonu sloužícímu jako rozhodnutí o prozatímním způsobu dalšího vedení trestního řízení. Vyzdvihuje, že nevyvolává okamžitý účinek rei iudicatae, a nebrání tak následnému zahájení stíhání. Úvahu stěžovatele o změně k horšímu označuje za čistě spekulativní a nesprávnou, neboť zahájené trestní stíhání může ve výsledku skončit i příznivějšími variantami, kterými jsou zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby.³⁰ *„Zásadním důvodem pro odmítnutí stěžovatelovy námitky (...) je skutečnost, že rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání nelze vůbec porovnávat s rozhodnutím o zahájení trestního stíhání prizmatem společného referenčního hlediska, tj. hlediskem „prospěchu“ (výhodnosti) pro osobu, již se tato rozhodnutí týkají.*

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 2355/12.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2014, sp. zn. III. ÚS 2520/14, body 5–9.

²⁹ Tamtéž, bod 12.

³⁰ Tamtéž, body 22–25.

*Obě tato srovnávaná rozhodnutí nezpůsobují žádný okamžitý a definitivní výsledek řízení, vedou toliko k volbě jiné procesní formy řízení; jaký bude mít zvolená varianta v řízení konečný dopad do sféry osobnostních práv podezírané či obviněné osoby, je v okamžiku rozhodování nejisté.*³¹ Ze stejných důvodů argumentačně vyvozuje neporušení zásady, co se týče navazujících rozhodnutí.³²

Nicméně jsem toho názoru (a o tomto již Ústavní soud mlčí, neboť se přímo netýká předmětné ústavní stížnosti), že pokud by v následujícím řízení po projednání věci soudem byla věc skončena pravomocným rozsudkem o vině a trestu, o porušení zásady by se již mohlo jednat.

Posledním případem judikatury je tentokrát rozhodnutí Vrchního soudu v Praze. Stížnost obviněného zde směřovala proti usnesení, kterým byla zamítnuta jeho žádost o propuštění z vazby s tím, že u něj trvá důvod vazby. Obviněný byl vzat do vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. a) TŘ,³³ a tento byl dovozován z výše hrozícího trestu. Vrchní soud po přezkoumání žádosti a nových okolností dospívá k závěru, že přípravné řízení přineslo výsledky, které neukazují na reálnost zmíněné obavy, tedy takový vazební důvod odpadl. Nicméně nově výsledky přípravného řízení (především skutečnost, že se obviněný dopustil trestné činnosti ve větším rozsahu, než v jakém bylo původně vzneseno obvinění) poukazují na závažné okolnosti, ze kterých plyne vazební důvod dle § 67 písm. c) TŘ.³⁴ Druhostupňový soud tedy zrušil rozhodnutí, jímž byl obviněný ponechán ve vazbě dle § 67 písm. a) TŘ, a rozhodl o jeho ponechání z odlišného důvodu dle § 67 písm. c) TŘ. Dále uvádí, že takovéto rozhodnutí neznamena změnu v neprospěch obviněného, a toto své tvrzení odůvodňuje následovně: neznamena zhoršení postavení obviněného, co se týče možností nahradit vazbu některým z opatření uvedených v § 73 a § 73a TŘ a nedotýká se ani jinak postavení obviněného z hlediska předpisů upravujících výkon vazby.³⁵

Uvedená judikatura nám dává obrázek širokého spektra usnesení, kterých se může zásada týkat, a ukazuje nám již zde náznaky převážně striktního přístupu (především) Ústavního soudu k předmětné problematice. Nicméně z dostupné judikatury nejvyšších soudů lze říci, že porušení v případě stížnosti nebude tak časté jako v případě jiných opravných prostředků (a to především odvolání).

---

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2014, sp. zn. III. ÚS 2520/14, bod 26.

³² Tamtéž, bod 34.

³³ „(...) [V]yplývá důvodná obava, a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest.“

³⁴ „(...) [V]yplývá důvodná obava, c) že bude pokračovat v trestné činnosti, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.“

³⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. prosince 1993, sp. zn. 3 To 100/93.

2.2 Odvolání

V případě odvolání je zákaz reformatio in peius zakotven na dvou místech, a to v § 259 odst. 4 TŘ a § 264 odst. 2 TŘ. První ze jmenovaných případů se týká apelačního postupu soudu, kdy sám odvolací soud mění napadený rozsudek. Druhý pak upravuje postup kasační, přičemž ani soud prvního stupně po projednání věci v rozsahu pokynů odvolacího soudu a při respektování jím vysloveného právního názoru nesmí změnit rozhodnutí v neprospěch obviněného. Oba paragrafy samozřejmě předvídají respektování předpokladu zrušení rozhodnutí pouze na základě odvolání podaného ve prospěch obviněného. Od novely z roku 1993 dopadá zákaz reformatio in peius na všechny výroky napadeného rozsudku.³⁶ Důvodová zpráva k této novele nám neposkytuje odpověď, proč takto zákonodárce učinil, neboť pouze opakuje, že se již neomezuje jen na výrok o trestu, ale na jakoukoliv změnu rozsudku, kterou by se zhoršovalo postavení obžalovaného.³⁷

V souvislosti s následným uplatněním zásady po shledání důvodnosti podaného odvolání je potřeba především zde zdůraznit (samozřejmě analogicky s platností i pro ostatní opravné prostředky), že se zákaz změny k horšímu vztahuje na celé další řízení po zrušení napadeného rozsudku; tedy při kasaci i na případné další odvolací řízení, a to i tehdy, vrátí-li odvolací soud věc státnímu zástupci k došetření a ten podá teprve po projednání nové obžaloby pro týž skutek odvolání směřující v neprospěch. Dále platí i u trestných činů, které byly odvolacím soudem ze společného řízení vyloučeny.³⁸ A v neposlední řadě, jestliže je v neprospěch obviněného podáno dovolání, které Nejvyšší soud shledá důvodným, pak ani v dalším řízení následujícím po zrušení rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšším soudem nemůže dojít k vydání rozhodnutí, jímž by došlo ke zhoršení postavení obviněného oproti stavu vyplývajícímu z rozsudku soudu prvního stupně.³⁹

Obecně je odvolací řízení fakultativní součástí trestního řízení, za jehož smysl se považuje, aby o správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudků soudů prvního stupně nevznikaly důvodné pochybnosti, potažmo aby takové byly v opravném řízení odstraněny.⁴⁰ Obviněný má právo se v mezích stanovených zákonem hájit proti vznesenému obvinění; obsahem tohoto práva je i možnost podat odvolání.

---

³⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 292/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994.

³⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993, zvláštní část, k bodům 167, 168 a 170.

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. června 1975, sp. zn. 4 Tz 27/75.

³⁹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. července 2003, sp. zn. 5 To 66/2003.

⁴⁰ PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 6.

Ve prospěch obviněného mohou napadnout odvolání i osoby k tomu oprávněné, ty ale obecně pouze v souladu s vůlí obviněného (§ 247 odst. 2 TŘ). Dále mohou rozsudek odvoláním napadnout státní zástupce pro nesprávnost kteréhokoli výroku (§ 246 odst. 1 písm. a) TŘ), zúčastněná osoba pro nesprávnost výroku o zabrání věci nebo zabrání části majetku (§ 246 odst. 1 písm. c) TŘ) a poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení (dále jen „nárok na náhradu škody“), pro nesprávnost výroku o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ).

Následně budou podrobněji rozebrány případy odvolání podaného státním zástupcem, poškozeným a zúčastněnou osobou.

2.2.1 Odvolání podané státním zástupcem

Státní zástupce je subjektem, který může podat odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí ve prospěch i neprospěch obviněného (§ 247 odst. 1 a 2 TŘ), proto je z jeho strany jednou z náležitostí obsahu odvolání i uvedení, zda podává odvolání ve prospěch, či neprospěch obviněného (§ 249 odst. 2 TŘ). Veřejný žalobce má povinnost objektivně prosazovat veřejný zájem, a to i za pomoci odvolání v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného, pokud to odpovídá veřejnému zájmu.⁴¹ Ve prospěch tak může učinit i proti vůli obžalovaného (§ 247 odst. 2, 2. věta TŘ). Existuje možnost označit napadení i „dílem ve prospěch, dílem v neprospěch“.⁴² Uvedení směru napadení státním zástupcem má určující význam pro aplikaci zákazu reformatio in peius, který se obecně (ve své čisté podobě) neuplatní, pokud soud zruší rozhodnutí i na podkladě odvolání podaného v neprospěch. Pokud státní zástupce podal odvolání označené výlučně ve prospěch, přičemž by ale svým obsahem směřovalo v neprospěch, je rovněž zakázána změna k horšímu.⁴³

Takovéto vymezení státním zástupcem nelze dodatečně měnit (po uplynutí lhůty k podání odvolání) a odvolací soud je jím vázán. Při opomenutí označení by měl předseda senátu soudu prvního stupně vyzvat k odstranění tohoto nedostatku, tedy pokusit se napravit vadu postupem dle § 251 odst. 1 TŘ.⁴⁴ Až při následném nevyhovění by měl odvolací soud postupovat tak, že odvolání dle § 253 odst. 3 TŘ odmítne, neboť jinému jeho procesnímu

---

⁴¹ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. dubna 2010, sp. zn. 2 To 36/2010.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 5 Tdo 1205/2003. Zde Nejvyšší soud vyslovil názor, že diferenciací mezi § 249 odst. 1 TŘ a § 249 odst. 2 TŘ ve spojitosti s odkazem v § 251 odst. 1 TŘ je pouze legislativně-technická nedůslednost, neboť oba odstavce jsou svým významem a důležitostí postaveny na stejnou úroveň. Při výslovném neuvedení směru státním zástupcem v jím podaném odvolání se pak nejedná o vadu nenapravitelnou a předseda senátu soudu prvního stupně musí učinit výzvu k odstranění vad, stanovit pětidenní lhůtu a upozornit státního zástupce na následky nesplnění takové výzvy.

postupu brání nedostatek jedné z obligatorních náležitostí odvolání, což má za následek i nemožnost vymezení rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu. Proto odvolání podané státním zástupcem, kde absentuje jedna z obsahových náležitostí uvedených v § 249 odst. 2 TŘ, nelze automaticky považovat za podané ve prospěch (či neprospěch) obžalovaného a řešení je plně v souladu s dispoziční zásadou, neboť pouze oprávněná osoba rozhoduje o tom, do jaké míry naplní své odvolací právo.⁴⁵

Avšak ani odvolání podané státním zástupcem v neprospěch neznámá, že soud v neprospěch obžalovaného musí rozhodnout. Je ale vázán vymezeným rozsahem přezkumné povinnosti v souladu s trestním řádem.⁴⁶ V praxi soud může rozhodnout ve prospěch obžalovaného, a to za situace, kdy odvolací soud zjistí vadu, ačkoli nenamítanou státním zástupcem, odůvodňující například uložení mírnějšího trestu anebo použití mírnější právní kvalifikace, popřípadě i zproštění obžalovaného (přestože státní zástupce požadoval pravý opak).⁴⁷

V rámci podaného odvolání státním zástupcem a následné aplikace či neaplikace zásady zákazu *reformatio in peius* je důležité rozebrat i vymezení obsahu a rozsahu odvolání státního zástupce v souvislosti s problematikou tzv. oddělitelnosti výroků. Konkrétně přiblížím situace podaných odvolání v neprospěch obviněného co do výroku o uložení trestu, specifikovaného pouze na výši některých z uložených trestů nebo pouze na některý druh z uložených trestů.

Rozsah odvolacího přezkumu je upraven v § 254 TŘ, který ve svém prvním odstavci uvádí, že odvolací soud přezkoumá jen ty oddělitelné výroky, proti nimž bylo podáno odvolání, a to z hlediska vytýkaných vad.⁴⁸ Odvolací řízení je tedy ovládáno zásadou dispoziční a rozhodujícím je, co lze považovat za oddělitelný výrok.⁴⁹

Obecně je oddělitelným výrokem takový výrok, který lze samostatně přezkoumat a v případě zjištěné vady i samostatně zrušit, avšak oddělitelnost je nutné posoudit i dle vad, které odvolatel vytýká. Odvolací soud musí zhodnotit odvolání jednak z hlediska rozsahu přezkumu a jednak z hlediska rozhodnutí, které učiní, a skutečnost, že je oprávněn zrušit pouze určitý výrok jako celek (zde například výrok o trestu) neznámá, že se jedná

---

⁴⁵ PŮRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8–9.

⁴⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2011, sp. zn. 11 Tz 64/2011 („*Žádný opak zásady zákazu reformationis in peius však v trestním řízení neexistuje (...)*“).

⁴⁷ PŮRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 15. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 2013, sp. zn. 7 Tdo 1052/2013.

⁴⁸ V odstavcích 2–4 § 254 TŘ jsou pak dále stanovy výjimky.

⁴⁹ Shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2018, sp. zn. 6 Tz 6/2018 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2018, sp. zn. 8 Tdo 1099/2018.

o nedělitelný výrok, který je oprávněn přezkoumat v celém jeho rozsahu.⁵⁰ Příklady budiž to, že lze samostatně přezkoumat i výrok o způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody⁵¹ nebo výrok o uložení přiměřeného omezení⁵² či přiměřené povinnosti.⁵³

Na základě řečeného uvádím dva konkrétní případy týkající se dané problematiky. V prvním z nich shledal Nejvyšší soud porušení zákona spočívající (mimo jiné) v nedodržení předmětné zákonné zásady. Prvostupňový soud uložil obviněnému úhrnný trest nepodmíněného odnětí svobody v délce 4 let a trest propadnutí majetku v určité konkrétní části. Státní zástupce podal odvolání v neprospěch obviněného, a to co do výroku o trestu propadnutí majetku, u něhož se domáhal postihu celého majetku, nikoli pouze vymezené části, načež odvolací soud uložil obviněnému úhrnný trest odnětí svobody v trvání 6 let a trest propadnutí celého majetku. Nejvyšší soud rozsudek částečně zrušil s argumentací, že státní zástupce jasným způsobem z hlediska označení výroku i formulace námitek určil rozsah přezkumu, který odvolacímu soudu neumožnil, aby přezkoumal i odvoláním nenapadený trest odnětí svobody. Výroky o nepodmíněném trestu odnětí svobody a propadnutí majetku měly být pokládány za oddělitelné a samostatně přezkoumatelné (neboť se nejedná o tzv. trest vedlejší, tedy není dána vzájemná podmíněnost trestů) a zpřísnění trestu odnětí svobody o dva roky je porušením zásady zákazu změny k horšímu zakotvené v trestním řádu.⁵⁴

V druhém případě s obdobným závěrem, byť s jistými odchylkami, byl prvostupňovým soudem uložen obviněnému úhrnný trest domácího vězení v délce 12 měsíců, trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu 4 let a peněžitý trest ve výši 50 000 Kč s náhradním trestem odnětí svobody na 2 měsíce. Odvolání podal pouze státní zástupce (a poškození, jejichž odvolání jsou ale pro náš rozbor irelevantní) v neprospěch obviněného do výroku o trestu, a to explicitně co do výše uložených trestů. Odvolací soud zrušil výrok o trestu a nově uložil úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 1 roku a trest zákazu řízení motorových vozidel na 4 roky. Státní zástupce zde sice namítal nepřiměřenou mírnost uloženého trestu, avšak pouze ve vztahu k jeho výměře a nikoli druhu, nebyl tím myšlen trest jako celek. Nejvyšší soud má za to, že lze-li jako oddělitelný výrok chápat rozhodnutí o zařazení do určitého typu věznice, lze analogicky usoudit, že lze takto

---

⁵⁰ Blíže k tomu, co považuje a nepovažuje právní teorie za oddělitelný výrok PÚRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3032-3034 (§ 254).

⁵¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna 2002, sp. zn. 10 To 31/02.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007. Zde se jednalo o uložení přiměřeného omezení zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 4 Tz 106/2005. Zde se jednalo o uložení přiměřené povinnosti poskytnout poškozené neprodleně náhradní byt.

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2018, sp. zn. 6 Tz 6/2018.

soudit i výroky, kterými je stanovena konkrétní výměra trestů. Rozhodl proto, že krajský soud nesprávně pojal výrok o trestu jako jeden neoddělitelný celek, a změnil jej způsobem, který nebyl odvolatelem navrhován a ani jednou z procesních stran předvídan.⁵⁵

Uvedená rozhodnutí nám ukazují, že je zásada pojmána extenzivním způsobem a má své překvapivé místo i v případě odvolání podaného pouze státním zástupcem v neprospěch obviněného. Zároveň to také znamená, že je značně zesílen přístup veřejné žaloby, která musí bedlivě zvážit, jak bude svá odvolání formulovat, přičemž musí brát v potaz i možnost oddělitelnosti výroků, neboť jím (na základě citované judikatury) vytyčuje nepřekročitelné meze následného rozhodování.

2.2.2 Odvolání podané poškozeným a zúčastněnou osobou

Kromě obviněného, osob oprávněných napadnout rozsudek v jeho prospěch a státního zástupce má možnost podat odvolání i poškozený, a to pouze omezeně. Jedná se o případy napadení výroku o povinnosti k náhradě škody, a to za předpokladu, že takový svůj nárok uplatnil (§ 247 odst. 1 TŘ). Soud v důsledku takto podaného odvolání může nově rozhodnout v neprospěch obviněného o výroku o náhradě škody; může ale rovněž rozhodnout „ve prospěch“ obviněného tak, že například škoda bude odvolacím soudem přiznána v menším rozsahu, než který mu byl přisouzen původně, nebo bude poškozený odkázán s celým svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.⁵⁶ Proto se objevují názory, že zákaz změny k horšímu by se měl vztahovat i na osobu poškozeného,⁵⁷ tedy při podání odvolání výlučně poškozeným (nebo v jeho prospěch státním zástupcem) by nemělo dojít ke zhoršení jeho postavení. V opozici stojí názor postavení poškozeného jako „protistrany“ v trestním řízení, které takové řešení vylučuje, neboť při střetu zájmů je vždy potřeba dát přednost zájmům na obhajobě obviněného,⁵⁸ a navíc existuje možnost poškozeného jít cestou soudnictví civilního.⁵⁹

Podívejme se blíže na případné řízení dle občanského soudního řádu a srovnáme postavení poškozeného v trestním řízení a žalobce, potažmo odvolatele v procesu civilním.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2018, sp. zn. 8 Tdo 1099/2018.

⁵⁶ V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2013, sp. zn. 7 Tz 43/2013 Nejvyšší soud rekapituluje, že „Zrušení výroku o náhradě škody z podnětu odvolání poškozené by sice bylo rozhodnutím v její neprospěch, avšak v této spojitosti je nutné zdůraznit, že pokud je odvolací řízení ovládáno zásadou vyjadřující zákaz reformace in peius (...), vztahuje se tato zásada k odvolání obviněného, resp. k odvolání podanému ve prospěch obviněného, a nikoli k odvolání poškozeného (...).“

⁵⁷ HUSÁR, Eugen. *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961, s. 296.

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 266.

⁵⁹ LANGER, Petr. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 11, s. 317.

V občanském soudním řízení není institut explicitně zakotven jako důsledek podaného odvolání pouze jednou ze stran v její prospěch tak, jako je tomu v řízení trestním. Nicméně je někdy vyvozován ze zásady vázanosti odvolacího soudu odvoláním.⁶⁰ V této souvislosti je důležité rozeznávat tzv. kvantitativní a kvalitativní stránku odvolání. Zatímco kvantitativní stránkou odvolání, tedy vymezení rozsahu přezkumu, je odvolací soud zpravidla vázán, kvalitativní stránka představuje vlastní návrh toho, jak má soud rozhodnout, a soud jím vázán není (tedy může napadené rozhodnutí zrušit, pokud odvolatel navrhuje změnu, a naopak).⁶¹

Rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu je zakotven v § 212 OSŘ, který uvádí, že „*Odvolací soud projedná věc v mezích, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. (...)*“ s tím, že dále udává tři výjimky stanovené taxativním způsobem. Jsou to následující situace: na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen; jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně, a kde platí úkony jednoho z nich i pro ostatní; a jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.⁶²

V občanském soudním řízení tedy platí, že odvolatel v odvolání v souladu s dispoziční zásadou vymezuje rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu a odvolací soud věc projednává v mezích, v nichž se odvolatel domáhá přezkumu.⁶³ Z čehož vyplývá, že obecně odvolací soud nesmí změnit rozhodnutí k tíži odvolatele (samozřejmě s existencí četných, výše jmenovaných výjimek).

Ústavní soud se několikrát vyjádřil v případech namítání porušení zákazu reformatio in peius v civilním řízení tak, že zásada obecně platná v trestním řízení soudním z občanského soudního řádu nevyplývá,⁶⁴ nicméně je nutno z ní vycházet jako z důsledku zásady

---

⁶⁰ MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 540.

⁶¹ ŠÍMA, Alexander. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád – komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 790 (§ 212). ŠÍNOVÁ, Renáta. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 381.

⁶² Lavický v této souvislosti kritizuje především výjimku kategorie určitého způsobu vypořádání a navrhuje její vypuštění pro „*příkrý rozpor s dispoziční zásadou*“. Poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008 a především nedostatek jeho odůvodnění, kdy pod určitý způsob vypořádání byl podřazen případ sporu o vypořádání společného jmění manželů, přičemž odvolací soud pouze k odvolání žalovaného potvrdil výrok o přikázání nemovitosti do výlučného vlastnictví odvolatele, ale zároveň zvýšil částku, kterou měl odvolatel zaplatit na vypořádání podílu bývalé manželky. LAVICKÝ, Petr. *Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení*. *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 260.

⁶³ DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád II – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1694 (§ 212).

⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. III ÚS 230/04, usnesení Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2001, sp. zn. II ÚS 310/99, usnesení Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I ÚS 380/04, usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 14/04.

dispoziční.⁶⁵ V občanském soudním řízení tak obecně vzato postavení odvolatele za předpokladu, že protistrana odvolání nepodala, nemůže být zhoršeno jakožto důsledek dispoziční zásady projevující se ve vázanosti soudu odvolatelovým návrhem.⁶⁶

V důsledku provedeného srovnání a za současných snah zvyšování práv poškozeného⁶⁷ logicky vyvstává i otázka, zda by se v trestním řízení neměla odbourat nejistota této osoby spočívající v tom, že v případě podaného odvolání může být zhoršeno její postavení, tedy přiznána nižší nebo žádná náhrada škody.

Dle mého názoru si musíme plně uvědomit, že poškozený může podat odvolání jen proti výroku o náhradě škody, tedy prve se musí vést adhezní řízení, přičemž již ze samostatného názvu plyne, že se jedná o řízení přidružené k jinému řízení. V tomto případě se jedná o řízení, ve kterém se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, splývá s trestním řízením (zejména pokud jde o dokazování) a netvoří žádnou samostatnou část, jež by byla formálně popřípadě časově oddělena.⁶⁸ Navíc musíme mít na paměti, že se jedná o nárok občanskoprávní (soud rozhoduje podle hmotného práva povahy jiné než trestní,

---

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2017, sp. zn. II ÚS 3776/16.

⁶⁶ Pro úplnost je potřeba doplnit situaci, kdy se odvolatel odvolává jen proti výroku o náhradě nákladů řízení. Koncepce takového rozhodování stojí na zásadě oficiality a legality, protože soud rozhoduje o nákladech řízení z úřední povinnosti, aniž by byl vázán návrhy účastníků řízení dle § 151 OSŘ. Přičemž Ústavní soud vykládá, že zásada oficiality je ve vztahu k zásadě dispoziční výjimkou, jejíž opodstatněnost je dána důvody ochrany práv účastníků řízení nebo ochrany veřejného zájmu. Avšak nelze tyto pojímat tak, že se odvolací soud s uplatněnými námitkami nevypořádá vůbec a rozhodne o náhradě nákladů řízení zcela odlišně oproti rozhodnutí soudu prvního stupně. Takový postup by znamenal porušení práva odvolatele na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dle usnesení Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I ÚS 380/04 a nálezu Ústavního soudu ze dne 24. února 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016, sp. zn. 25 Cdo 1792/2015 a 25 Cdo 2284/2015.

⁶⁷ Tento vývoj nalezneme jak v legislativních počinech (uveďme například novelu trestního řádu č. 181/2011 Sb., která přidala k adhezním nárokům nárok na náhradu nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v § 43 odst. 3 TR a zavedla právo poškozeného na bezplatné zastupování či zastupování za sníženou odměnu v § 51a TR), tak v soudní judikatuře (například nálezu Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16, ve kterém připustil možnost navrácení promeškané lhůty v trestním řízení i pro poškozeného a jeho zmocněnce, nicméně nezrušil ustanovení § 61 odst. 1 TR, neboť jej lze ústavně konformním způsobem za pomoci analogie vyložit právě ve prospěch poškozeného). Blíže v KUČERA, Jan, CZICHON, Radek. *Další posílení práv poškozeného v trestním řízení – I poškozenému může být v trestním řízení navrácena promeškaná lhůta* [online]. Epravo.cz, 29. září 2017 [cit. 6. března 2020]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rizeni-navracena-promeskana-lhuta-106371.html>>.

O vývoji v nazírání na základní práva a svobody poškozených v trestním řízení hovoří i jmenovaný nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/12, který uvádí, že: „(...) [P]rocesní postavení poškozeného v trestním řízení není nadále redukovatelné toliko na zpravidla významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má v trestním řízení být usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení realizuje, respektive realizovat může, i některá svá základní práva a svobody, představující tzv. „tvrdé jádro“ lidských práv (...). Vývoj (...) proto jednoznačně dospěl do bodu, v němž na postavení poškozeného v trestním řízení nelze nadále nazírat jakožto na doplňkové, bez něhož by se poškozený stejně ochrany všech svých právem uznaných zájmů domohl (typicky uplatněním adhezního nároku v řízení ve věcech občanskoprávních), a v němž by tedy bylo možno vždy uzavřít, že mu v trestním řízení žádná ochrana základních práv či svobod nepřísluší pro předčasnost.“ Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16, bod 67.

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 519 (§ 43).

avšak podle trestního řádu⁶⁹). Řízení před civilním soudem může být zajisté zdlouhavé, nicméně trestní řízení nemůže plně nahrazovat jeho funkci. Rozhodnutí soudu na trestním úseku, pokud s ním není osoba poškozená spokojena, není rozhodnutím konečným, a zákon jí dává možnost jít cestou případného řízení ve věcech občanskoprávních,⁷⁰ kde navíc již následně platí pro odvolací soud vázanost odvolatelovým návrhem.

Samotný Ústavní soud se nedávno vyjádřil k postavení obviněného a poškozeného v rámci trestního řízení a konstatoval, že „*V současné době je již nutno uznat, že postavení poškozeného nelze redukovat toliko na uspokojení jeho adhezních nároků (...), přesto však při porovnání právem uznaných zájmů poškozeného a obviněného v trestním řízení, jakož i procesních práv umožňujících tyto zájmy efektivně prosazovat, nelze konstatovat, že by postavení poškozeného bylo zcela srovnatelné s postavením obviněného, jež se v trestním řízení zpravidla snaží odvrátit či zmírnit hrozbu uznání viny trestným činem a nastoupení právního následku za něj, který představuje jeden z nejvýraznějších projevů veřejné moci a nejcitlivějších zásahů do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Lze tedy uzavřít, že obviněný a poškozený nejsou v trestním řízení subjekty se srovnatelným procesním postavením ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny a čl. 37 odst. 3 Listiny, a tedy rozdílnost úpravy jejich procesního postavení v míře, v jaké vyjadřuje rozdílnost právem uznaných zájmů těchto dvou kategorií procesních subjektů ve vztahu k dosažení účelu (resp. účelů) trestního řízení, neporušuje zásadu rovnosti.*“⁷¹

Posledním oprávněným podat odvolání je osoba zúčastněná, která může napadnout jen výrok o zabrání věci nebo zabrání části majetku (§ 246 odst. 1 písm. c), odst. 2 TŘ). Tato již má na rozdíl od poškozeného podobné postavení jako obviněný, a proto Šámal navrhuje rozšíření zákazu i na ni.⁷² Langer poukazuje i na to, že situace podaného odvolání pouze zúčastněnou osobou se paradoxně může obrátit proti ní, kdy soud při novém rozhodování rozhodne i o zabrání dalších věcí.⁷³

Jsem toho názoru, že je potřeba zásadu vnímat jako dobrodiní dané právě a pouze obviněnému, neboť on je subjektem, o jehož vině a trestu se primárně řízení vede, a třebaže újmu mohou zajisté pociťovat i jiné osoby, zákonodárcem jim dané privilegium přiznáno nebylo. Proto by se nemělo jako takové rozšiřovat na subjekty odlišné, neboť by směřovalo

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 519 (§ 43).

⁷⁰ Situace upraveny § 229 TŘ: dle výsledků dokazování není podklad pro takové rozhodování nebo by bylo potřeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení; poškozený je odkázán se zbytkem nároku, pokud mu je přiznán jen zčásti; nebo je odkázán zcela, pokud je obžalovaný zproštěn obžaloby.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16, body 55 a 56.

⁷² ŠÁMAL: *Základní zásady...*, s. 266.

⁷³ LANGER: *Uplatnění zákazu reformationis in peius...*, s. 317.

proti svému pravému smyslu. Tedy ačkoli můžeme mluvit o obdobném postavení zúčastněné osoby, toto ji ještě nestaví na úroveň totožnou, neboť primárně řízení nesměřuje k prokázání její viny (či nevinu), a tudíž nevidím důvod, proč by se měl zákaz rozšiřovat i na ni.

Co se týče poškozeného, i zde lze použít stejný postoj, a to za pomoci argumentu a maiori ad minus, protože jeho postavení se ani neblíží postavení obdobnému obviněnému, ba naopak stojí de facto proti němu, a navíc je mu přiznána možnost dalšího uplatnění nároku u soudu civilního. Dle mého názoru by mu tedy toto privilegium nemělo být přiznáno.

2.3 Dovolání

Podobně jako právní úprava odvolání, i v případě dovolání je zásada zákazu reformatio in peius upravena dvěma ustanoveními trestního řádu. Prvním z nich je § 265p odst. 1 TŘ, který umožňuje změnu rozhodnutí Nejvyšším soudem v neprospěch pouze na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce podaného v neprospěch. Druhým je § 265s odst. 2 TŘ upravující zrušení rozhodnutí a řízení po přikázání věci, ve kterém je negována možnost nového rozhodnutí, jež by v jakémkoli směru zhoršovalo situaci obviněného oproti původnímu zrušenému rozhodnutí (při respektování předpokladu podání dovolání ve prospěch obviněného). Zákaz se také v tomto případě, obdobně jako u odvolání, vztahuje i na postup a rozhodnutí všech orgánů činných v trestním řízení až do pravomocného skončení řízení.⁷⁴

Ve prospěch je pak podáno buď samotným obviněným prostřednictvím jeho obhájce (§ 265d odst. 1 písm. b) ve spojení s odst. 2 TŘ), nebo nejvyšším státním zástupcem výlučně ve prospěch. Osobami oprávněnými podat dovolání ale již nejsou osoby oprávněné podat odvolání ve prospěch obviněného ani poškozený či zúčastněná osoba (§ 265d TŘ a contratrio). A naopak, jediným, kdo disponuje exkluzivním oprávněním podat dovolání v neprospěch obviněného, je nejvyšší státní zástupce. Tento má rovněž povinnost uvést, zda své dovolání podává ve prospěch, či neprospěch, popřípadě částečně ve prospěch a částečně v neprospěch⁷⁵ (§ 265d odst. 1 písm. a) TŘ ve spojení s § 265f odst. 1 TŘ in fine), což má své důsledky (podobně jako u odvolání) právě z hlediska uplatnění zkoumané zásady.

---

⁷⁴ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3292 (§ 265s).

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 115.

2.3.1 Podřazení porušení zásady zákazu reformatio in peius v předchozím řízení pod některý z dovolacích důvodů

Podíváme-li se na otázku dovolání z širší perspektivy, v rámci praxe nastává jiný konkrétní problém, na který bych chtěla poukázat. Jedná se o porušení zákazu reformatio in peius v předchozím řízení a jeho podřazení pod některý z vymezených dovolacích důvodů v § 265b odst. 1 TŘ.⁷⁶ Česká judikatura byla v tomto směru značně rozpolcená, neboť nepanoval jednoznačný názor, zda spadá pod dovolací důvod pod písmenem g), písmenem h) nebo pod žádný z dovolacích důvodů.

Prvním řešením, tedy že „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení“ (§ 265b odst. 1 písm. g) TŘ), je připuštěno vztáhnutí dovolacího důvodu na situaci porušení procesní zásady, přestože se primárně vztahuje na nerespektování hmotněprávních předpisů. Toto východisko má svůj původ v považování zásady reformace in peius za součást esenciálních zásad spravedlivého řízení.⁷⁷ V rozhodnutích, ve kterých byla námitka podřazená pod dovolací důvod pod písmenem g) shledána relevantní, Nejvyšší soud argumentuje, že jeho přezkumnou povinnost zakládají především možné hmotněprávní důsledky porušení zásady změny k horšímu.⁷⁸ Příkladem budiž nové rozhodnutí o uznání viny ze spáchání trestného činu zpronevěry místo původního porušování povinnosti při správě cizího majetku (tedy zhoršení postavení z prvotního porušení povinnosti řádně spravovat cizí majetek bez úmyslu sebe nebo jiného obohatit na zpronevření prostředků a vlastní obohacení).⁷⁹ Právě takováto změna ve skutkových zjištěních může mít dosah až na právní posouzení skutku.

Druhým řešením je zahrnutí pod dovolací důvod pod písmenem h), tedy že „obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným“ (§ 265b odst. 1 písm. h) TŘ). Toto podřazení nalézáme v judikatuře Nejvyššího soudu⁸⁰ i v odborné literatuře.⁸¹ Nejvyšší soud argumentuje, že byl-li soud

---

⁷⁶ Mimo tyto důvody lze podat dovolání i vždy v případě, že byl uložen trest odnětí svobody na doživotí (§ 265b odst. 2 TŘ).

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013., usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. února 2018, sp. zn. 8 Tdo 1560/2017, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. 8 Tdo 202/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 637/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019, sp. zn. 6 Tdo 412/2019.

limitován při ukládání trestu tak, že jej nemohl změnit k horšímu, tímto byl vymezen i přípustný druh trestu (popřípadě jeho nejvyšší možná výměra) a nedodržení daných limitů lze považovat za uložení nepřipustného (tj. přísnějšího) trestu nebo trestu ve výměře mimo stanovenou trestní sazbu (tj. nad hranici stanovenou zákazem).⁸² Dovolací soud se ve své rozhodovací činnosti také vyjádřil k aplikaci za použití logického výkladu, tedy může-li obviněný s odkazem na tento důvod namítat, že mu byl uložen trest ve výměře mimo zákonem stanovenou trestní sazbu, může i namítat, že mu měl být uložen trest mírnější s odkazem na zákaz *reformatio in peius*. Dále ve prospěch aplikace ustanovení svědčí i to, že dovolací důvod pod písmenem h) je jediným, v jehož rámci lze uplatnit námitky proti výroku o trestu (pokud se nejedná o rozhodnutí spočívající na jiném hmotněprávním posouzení ve smyslu důvodu pod písmenem g)).⁸³

Posledním, (především v minulosti) velice častým řešením je nepodřazení porušení zákazu změny k horšímu pod žádný ze zákonem stanovených dovolacích důvodů, často za argumentace záměrného taxativního vymezení dovolacích důvodů. A protože ustanovení o ochraně odvolatele ve smyslu zákazu změny v jeho neprospěch je vyloženě procesního charakteru, dovolací soud se dovolával toho, že nemůže – ani při shledání porušení – podaným dovoláním vyhovět.⁸⁴ Nejvyšší soud pak i v minulosti odkazoval na jiný mimořádný opravný prostředek, jímž je dle § 266 a násl. TŘ stížnost pro porušení zákona.⁸⁵

Rozporuplná situace vzniklá protichůdným rozhodováním odlišných senátů neunikla pozornosti Ústavního soudu, který se k ní vyjádřil z ústavněprávní roviny tak, že nepodřazení zákonného ustanovení pod žádný z dovolacích důvodů vede k vybočení ze spravedlivého procesu, a tím i k protiústavnosti rozhodnutí.⁸⁶ Konstatoval, že žádný soud nemůže omezovat svůj přezkum tak, že se odmítne zabývat námitkou porušení některé z esenciálních zásad spravedlivého procesu a ani Nejvyšší soud nemůže rezignovat na povinnost vyplývající z čl. 4

---

⁸¹ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3171 (§ 265b).

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2015, sp. zn. 8 Tdo 246/2015. Zde také udává, že námitky vůči druhu a výměře uloženého trestu lze v dovolání úspěšně uplatnit jen v rámci zákonného důvodu uvedeného pod písmenem h), který je v soustavě dovolacích důvodů důvodem speciálním k důvodu pod písmenem g). Podobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2018, sp. zn. 8 Tdo 1099/2018.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009.

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2003, sp. zn. 11 Tdo 60/2003.

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2002, sp. zn. 6 Tdo 354/2002, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2005, sp. zn. 11 Tdo 1268/2005.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04, nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

Ústavy. I trestní řád musí být vykládán ústavně konformním způsobem.⁸⁷ Dále silně kritizuje restriktivní výklad důvodnosti dovolání, neboť takto odpírá dovolateli efektivní prostředek k nápravě určitých vad. Odkazování dovolatele na stížnost pro porušení zákona, tedy na mimořádný prostředek nápravy, který zřejmě nemá k dispozici, vede k extrémnímu rozporu s principy spravedlnosti. Z ústavní stížnosti by se tak stal nástroj k nápravě vážných procesních vad nebo vad zjištění skutkového stavu, aniž by byl vytvořen prostor k řešení v rámci soustavy obecných soudů.⁸⁸

Je třeba podotknout, že ačkoli novější rozhodnutí jsou si stanoviska Ústavního soudu v této věci vědoma, a dokonce na něj odkazují, některé senáty důvod spočívající v předchozím porušení zákazu reformatio in peius i po zásahu Ústavního soudu nerespektovaly. Nicméně se obecně situace velmi zlepšuje, avšak rozhodování o podřazování pod dovolací důvody pod jednotlivými písmeny není stále zcela jednotné, a to ve prospěch důvodu pod písmenem h).

Za použití gramatické metody výkladu dospívám k názoru, že výčet dovolacích důvodů je uzavřený (dikce „jen“ v § 265b odst. 1 TR), tedy lze dovést i vůli zákonodárce enumerativní klasifikace a nerozšiřování daného systému (ačkoli důvodová zpráva o problému mlčí⁸⁹). Komentářová literatura taktéž hovoří o přípustnosti pouze z výslovně stanovených, taxativně vypočtených důvodů.⁹⁰ Účelem dovolání je ale napravit pouze uvedené vady, a tudíž se musíme dále ptát, zda je rozebíraná vada podřaditelná pod některý existující důvod.

Pro futuro se mi jeví jako nanejvýš vhodné sjednotit v této otázce rozhodovací praxi, a to za stávající úpravy rozhodně ve prospěch podřazování pod některý z dovolacích důvodů. Z uvedeného dovození jejich taxativního výčtu a v souladu s judikaturou by se mi jevil jako správný postup tento extenzivní výklad: při změně k horšímu z hlediska změny skutkových zjištění podřazení pod důvod pod písmenem g) a v ostatních případech (především při „pouhém“ zhoršení trestu) pod důvod písmene h), a to zejména proto, aby se neporušovalo legitimní očekávání dovolatele.

Nadto je potřeba dodat, že ve světle uvedeného rozhodnutí Ústavního soudu by na podané dovolání měl dovolací soud nahlížet a podřazovat jej pod dovolací důvody

---

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04. Pozn. čl. 4 Ústavy zakotvuje, že základní práva a svobody jsou pod ochranou státní moci.

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

⁸⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb.

⁹⁰ PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3154 (§ 265b).

z hlediska práva na spravedlivý proces (pokud jej pojmem jako jeho součást⁹¹). Souhlasím s Motyčkou, který označuje porušení základních práv stěžovatele za nejzávažnější možnou vadu, která by měla být Nejvyšším soudem zohledněna. Navíc komparuje možnost dovolání v případě uložení trestu odnětí svobody na doživotí a protiústavní vady zatěžující rozhodnutí nižších soudů, ačkoli přímo nespádají pod daný výčet, a domnívá se, že Nejvyšší soud by tak měl poskytovat zvláštní ochranu nejen v případě nejtěžšího trestu, ale i v případě nezávažnějšího zásahu do práv v průběhu trestního řízení. Poukazuje na to, že neúspěšný dovolatel se bude domáhat nápravy ústavní stížností, a pokud mu bude vyhověno, odmítavé rozhodnutí dovolacího soudu bude zrušeno, avšak dovolatel bude v nejistotě, někdy i omezen na svobodě v důsledku výkonu trestu.⁹²

2.3.2 Nemožnost prolomení zásady zákazu reformatio in peius uplatněné v předchozím řízení

Poslední poznámkou k dovolání je rozbor ustanovení § 265a odst. 3 TR, které ukládá, že „Dovolání v neprospěch obviněného nelze podat jen z toho důvodu, že soud postupoval v souladu s § 259 odst. 4, § 264 odst. 2, § 273 nebo § 289 písm. b).“ Tedy nejvyšší státní zástupce, jakožto jediná oprávněná osoba podat dovolání v neprospěch, nemůže takto učinit v případech, kdy rozhodující instance postupovala v souladu s citovanými ustanoveními; nezhoršila postavení obviněného z důvodu respektování zásady zákazu reformatio in peius, ačkoli by jinak pro zhoršení byly dány podmínky. Jedná se tedy o nemožnost prolomení zásady zákazu změny k horšímu uplatněné v dřívějším řízení.⁹³

Přece však tomu tak nebude vždy. Ustanovení § 265a odst. 3 TR se nevztahuje na případy, kdy použití zákonných ustanovení o zákazu změny k horšímu nepřicházela v úvahu, přesto však byla použita. Konkrétně, pokud soud s ohledem na předmětnou zásadu nezhoršil postavení obviněného (a naopak jej z tohoto důvodu zprostil obžaloby), pak je akceptovatelné dovolání, které považuje zvolenou aplikaci zákazu změny k horšímu za nesprávnou a odporující zákonu. Dovolání nejvyššího státního zástupce dle zkoumaného

⁹¹ Blíže podkapitola 1.2 Ústavní úroveň.

⁹² MOTYČKA, Petr. *Porušení základních práv jako dovolací důvod v trestním řízení* [online]. Pravniprostor.cz, 25. května 2018 [cit. 5. března 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/poruseni-zakladnich-prav-jako-dovolaci-duvod-v-trestnim-rizeni>>. K podobnému závěru dospívá Führerová, která uvádí, že „Z hlediska ochrany základních práv by mělo být lhostejné, zda vada spočívá na hmotněprávním při procesněprávním základu.“ FÜHREROVÁ, Jana. *K výkladu dovolacích důvodů v trestním řízení při porušení práva na spravedlivý proces* [online]. Bulletin-advokacie.cz, 17. ledna 2019 [cit. 5. března 2020]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-vykladu-dovolacich-duvodu-v-trestnim-rizeni-pri-poruseni-prava-na-spravedlivy-proces>>.

⁹³ PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3147 (§ 265a).

ustanovení v neprospěch je tedy nepřipustné pouze v případech, kdy odvolací soud použil ustanovení upravující zákaz reformatio in peius v souladu se zákonem.⁹⁴

2.4 Stížnost pro porušení zákona

Stížnost pro porušení zákona má svou právní úpravu zakazující změnu v neprospěch obviněného zakotvenu v § 273 TŘ, a to za předpokladu, že Nejvyšší soud vysloví porušení zákona v neprospěch obviněného. Dále v druhé větě ustanovení odkazuje na přiměřené použití § 150 TŘ v případě, kdy se jedná o jiné rozhodnutí, tedy usnesení týkající se jiné osoby než obviněného, v jejíž neprospěch byl zákon porušen. Ani u jiné osoby, podobně jako u stížnosti proti usnesení, by nemělo dojít v novém řízení ke změně v její neprospěch. V jejich případě však po nálezů Ústavního soudu č. 424/2001 Sb. nepřichází v úvahu další postup dle § 269 odst. 2, § 270, § 271 TŘ vázaný pouze na osobu obviněného a soud může rozhodnout jen tzv. akademickým výrokem dle § 268 odst. 2 TŘ. Proto se druhá věta § 273 TŘ prakticky neuplatní, ledaže se v novém řízení konaném po vyslovení porušení zákona v neprospěch obviněného znovu rozhoduje nejen ve vztahu k obviněnému, ale i ve vztahu k jiné osobě, na kterou dopadá § 150 TŘ.⁹⁵

Je tedy jasné, že pokud byl zákon porušen v neprospěch obviněného, uplatňuje se zákaz reformace in peius. Tento se ale uplatní i za situace, kdy byl zákon porušen jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného (obviněný by byl za jeden skutek uznán vinným mírnějším trestným činem, než měl, a za druhý skutek naopak přísnějším). Východiskem pro aplikaci je oddělitelnost výroků; lze-li výrok oddělit, bude zrušena pouze část napadeného rozhodnutí, ve které byl zákon porušen v neprospěch, a zbylá část bude ponechána beze změny. Pokud se ale porušení týká nedělitelného výroku, postup bude takový, že bude zrušena celá chybná část rozhodnutí v důsledku přednosti nápravy vadného stavu.⁹⁶ V novém řízení lze napravit jen ty vytýkané vady, jejichž nápravou nedojde ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného.⁹⁷

---

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2015, sp. zn. 3 Tdo 32/2015.

⁹⁵ PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3358 (§ 273). Podobně PŮRY, František. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 729.

⁹⁶ HASCH: *Trestní právo procesní...*, s. 706.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. července 1996, sp. zn. 2 Tzn 126/96.

3 Specifické uplatnění zásady *reformatio in peius* u některých opravných prostředků

Jak již předjímá samotné pojmenování kapitoly, stejná (či obdobná) pravidla uplatňována u většiny opravných prostředků nelze vztáhnout na dva opravné prostředky, jimž bude nyní věnována pozornost.

3.1 Odpor proti trestnímu příkazu

Prvním specifikem je odpor proti trestnímu příkazu. Formulace § 314g odst. 2 TŘ nás odkazuje na situaci předjímající zrušení trestního příkazu samotným podáním odporu oprávněnou osobou ve stanovené lhůtě⁹⁸ a nařízení hlavního líčení ve věci samosoudcem, ve kterém při projednání „(...) *není vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu*“. Jinými slovy, zákaz *reformatio in peius* se zde vůbec neuplatní a obviněnému, i toliko v případě, že je odpor podán pouze v jeho prospěch, hrozí zhoršení jeho postavení, tedy samosoudce může obviněného uznat přísněji vinným či uložit přísnější trest (potažmo negativně modifikovat i výrok o náhradě škody).

Trestní příkaz má představovat prostředek sloužící k urychlení, zjednodušení (a zlevnění) trestního řízení ve skutkově a právně méně komplikovaných případech,⁹⁹ pokud je již spolehlivě prokázán skutkový stav opatřenými důkazy (§ 314e odst. 1 TŘ). Do trestního řádu byl znovuzaveden novelou zákona č. 292/1993 Sb. po krátké pauze v letech 1990–1993, kdy byl vypuštěn z důvodu podezření porušování práva na obhajobu. Primárním účelem trestního řízení i v tomto případě zůstává spravedlivé potrestání pachatele a řádný proces a zmiňované zlevnění by mělo být až cílem druhotným. Tedy ani v bagatelních věcech nelze při snaze o zjednodušení rezignovat na zásady spravedlivého procesu, zejména na důsledné zachování práva na obhajobu a zjištění materiální pravdy.¹⁰⁰

Proto existuje speciální opravný prostředek, jehož účinky jsou odlišné vůči ostatním způsobům zajištění nápravy. Odpor mohou podat jen obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce (§ 314g odst. 1 TŘ), již ne poškozený, přestože trestním příkazem může být rozhodnuto o náhradě škody, pokud byl nárok řádně uplatněn (§ 314f odst. 1 písm. e) TŘ).

⁹⁸ 8 dnů od doručení odporu dle § 314g odst. 1 TŘ.

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3571 (§ 314e).

¹⁰⁰ JEŽEK, Vladimír. Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 78–79.

Je na místě zdůraznit, že podáním odporu k tomu oprávněnou osobou se trestní příkaz ruší zásadně celý, nelze jím dosáhnout zrušení jen některého z výroků (výroky o vině a trestu se vnímají jako celek).¹⁰¹ Proto sama možnost vydání trestního příkazu není v rozporu s právem obviněného na veřejné projednání ve věci v jeho přítomnosti dle čl. 38 odst. 2 Listiny, jak se ostatně již vyjádřil i Ústavní soud, neboť takové právo lze plně realizovat v souvislosti s podáním odporu.¹⁰² Obecná nevázanost samosoudce výroky zrušeného trestního příkazu mu umožňuje rozhodnout odlišně. Problematika eventuálního zpřísnování výroků neunikla pozornosti Ústavního soudu, jenž začal postupně svou judikaturou stanovovat limity týkající se možnosti odlišného rozhodování v hlavním líčení.

Podíváme-li se na některá zásadní rozhodnutí v jejich časovém sledu, tak nejprve ve svém nálezu sp. zn. II ÚS 213/2000 Ústavní soud vyslovil, že uložení přísnějšího trestu je dle zákona možné, nemůže být ovšem založeno na libovůli samosoudce a musí odpovídat zjištěným skutečnostem. V tomto konkrétním případě byl původně obviněnému uložen trestním příkazem trest odnětí svobody v délce 6 měsíců a následně po podaném odporu uložen okresním soudem a potvrzen krajským soudem trest odnětí svobody v délce 12 měsíců, tedy dvakrát delší (zároveň je potřeba říci, že obecně lze trestním příkazem uložit trest odnětí svobody v délce maximálně 1 roku dle § 314e odst. 2 písm. a) TŘ). Ústavní soud spatřoval pochybení v tom, že přísnější trest byl uložen s ohledem na trestní minulost stěžovatele zvyšující společenskou nebezpečnost trestného činu, ačkoli okresní (a posléze krajský) soud vycházel ze skutečností známých již při vydávání trestního příkazu, neboť pro jeho vydání musel mít spolehlivě zjištěn skutkový stav. Týmž skutečnostem tedy byla v různých fázích řízení přikládána bez rozumného vysvětlení rozdílná váha, a to v neprospěch obviněného.¹⁰³

Dále pak své stanovisko korigoval nálezem sp. zn. III ÚS 39/09, kde již naopak vyloženě připustil uložení přísnějšího trestu oproti trestnímu příkazu za předpokladu, že soud své rozhodnutí řádně zdůvodní, a to i pokud žádné další okolnosti nevyšly najevo. Ačkoli doporučuje odchýlení explicitně konstatovat a vysvětlit, pokud se tak ale nestane, nejde o porušení ústavně zaručeného práva, je-li nový trest náležitě a věcně správně zdůvodněn. Tento případ, Ústavním soudem označen za skutkově a právně odlišný ku případu předchozímu, spočíval v tom, že původně byl obviněnému uložen trest odnětí svobody v délce trvání 10 měsíců s podmíněným odkladem na 10 měsíců. Prvostupňovým soudem pak byl

---

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001, srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002.

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09.

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2002, sp. zn. II ÚS 213/2000.

vyměřen trest odnětí svobody v délce trvání 1 roku s podmíněným odkladem na dobu 2 let a peněžitý trest ve výši 100 000 Kč se stanoveným náhradním trestem odnětí svobody v délce 5 měsíců. I přes viditelné zhoršení byla ústavní stížnost zamítnuta, neboť za zásadní bylo považováno důkladné, seznatelné a po věcné stránce udržitelné odůvodnění soudu a nově vyměřený trest byl považován za přiměřený a odpovídající hlediskům ukládání trestů. Zároveň ale Ústavní soud výslovně konstatoval, že případný mírný trest uložený trestním příkazem (jež má charakter odsuzujícího rozsudku) nemůže představovat odměnu za neprojednávání věci v hlavním líčení, tím spíše posléze uložený přísnější trest nesmí být sankcí za využití práva podat odpor.¹⁰⁴

Vydání trestního příkazu je fakultativním rozhodnutím samosoudce (gramatický výklad dikce „*může*“ obsažené v § 314e odst. 1 TŘ), což mu dává širokou míru uvážení, zda jej v konkrétním případě vydat, či nevydat. Pro první možnost by se měl rozhodnout, pouze pokud je sám o sobě schopen zajistit splnění účelu trestního řízení, neboť při jeho použití se neuplatní některé základní zásady trestního řízení (zejména zásada veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti, oslabeno je pak právo obviněného na obhajobu).¹⁰⁵

Na jedné straně zaznívá názor, že se jedná o odklon, který zrychluje a zefektivňuje trestní řízení, tedy se skýtá vysvětlení, že obviněný nebude požadovat plnohodnotné projednání věci za současného uložení mírnějšího trestu¹⁰⁶ (k čemuž nahrává i absence povinného odůvodnění v § 314f TŘ). Současně ale vidíme, že Ústavní soud se k charakteru odměn či sankcí již vyjádřil výslovně a odmítavě.¹⁰⁷ Souhlasím se Šellengem, který uvádí, že se nelze ztotožnit s takovým náhledem na věc, že skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro rozhodování (zásada materiální pravdy v § 2 odst. 5

---

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09.

Opačný případ řešil Nejvyšší soud, zde soud prvního stupně po podaném odporu navýšil odsouzenému trest, nicméně ve svém rozsudku tuto skutečnost nijak neodůvodnil a následně odvolací soud odmítl výhradu obviněného, protože „(...) [S]oud prvního stupně správně reflektoval postoj obviněného v průběhu řízení před soudem a je proto zcela namístě, že trest mu byl uložen o tři měsíce delší než ostatním obviněným.“ Nejvyšší soud takové rozhodnutí kritizuje, formulaci „postoj obviněného v průběhu řízení před soudem“ považuje za zcela nejasnou a neurčitou (a pokud by jím bylo odmítání viny obviněným, pak mu tuto skutečnost nelze klást k tíži při ukládání druhu a výměry trestu). Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 5 Tdo 1207/2016.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudců a podání advokátů*. 3. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 121.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 117–118.

¹⁰⁷ Opačný názor vysloven v ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3572 (§ 314e). Zde je vyzdvihnuto, že se trestní příkaz vydává jen na podkladě spisu, aniž by soud důkazy provedl, proto nemůže být tímto závěrem soud v dalším řízení vázán ani z hlediska uplatnění zákazu reformatio in peius. Současně zdůrazňuje, že v praxi je trestním příkazem běžně ukládán nižší trest jako určitá „odměna“ za to, že věc nebude projednávána v hlavním líčení.

TŘ), je zjišťován teprve v hlavním líčení, a z toho důvodu se po podaném odporu neuplatní zásada zákazu reformace in peius.¹⁰⁸

Otázkou zůstává, jak je ukládání trestů a spolehlivé prokázání skutkového stavu opatřenými důkazy vnímáno a dodržováno praxí. Jelínek uvádí, že v té nejednou samosoudce rezignuje na spolehlivé prokázání skutkového stavu, a to především v případech konání zkráceného přípravného řízení. Často také z obsahu spisu vyplývají dvě možné varianty, a přesto samosoudce postupuje jednodušší a rychlejší cestou vydání trestního příkazu s dojmem, že obviněný se snad spokojí s mírným trestem i tvrzenou vinou. Přičemž takový postup je v rozporu s vlastním legislativním záměrem, zásadami trestního řízení (především zásadou materiální pravdy a presumpce nevinny) a obviněný je postaven do složité situace, zda riskovat zhoršení svého postavení, nebo se smířit s něčím, s čím nesouhlasí.¹⁰⁹ Navrhuje proto zavedení zásady zákazu reformatio in peius i v řízení po podání odporu ve prospěch obviněného, nebo alespoň zvážení výslovné zákonné úpravy podmínek možnosti zpřísnění ve shodě s judikaturou Ústavního soudu.¹¹⁰

Předně považuji očividnou roztržičnost právní úpravy za nesprávnou a nežádoucí. Za současného stavu je určitě na místě zmínit omezení důvěry obviněných k odporu proti trestnímu příkazu. Naopak pro obhajobu nezavedení zákazu změny k horšímu (a ponechání stávajícího stavu) argumentuji, že osoba podávající odpor si musí být dobře vědoma, že není jedinou osobou oprávněnou k podání tohoto zvláštního opravného prostředku a že v případě podání odporu státním zástupcem se jako takový trestní příkaz rovněž ruší celý a ve věci se koná hlavní řízení se stejným následkem. Pokud sama nesouhlasí s vydaným trestním příkazem, dává jí zákon stejnou možnost obrany (a v případě opětovného nesouhlasu další procesní prostředky obrany již s aplikovatelností zásady), a přestože se její situace může zdát nevýhodná, soud se má a bude i v hlavním líčení snažit o prokázání materiální pravdy a spravedlivé potrestání, což je koneckonců účel trestního řízení. Dále může možnost zhoršení postavení působit i jako varování pro obviněné (či jejich obhájce), kteří by zjištěně a spekulativně nadužívali podávání odporu, čím by zcela negovali účel spočívající ve zjednodušení a zrychlení trestního řízení.¹¹¹

Vodítkem pro nové rozhodnutí ve věci by měl být v případě výrazně nezměněného skutkového stavu, jímž by se prokázala vina ve stejném rozsahu, zrušený trestní příkaz,

---

¹⁰⁸ ŠELLENG, Dalibor. Projevy zásady materiální pravdy v institutu trestního příkazu. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 161.

¹⁰⁹ JELÍNEK, ŘÍHA, SOVÁK: *Rozhodnutí ve věcech trestních...*, s. 124.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 136.

¹¹¹ ZEMAN, Jaroslav. Některé aspekty úpravy trestního příkazu. *Trestní právo*, 1999, č. 12, s. 14.

a to především ohledně uloženého trestu a jeho výše. Troufám si tvrdit, že za této situace by se takový trest neměl vůbec zvyšovat. Pokud by ale v rámci hlavního líčení byl zvrácen či změněn skutkový stav, ze kterého se vycházelo, je na místě v souladu s výše uvedenými rozhodnutími Ústavního soudu nové rozhodnutí řádně zdůvodnit, nejen tedy samotný nový trest jako obligatorní součást rozsudku, ale zároveň i důvody, které vedly k jeho uložení a odchýlení se. Proto souhlasím s vhodností výslovné zákonné úpravy podmínek pro zpřísnění.¹¹²

Zajímavým návrhem by mohlo být, aby v hlavním líčení rozhodoval jiný soudce, a to zejména v souvislosti s předsudky či předpojatostí. Takové východisko by ale pravděpodobně bylo ekonomicky nevhodné, neboť samosoudce byl již jednou s případem a jeho skutkovým stavem dostatečně seznámen na to, aby vydal trestní příkaz.

3.2 Návrh na obnovu řízení

Druhým specifickým institutem z hlediska zákazu změny k horšímu je návrh na obnovu řízení, respektive samotná obnova řízení, kdy jedním z důsledků jejího povolení jen ve prospěch obviněného je nemožnost uložení přísnějšího trestu, než jaký byl uložen původním rozsudkem (§ 289 písm. b) TŘ). Zákaz *reformatio in peius* je zde netradičně koncentrován pouze na výrok o trestu, a tudíž v obnoveném řízení lze obviněného uznat vinným závažnějším trestným činem, nelze mu však uložit přísnější trest. Stejně tak může být zpřísněn i výrok o náhradě škody.¹¹³ Co se týče následné platnosti zásady, podobně jako u ostatních opravných prostředků je zde povinnost jejího dodržení až do právní moci nového rozsudku.¹¹⁴

Tato odlišnost je někdy zdůvodňována povahou obnovy řízení, která je rozdílná od koncepce ostatních opravných prostředků.¹¹⁵ Jedná se o mimořádný opravný prostředek,

---

¹¹² Pro úplnost je potřeba doplnit, že z hlediska východisek, ze kterých měl vzejít nový trestní řád, měla být u odporu i nadále zachována absence uplatnění zákazu s tím, že pokud však bude obviněný uznán vinným těžším trestným činem nebo mu bude uložen přísnější trest, bude povinností soudu takové zpřísnění odůvodnit. Východiska a principy nového trestního řádu (s. 31). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=%20281460>>. Pracovní verze paragrafového znění nového trestního řádu na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky aktuální ke dni 1. 1. 2020 upravuje následky odporu § f14 odst. 4 tak, že podáním odporu se trestní příklad ruší a v dalším řízení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu ani druhem ochranného opatření obsaženými v trestním příkazu. Návrh tedy žádnou podstatnou změnu v této oblasti nepřináší. *REKODIFIKACE TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO* [online]. Justice.cz, 1. ledna 2020 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/#hlava-iv-trestni-prikaz>>.

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3435 (§ 289).

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

jehož účelem je dosažení souladu rozhodnutí vydaného v trestním řízení se skutkovým stavem věci i tehdy, pokud vyšly dodatečně najevo nové závažné skutečnosti nebo důkazy.¹¹⁶

Otázkou ale zůstává, zda je odlišnost obnovy řízení natolik závažná, aby odůvodňovala odlišnou koncepci úpravy zkoumané zásady právě zde, nebo se jedná jen o nedůslednost zákonodárce. Koneckonců již z nastíněné historie můžeme vidět, že v tomto duchu byly dříve upraveny následky všech podaných opravných prostředků, které se časem rozšiřovaly, kdežto u návrhu na povolení obnovy řízení se stále vztahují jen na zákaz uložení přísnějšího trestu (vyvstává pak přirozená otázka, co je přísnějším trestem, která bude předmětem dalšího rozboru). Vočka dokonce úpravu nazývá „*důsledkem kampaňovité legislativní práce při poslední novelizaci předmětných ustanovení v roce 1993*“.¹¹⁷

Z tohoto důvodu se mi i zde jeví jako nanejvýš vhodné a účelné úpravu pro futuro sjednotit s úpravou u ostatních opravných prostředků, neboť nevidím racionální důvody pro tuto odchylku.¹¹⁸

---

¹¹⁶ ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou – komentář*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1068 (§ 277).

¹¹⁷ VOČKA, Vladimír. K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 8, s. 247.

¹¹⁸ Blíže kapitola 8 Návrh úpravy de lege ferenda.

4 Specifické problémy (ve světle stávající judikatury)

Následně budou rozebírány otázky týkající se výkladového aspektu zásady reformatio in peius, které s sebou přinesla převážně rozhodovací praxe.

4.1 Výklad terminologie „změna v neprospěch“

Co mají společné (skoro) všechny výše jmenované opravné prostředky, u nichž se uplatňuje za určitých podmínek zásada zákazu reformatio in peius, je pojem „změna v neprospěch“. Výklad tohoto konceptu, ačkoli by se mohl zdát na první pohled jasný, se budoval převážně judikatorně, přičemž stále není objasněn úplně, zřetelně a jednoznačně, což ovšem na druhou stranu není ani objektivně zcela možné. Posoudit změnu v neprospěch (často také označovanou jako změnu k horšímu či zhoršení postavení obviněného) není jednoduchou záležitostí díky hojným změnám trestních zákonů a specifickým okolnostem případů.¹¹⁹ Dále se budu snažit přiblížit za pomoci rozboru judikatury nejvyšších soudů, co je považováno a obecně přijímáno za onu změnu v neprospěch; tedy v čem může nastat, na co se vztahuje, jak ji hodnotit, a naopak co se za změnu k horšímu nepokládá.

Za změnu k horšímu se považuje každá změna v kterémkoli výroku, pokud zhoršuje postavení obviněného a přímo se ho dotýká.¹²⁰ Postavení obžalovaného je přitom třeba posuzovat komplexně v celém rozsahu rozsudku a jeho následků.¹²¹ Může nastat ve skutkových zjištěních, v použité právní kvalifikaci, v druhu a výměře uloženého trestu,¹²² v ochranném opatření i ve způsobu či rozsahu náhrady škody (v každé dílčí okolnosti či v jejich kombinaci).¹²³ Některým problémům budou věnovány následující podkapitoly, přičemž je potřeba poznamenat, že mým cílem není vyčerpat všechny myslitelné možnosti, nýbrž poukázat na některé problematičtější.

---

¹¹⁹ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 183/2010.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009.

¹²² Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013: Zpřísnění trestu odnětí svobody z 2 let na 2,5 let při nezměněném výroku o vině je porušením zákazu reformace in peius.

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. ledna 1994, sp. zn. 6 To 35/93, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99.

Zákaz se nevztahuje na řízení, ale na jeho výsledek, tedy na rozhodnutí,¹²⁴ nikoli na provádění důkazů (či jiných procesních úkonů), byť by byly pro obviněného nepříznivé.¹²⁵ Není tedy porušením předmětného zákazu, pokud odvolací soud ve veřejném zasedání doplní dokazování o usvědčující důkaz.¹²⁶

Za porušení se logicky nepovažuje vydání nového, opět odsuzujícího rozsudku, neboť bezpochyby lze opět rozhodnout „v neprospěch“ obviněného. Taktéž není v rozporu se zákonem, pokud je uložen totožný trest (stejného druhu a ve stejné výměře), ačkoli byla ve prospěch obviněného zkrácena doba páčání trestné činnosti, která ale neměla vliv na kvalifikaci trestného činu.¹²⁷ Dále se za porušení nepovažuje doplnění určitých znaků skutkové podstaty trestných činů, jež dosud nebyly vyjádřeny či rozvedeny, pokud se tím ale nemění rozsah, závažnost trestného činu ani přísnost právní kvalifikace.¹²⁸ Není tedy vyloučeno doplnění či upřesnění skutkových okolností charakterizujících subjekt trestného činu, jeho subjektivní stránku, příčinnou souvislost nebo vývojové stadium za předpokladu, že použitá právní kvalifikace přichází v úvahu, avšak skutkové okolnosti a jejich popis není dostatečně výstižný a přesný.¹²⁹ Samotná konkretizace sama o sobě nezhoršuje postavení obviněného¹³⁰ a obecně vzato nedochází k porušení zásady zákazu reformatio in peius, pokud je doplněno v popisu skutku či výroku explicitní vyjádření skutečnosti, která ale již implicitně vyplývala.¹³¹

Je ale velmi tenká a těžko rozpoznatelná hranice mezi upřesněním a rozšířením popisu jednání. Je-li je popis skutku výrazně změněn či doplněn, již se o porušení jednat může. Za výraznou změnu tak bylo považováno rozšíření o celý dovětek hovořící o dalším zpracování do stavu způsobilého ke spotřebě (sklizením, sušením a odtrháváním listů a květů)

---

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, stejně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009.

¹²⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. srpna 2017, sp. zn. 2 To 70/2017.

¹²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. února 2018, sp. zn. 8 Tdo 1560/2017.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2007, sp. zn. 11 Tdo 938/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2007, sp. zn. 7 Tdo 1157/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009.

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2004, sp. zn. 11 Tdo 902/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2006, sp. zn. 3 Tdo 687/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008.

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2018, sp. zn. 5 Tdo 417/2018.

u trestného činu nedovolené výroby omamných a psychotropních látek.¹³² Naopak doplněním označení obviněného jako strážníka městské policie ke konkretizaci a upřesnění skutkového děje nedošlo. Ačkoli se v této konkrétní situaci jednalo o trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 TZ61) vyžadující speciální subjekt, rozhodujícím bylo, že jeho pozice byla již zmíněna v popisu skutku, i když posléze nebyla zahrnuta do skutkové věty, nicméně by neměl být přeceňován význam chybějícího formálního označení.¹³³

Za porušení se nepovažuje ani zjevná nesprávnost ve výroku o trestu, která byla posléze napravena odvolacím soudem.¹³⁴ Rovněž není porušením zásady případ, kdy byl prvostupňovým rozhodnutím přiznán nárok na náhradu škody již zaniklému poškozenému subjektu a odvolací soud napravil tuto chybu a označil správně poškozeného (právní nástupce zaniklého poškozeného subjektu) ve výroku o náhradě škody.¹³⁵

Taktéž se zákaz nevztahuje na možnost zvažování jiné přísnější právní kvalifikace.¹³⁶ Postup soudu k vyřešení otázky, zda dochází k porušení zásady zákazu reformatio in peius, nebo ne, by měl být patrný, neboť pouhý odkaz na zásadu bez bližšího odůvodnění činí rozhodnutí prakticky nepřezkoumatelným¹³⁷ a řádné odůvodnění soudních rozhodnutí je považováno za „*esenciální podmínku ústavně konformního rozhodnutí vylučující libovůli v rozhodování*“.¹³⁸ Předně je potřeba vyřešit správnou právní kvalifikaci jednání obviněného. V případě, že dojde k výsledku zhoršujícímu postavení, soud musí konstatovat skutkové závěry a správné právní posouzení, ale při respektování zásady nemůže obviněného uznat vinným tímto novým posouzením. Výrok o vině (byť v rozporu s nově učiněnými zjištěními) musí vycházet z původních skutkových zjištění a jim odpovídající právní kvalifikace. Je zde tedy naopak povinnost soudu úvahu provést a až poté lze s odkazem na konkrétní paragraf zakazující změnu k horšímu opravný prostředek zamítnout (odvolání § 256 TŘ, dovolání § 265j TŘ).¹³⁹

Ústavní soud se (poněkud kontroverzně) v jednom ze svých často citovaných nálezů sp. zn. I ÚS 670/05 vyjádřil tak, že posledním arbitrem toho, co je, či není ku jeho prospěchu,

---

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 16–19.

¹³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000.

¹³⁴ Trest byl vyměřen v napadeném rozsudku dle § 173 odst. 1 TZ (nejednalo se o písařskou chybu), ačkoli byl obžalovaný uznán vinným dle § 173 odst. 2 TZ a v odůvodnění se argumentuje výměrou trestu dle § 173 odst. 2 TŘ. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. srpna 2017, sp. zn. 2 To 70/2017.

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 8 Tz 267/2000.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015.

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 607/2007.

¹³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2005, sp. zn. I ÚS 125/04, podobně nález Ústavního soudu ze dne 19. října 2004, sp. zn. I ÚS 588/03, nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 463/2000, nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2003, sp. zn. IV. ÚS 564/02.

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I.

by měl být zásadně obviněný, protože soud nemůže být zcela objektivní, poněvadž je při svém posuzování veden vlastními hodnotovými představami.¹⁴⁰ Takto extenzivní pojetí a aplikace zásady má svá úskalí, neboť by čistě jazykově mohlo vést k přesvědčení, že obviněný sám nastavuje měřítko zhoršení svého postavení, což by vedlo k absurdním závěrům. Ostatně tato teze byla korigována a vyložena pozdější judikaturou tak, že nejde a nemůže jít o jednostranné upřednostnění zájmu delikventa dle jeho vnímání před účelem vlastního trestu, nýbrž o vyjádření koncepce individualizace trestu, který, ač stejný, může různě tíživě dopadat na různé viníky.¹⁴¹

4.1.1 Změna právní kvalifikace a uznání viny v širším rozsahu

Změna právní kvalifikace tedy není možná, a to logicky za situace, kdy by nová právní kvalifikace umožňovala uložení přísnějšího trestu (tento pojem bude rozebírán dále). Ale i za situace dvou trestných činů se stejnou trestní sazbou odnětí svobody je potřeba za těžší považovat ten, u kterého není stanoven alternativní druh trestu, který u druhého stanoven je.¹⁴² A dále i ten, u kterého zákon jako formální předpoklad podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje výkon 2/3 uloženého trestu odnětí svobody (§ 62 odst. 1 TZ61, nyní § 88 odst. 4 TZ).¹⁴³

Změnou k horšímu může být i uznání viny v širším rozsahu spáchané trestné činnosti, byť nutně nemusí být spojeno se změnou právní kvalifikace či hrozbou uložení přísnějšího trestu.¹⁴⁴ Je jím dle Ústavního soudu například rozšíření skutku, kdy odvolací soud zahrnul do výroku i závažnější zranění, jehož příčina nebyla bezpečně zjištěna.¹⁴⁵ Nejvyšší soud také řešil případ, kdy bylo okresním soudem v prvním stupni rozhodnuto o spáchání trestného činu krádeže dle skutkové podstaty, podle které krádež spáchá ten, kdo si přisvojí věc cizí tím, že se jí zmocní, a byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán (§ 247 odst. 1 písm. e) TZ61, nyní § 205 odst. 2 TZ) a obviněnému byl uložen trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců. Krajský soud k odvolání obviněného jen do výroku o trestu rozsudek zrušil v celém rozsahu a v novém rozhodnutí rozšířil skutkovou větu o další rozsudky o předchozích odsouzeních obviněného za trestné činy krádeže, opět jej uznal vinným

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

¹⁴¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. III ÚS 3602/13.

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. července 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91.

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99. Zde prve nesprávně posuzováno jako pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky a uložen trest odnětí svobody 5 let a 6 měsíců a zákaz činnosti, odvolací soud posoudil jako trestný čin podvodu a uložil stejný trest.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

ze stejného trestného činu a uložil mu shodný trest. Zhoršení postavení tak bylo shledáno v dovození předchozího odsouzení či potrestání ze sedmi případů z původního jediného případu.¹⁴⁶ Zhoršením ale naopak nebude případ, kdy znak recidivity (spočívající v předchozím odsouzení nebo potrestání pachatele) je dovozován ve vztahu k jinému předchozímu odsouzení či potrestání pro čin stejné nebo nižší závažnosti, tedy nahrazení jedné skutkové okolnosti za jinou (tato skutečnost ale musí být uvedena alespoň v odůvodnění).¹⁴⁷

4.1.2 Účastenství

Rovněž se za změnu v neprospěch považuje překvalifikování kterékoliv formy účastenství na pachatelství,¹⁴⁸ neboť pachatelství (či spolupachatelství) má přede všemi ostatními formami účastenství přednost. Stejně jako jsou k sobě navzájem subsidiární jednotlivé formy účastenství.¹⁴⁹ Podobně je nesprávným postupem i změna účastenství na přípravu, a to bez ohledu na to, že soud obviněnému uloží trest odnětí svobody v nižší výměře (zde snížen z původních 8 let na 6 let).¹⁵⁰

Nicméně Nejvyšší soud poukazuje na specifické případy, kdy se ani tato, na první pohled neochvějná zásada, neuplatní absolutně. Výjimku představuje zejména organizátorství, přičemž návod i pomoc budou zpravidla mírnější (přestože postihovány v rámci stejné trestní sazby jako pachatelství). Právě organizátorství může být (a často bude) nebezpečnější než pachatelství, což vyplývá z jeho povahy a větší nebezpečnosti takto sofistikovaně připraveného činu.¹⁵¹ V konkrétním případě pak byl původně pachatel trestného činu uznán vinným účastenstvím ve formě organizátorství a následně soudem odvolacím překvalifikován na nepřímého pachatele. Zásada zákazu *reformatio in peius* v tomto případě dle názoru Nejvyššího soudu porušena nebyla, protože organizátorství jakožto nejtěžší forma účastenství může být někdy závažnější než samotné spáchání trestné činnosti jako pachatel (navíc v tomto případě nepřímý), a tedy výrok o vině není přísnější a celkové rozhodnutí pro obviněného vyznívá příznivěji.¹⁵²

---

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I.

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2011, sp. zn. 3 Tdo 202/2011.

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2006, sp. zn. II ÚS 544/05.

¹⁴⁹ ŘÍHA, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 336. Zde určeno pořadí závažnosti trestní součinnosti v širším slova smyslu takto: spolupachatelství, organizátorství, návod, pomoc.

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 1040/2015.

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 5 Tdo 1201/2006. *Obiter dictum*.

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2018, sp. zn. 8 Tdo 1191/2018.

Porušením zásady zákazu reformace in peius vzhledem k účastníkovi nebude ani doplnění výroku o vině hlavního pachatele. Je tomu tak, neboť nedílnou součástí výroku o vině účastníka je úplný popis skutkových okolností a jednání hlavního pachatele tak, aby naplňovalo ve všech znacích skutkové podstaty spáchaný trestný čin. A jelikož je účastenství založeno na zásadě jeho akcesority, takováto změna nepředstavuje pro účastníka změnu v jeho neprospěch.¹⁵³

4.1.3 Výrok o ochranném opatření

Další v minulosti velice diskutovanou otázkou bylo, zda se změna k horšímu vztahuje i na výrok o ochranném opatření. Zazníval názor, že právě výrok o ochranném opatření je ukládán ku prospěchu obviněného, tudíž nezhoršuje jeho postavení a je třeba jej vyjmout z dosahu reformace in peius.¹⁵⁴ Tento názor byl ale kritizován několika autory,¹⁵⁵ neboť výrok o ochranném opatření představuje vždy nezpochybnitelný a výrazný zásah do práv obviněného, často ho dokonce omezuje po značnou dobu na svobodě, a může proto znamenat i podstatnější újmu než je trest, a tudíž je vždy zhoršením jeho postavení a i na něj by se měly aplikovat účinky zásady.¹⁵⁶

Ze samotného jazykového vyjádření změny k horšímu je jasné, že by se měl zákonný zákaz vztahovat na všechny výroky rozsudku, které se přímo týkají obviněného.¹⁵⁷ Jsem toho názoru, že v současně platné právní úpravě a širokém uplatňování zákazu neexistuje dostatečně silný argument pro absenci výroku o ochranném opatření. Ačkoli se často může jednat o trestní sankci pro samotného obviněného prospěšnou a principiálně se nejedná o trest, nelze ignorovat jeho dosah do svobody člověka (nejen osobní), a z toho důvodu vidím současně jako nepřijatelné zpřísnování jak samotného ochranného opatření, tak jeho nové ukládání vedle již existujícího trestu k opravnému prostředku podanému pouze ve prospěch obviněného.

Judikaturou byl řešen případ zrušení prvostupňového rozhodnutí o trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a nového uložení ochranného opatření o zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty¹⁵⁸ odvolacím soudem. Tento postup nejde proti zákazu změny

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. 7 Tdo 1401/2006.

¹⁵⁴ HUSÁR: *Odvolanie v československom...*, s. 296.

¹⁵⁵ VOČKA: *K některým otázkám...*, s. 247. PIPEK, Jiří. *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Praha: Univerzita Karlova, 1988, s. 116. LANGER: *Uplatnění zákazu reformationis in peius...*, s. 323. ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestního procesu v letech normalizace. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (ed). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 328.

¹⁵⁶ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Znění trestu a ochranného opatření před novelami trestního řádu č. 86/2015 Sb. a č. 55/2017 Sb.

k horšímu, neboť takovým rozhodnutím reálně nedošlo ke zhoršení postavení obviněného.¹⁵⁹ Z uvedeného můžeme za pomoci logické indukce dojít k závěru, že výrok o ochranném opatření je podřaditelný pod přezkum z hlediska zákazu reformatio in peius, ale zároveň neochvějně platí obecná premisa, že zákaz se vztahuje na výsledek řízení, a proto se i zde dopad na osobu obviněného musí hodnotit komplexně.

4.1.4 Výrok o náhradě škody

Podobně je potřeba postupovat při hodnocení výroku o náhradě škody, jenž nepochybně také představuje (často závažnou) újmu pro osobu obviněného. Avšak zároveň není v rozporu se zásadou reformace in peius, pokud odvolací soud doplní výrok o náhradě škody, kterým poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních.¹⁶⁰

I v tomto případě již bylo navrhováno vyjmutí výroku o náhradě škody s odůvodněním, že je nelogické trvat na tom, aby se zákonný zákaz vztahoval i na tento výrok, který je svou podstatou občanskoprávní a jde hlavně o to, aby poškozenému byla co nejdříve uhrazena škoda.¹⁶¹ Podobný názor zastává Bobek, který na věc pohlíží se zřetelem k procesní ekonomii a stojí na straně poškozeného opět s argumentací co nejrychlejšího odškodnění poškozeného, neboť ten se zajisté bude v případě neúspěchu domáhat náhrady škody v občanskoprávním řízení, a při oprávněnosti jeho nároku mu bude civilním soudem vyhověno a obviněný bude tak jako tak nucen uhradit vzniklou škodu. Pro obviněného je pak výhodou nehrazení nákladů řízení před soudem civilním.¹⁶²

Dle Šámala tento názor, který vychází pouze z hospodárnosti a rychlosti řízení, ignoruje obsah samotného institutu, jímž je zhoršení postavení obviněného a poukaz na občanskoprávní povahu nároku považuje za zcela protismyslný.¹⁶³ Dále nastiňuje hypotetickou situaci, kdy je rozhodnuto o nároku na náhradu škody soudem prvního stupně a poškozený je s takovým výsledkem spokojen, a proto nepodává odvolání, a přesto mu odvolací soud k odvolání podanému pouze obžalovaným přizná náhradu škody výrazně vyšší prakticky proti vůli poškozeného, jenž má v případě nespokojenosti právo využití opravného prostředku, kterého ale nevyužil.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2014, sp. zn. 7 Tdo 1443/2013.

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 176/2007.

¹⁶¹ PIPEK: *Rozsah přezkoumávání...*, s. 116.

¹⁶² BOBEK, Jaroslav. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonnost*, 1980, č. 5, s. 267.

¹⁶³ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

¹⁶⁴ ŠÁMAL: *Základní zásady...*, s. 266.

Při současném znění zákazu reformatio in peius se kloním ke stejnému řešení jako v případě výroku o ochranném opatření, a totiž že pod zákaz změny k horšímu by měl být zahrnut i výrok o náhradě škody, protože za nynějšího znění zákona ani jiná možnost nepřipadá v úvahu, neboť ji dle mého názoru trestní řád nedovoluje. Ačkoli v redukci výroků vidím své opodstatnění, argument občanskoprávního nároku mi nepřipadá jako dostačující, neboť nemůžeme a priori předjímat rozhodování civilního soudu.

4.1.5 Souhrnný trest

Uložení souhrnného trestu představuje specifickou situaci, která může působit (a skutečně působí) ve svém výkladu značné problémy, a to především pro svou interpretační náročnost. Shrnu tedy několik situací, které mohou nastat: první je případ, kdy soud vyššího stupně ukládá opět souhrnný trest, ale za jiný počet trestných činů, druhou situací je uložení souhrnného trestu původním rozsudkem a v novém řízení je ukládán trest samostatný či úhrnný, a nakonec prvotní uložení trestu samostatného a ukládání trestu souhrnného vyšší instancí. Aplikační praxe se již setkala se všemi uvedenými situacemi, proto se na jejich základě pokusím vyvodit obecnější výsledek.

První situaci představuje opětovné uložení souhrnného trestu při změně výroku o vině tak, že se sníží počet trestných činů. V takovém případě je nutností promítnutí tohoto snížení ve prospěch obviněného i do výroku o trestu, jehož výměru je potřeba stanovit proporcionálně vzhledem k trestu předchozímu, tedy při respektování závažnosti trestných činů nový trest snížit.¹⁶⁵ Pokud byl v první instanci uložen trest souhrnný, ale nesprávně (ve vztahu k jinému trestu, než ke kterému měl být správně uložen), nový souhrnný trest je limitován z hlediska zákazu reformatio in peius součtem té části nesprávně uloženého souhrnného trestu, o kterou je nesprávně uložený trest delší či vyšší než trest při jeho uložení zrušený, a trestu, který má být při správném uložení souhrnného trestu zrušen. Otázku, zda souhrnný trest není přísnější než tresty uložené dřívějšími rozsudky, které se týkají sbíhajících se trestných činů, je nutno řešit v konkrétním případě po zhodnocení dříve uložených trestů z hlediska jejich druhu a výměry a při zachování zásad platných pro ukládání souhrnného trestu.¹⁶⁶

V druhém případě se jedná o ukládání trestu samostatného (popřípadě úhrnného), ačkoli byl původním rozhodnutím uložen trest souhrnný. Takto se bude jistě rozhodovat, pokud již nově nelze uložit souhrnný trest, a to v důsledku toho, že se na pachatele ohledně dřívějšího odsouzení hledí, jako by nebyl odsouzen. V této situaci nelze rozšiřovat zákaz reformace

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013.

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. září 1973, sp. zn. 3 Tz 35/73.

in peius do takové míry, že lze nově uložit trest pouze v délce tvořící rozdíl mezi délkou trestu uloženého soudem prvního stupně jako trestu souhrnného a trestu, který byl uložen dřívějším rozsudkem (mluvíme-li tedy o trestech odnětí svobody). Nejprve bylo nastaveno jediné omezení odvolacího soudu, jímž byla délka trestu odnětí svobody, který byl uložen soudem prvního stupně jako trest souhrnný.¹⁶⁷ Posléze judikatura upřesňuje horní hranici trestu odnětí svobody, kterou nelze překročit, a určuje ji jako právě rozdíl mezi tresty uloženými dřívějšími rozsudky (za předpokladu, že jde vždy o tresty odnětí svobody nepodmíněné nebo vždy o tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem).¹⁶⁸

Přiblížíme-li si nastíněnou situaci na konkrétním případě, tak původním rozsudkem byl obviněnému uložen trest odnětí svobody souhrnný v délce trvání 2 let a trest úhrnný v délce 5 let. Při druhostupňovém rozhodování se na pachatele ohledně souhrnného trestu hledělo jako by nebyl odsouzen a byl mu uložen nově pouze úhrnný trest odnětí svobody, a to v délce trvání 7 let. Takový postup zhoršuje postavení obviněného, neboť je mu za méně trestných činů (pět trestných činů místo původních sedmi) ukládán trest v nezměněné délce. Je tedy potřeba této skutečnosti přizpůsobit i novou výměru úhrnného trestu.¹⁶⁹

Stejně tomu bude i v případě, kdy byl obviněnému prvostupňovým soudem nesprávně uložen trest souhrnný (nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 7 měsíců), a tato chyba byla napravena odvolacím soudem zrušením výroku o trestu a uložením trestu úhrnného, ovšem v nezměněné výši (a při nezměněném výroku o vině). Opět lze konstatovat porušení zásady, protože byl pachateli uložen stejný trest, ale již za menší rozsah trestné činnosti.¹⁷⁰ Zrušení výroku o souhrnném trestu má za zákonný důsledek, že obživne dřívější výrok o trestu samostatném (či úhrnném),¹⁷¹ a proto je potřeba respektovat již zmíněnou hranici rozdílu délky nesprávně uloženého trestu souhrnného a délky trestu v původním obživlém výroku.¹⁷²

Poslední z naznačených variant představuje situaci uložení souhrnného trestu, byť byl původně uložen trest samostatný, eventuálně úhrnný. Pro nejvyšší výměru nového ukládaného souhrnného trestu je z hlediska zákazu změny v neprospěch určující součet (samostatného) trestu uloženého soudem prvního stupně a trestu, který v důsledku uložení trestu souhrnného má být zrušen.¹⁷³

¹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. května 1997, sp. zn. 1 Tzn 5/97.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2001, sp. zn. 11 Tz 229/2001.

¹⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009.

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2002, sp. zn. 4 Tz 43/2002.

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2001, sp. zn. 11 Tz 229/2001.

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. září 1973, sp. zn. 3 Tz 35/73.

Nahrazení výroku o úhrnném trestu uloženém v prvoinstančním rozsudku výrokem o trestu souhrnném za více se sbíhajících trestných činů může ale samo o sobě představovat změnu rozhodnutí v neprospěch obviněného. A to v případě, kdy druhoinstanční soud zohlednil i trestní příkaz vydaný v jiném trestním řízení, tedy snažil se napravovat chyby jiných subjektů rozhodování. Za situace, že odvolání vzešlo výhradně ze strany obviněného, je takové jednání nepřipustné a už vůbec nepřichází v úvahu uložení přísnějšího trestu (zde de facto přeměněn peněžité trest 15 000 Kč uložený uvedeným trestním příkazem na nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 1 měsíce). Odvolání obviněného se netýkalo uloženého trestního příkazu a jistě jím nesledoval uložení souhrnného trestu. Zákaz reformace in peius je proto v těchto případech potřeba vykládat extenzivně.¹⁷⁴

Z uvedených příkladů vyplývá, že soudce má při svém rozhodování pevně svázané ruce, a to nejen vlastním zákonným zákazem, ale i specifickými výpočty, které by měly být dodržovány, a má tak velice malý manévrovací prostor pro vlastní uvážení. Ukládání souhrnného trestu je samo o sobě složitá otázka, natož ve spojení s jinými aspekty, a zákaz reformatio in peius rozhodně nepřináší její zjednodušení.

4.1.6 Pokračování v trestném činu

Problematika pokračujícího trestného činu v souvislosti se zásadou zákazu reformatio in peius činí rovněž v praxi výkladové problémy, které si ukážeme na následujících případech. Nejprve je ale potřeba vyzdvihnout, že při pouhé formulační nepřesnosti, kdy již z odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně bylo jasné, že se jedná o pokračující trestný čin, ale toto nebylo zahrnuto do výroku rozhodnutí, druhostupňový soud může takový výrok náležitě upravit, aniž by měnil právní kvalifikaci k tíži obviněného.¹⁷⁵

V prvním vybraném případě rozhodl prvostupňový soud o patnácti dílčích útocích pokračujícího trestného činu, načež soud odvolací zjistil existenci sedmi dalších útoků, rozsudek zrušil v celém rozsahu a věc vrátil státnímu zástupci k došetření. Ačkoli v tomto případě samotné usnesení krajského soudu neznamená bez dalšího změnu v neprospěch obviněného, jeho důsledky ovšem již takovou změnu představují, poněvadž existuje reálná hrozba nového podání obžaloby pro skutek spáchaný větším počtem dílčích útoků s vyšší způsobenou škodou. U trestného činu ve formě pokračování je tedy změnou k horšímu i jen

---

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. III ÚS 2306/07. Shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 5 Tdo 396/2014, které uvádí: „(...) [P]říslušný státní zástupce nereagoval na nesprávný postup (...) soudu při ukládání souhrnného trestu obviněnému (...), v podstatě tím znemožnil nápravu této vady v odvolacím řízení tak fakticky i v řízení o mimořádných opravných prostředcích.“

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016, sp. zn. 3 Tdo 992/2016.

eventuální možnost odsouzení obviněného za trestný čin spáchaný více dílčími útoky (i v případě, že změna nemá vliv na právní kvalifikaci trestného činu a není spojena s hrozbou uložení přísnějšího trestu).¹⁷⁶

Další judikatorně zpracovanou otázkou je nesprávné právní posouzení skutku jako pokračujícího trestného činu. Nejvyšší soud zopakoval, že pokračování je vyloučeno, jestliže některé dílčí útoky jsou spáchány ve formě pachatelství (popřípadě spolupachatelství) a některé ve formě účastenství, protože u účastenství naplnil organizátor, návodce či pomocník jinou skutkovou podstatu trestného činu. Navíc ani případně vzniklé škody není možno sčítat. Nové posouzení oproti prvotní kvalifikaci činu jako pokračujícího trestného činu loupeže ve stadiu přípravy (§ 234 odst. 1, odst. 2, odst. 3, § 7 odst. 1 TZ61) jako pomoci k trestnému činu loupeže (§ 10 odst. 1 písm. c) k § 234 odst. 1, odst. 2 písm. a), písm. b) TZ61; 1. útok) a trestného činu loupeže ve spolupachatelství ve stadiu přípravy (§ 234 odst. 1, odst. 2, odst. 3, § 9 odst. 2, § 7 odst. 1 TZ61; 2. útok) by pak vedlo k evidentnímu rozporu se zákazem *reformatio in peius*.¹⁷⁷

Třetím případem je problematika uznání vinným prvostupňovým soudem pokračujícím trestným činem loupeže dle § 173 odst. 1 TZ spáchaného dvěma dílčími útoky¹⁷⁸ a uložení trestu odnětí svobody v délce 5 let. Rozsudek byl z podnětu odvolání obviněného zrušen a věc byla vrácena soudu prvního stupně, který nově rozhodl tak, že obviněného uznal vinným přečinem krádeže dle § 205 odst. 1 písm. c), d) TZ, nicméně již pouze jedním dílčím útokem zločinu loupeže dle § 173 odst. 1 TZ, kdy původní druhý dílčí útok loupeže byl nově posouzen jako přečin krádeže. Ačkoli došlo k čistě nominálnímu rozšíření počtu trestných činů, současně byla snížena jejich závažnost, ba dokonce došlo k zúžení rozsahu obviněným spáchané nejzávažnější trestné činnosti rozhodné pro ukládání souhrnného trestu. Posuzováno komplexní optikou z hlediska celkového dopadu pro obviněného je patrné, že se jednání co do rozsahu nezměnilo, stejně jako se nezměnil rozsah způsobené škody, a v celkovém souhrnu bylo postavení obviněného naopak příznivější (neboť dva dílčí útoky zločinu loupeže jsou v otázce posouzení viny závažnější než jeden skutek posouzený jako loupež a jeden jako

---

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98.

¹⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 1236/2006-I.

¹⁷⁸ A dalšími pro rozbor tohoto případu irelevantními trestnými činy.

krádež za stavu, kdy mu byl již prvotním rozsudkem uložen trest souhrnný), a nejde tedy o porušení zásady zákazu reformatio in peius.¹⁷⁹

Poslední zajímavou (hypotetickou) situaci nastiňují Púry a Sotolář, a to případ odvolání směřujícího proti výroku o vině určitým dílčím útokem pokračujícího trestného činu, které omezuje rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu na posuzování pouze tohoto dílčího útoku. Zároveň je ale odvolací soud vázán hmotněprávní konstrukcí pokračování v trestném činu, jež představuje jeden skutek (§ 89 odst. 3 TZ61, nyní § 116 TZ). Soud by tedy měl nahlížet na přezkoumávaný oddělitelný výrok v souvislosti s hmotněprávním pojetím skutku, a v případě potřeby reagovat na zjištěnou vadnost tohoto výroku nebo předcházejícího řízení rozhodnutím, v němž se dotkne i dalších dílčích útoků tvořící součást téhož pokračujícího trestného činu (srov. § 37a TZ61, nyní § 45 TZ).¹⁸⁰ Jak by tedy takováto situace byla řešena za předpokladu, že odvolání směřující proti některému z dílčích útoků pokračujícího trestného činu bylo podáno výhradně obviněným? Soud by mohl přezkoumávat pouze výrok o vině týkající se tohoto dílčího útoku, a zároveň se domnívám, že by měl analogicky s rozborem při ukládání souhrnného trestu¹⁸¹ tuto skutečnost pozitivně (a proporcionálně) promítnout do nového společného trestu za pokračování v trestném činu.

4.1.7 Náklady řízení

Doplňuji pro úplnost, že zásada může mít svůj přesah i do náhrady nákladů řízení poškozeného, kdy Ústavní soud identifikuje porušení zásady i v případě, kdy stěžovateli, původně odsouzenému a následně zproštěnému obžaloby zločinu těžkého ublížení na zdraví, byla i přesto s ostatními za tento trestný čin odsouzenými uložena povinnost nahradit poškozenému náhradu nákladů řízení rukou společnou a nerozdílnou.

Ústavní soud tento případ nazval nepřímým porušením zásady zákazu reformatio in peius skrytou formou. Stěžovateli byla předchozími rozhodnutími uložena povinnost nahradit poškozenému náklady potřebné k uplatnění jeho nároku na náhradu škody (tj. právní služby zmocněnci) společně a nerozdílně s ostatními 3 osobami, přestože poškozenému bylo prokázáno ublížení pouze ze strany ostatních členů skupiny. Stěžovatel byl sice nejprve odsouzen za spáchání zločinu těžkého ublížení na zdraví ve formě účastenství (návodu)

---

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2015, sp. zn. 3 Tdo 32/2015. Tento případ má ještě jeden konkrétní důležitý rozměr, který je namísto zmínit, a to tezi, že porušení procesní zásady reformatio in peius nelze pokládat za hmotněprávní okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti, a proto z tohoto důvodu nelze zprostit obviněného obžaloby podle § 226 písm. e) TŘ, a to ani per analogiam, jak to učinil odvolací soud v daném případě a chyba byla napravena až Nejvyšším soudem k odvolání nejvyššího státního zástupce. Zánik trestní odpovědnosti je posouzení hmotněprávní, které mohou způsobit pouze uvedené důvody.

¹⁸⁰ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8.

¹⁸¹ Blíže podkapitola 4.1.5 Souhrnný trest.

a přečinu nebezpečného vyhrožování a přečinu výtržnictví, přičemž byl prvních dvou jmenovaných následně zproštěn, a v případě výtržnictví nebylo prokázáno napadení tohoto konkrétního poškozeného ze strany stěžovatele. Rozhodnutím okresního a posléze krajského soudu o povinnosti nahradit poškozenému náklady potřebné k uplatnění jeho nároku na náhradu škody (se samotnou náhradou byl odkázán na občanskoprávní řízení vzhledem k složitosti dokazování), navíc bez náležitého odůvodnění, se tak soudy vrátily k původnímu rozhodnutí o vině, čímž došlo k zhoršení postavení stěžovatele ve vztahu k výsledku řízení, protože byl zařazen do stejné skupiny s ostatními pachateli, což ale neodpovídá výsledku trestního řízení v jeho věci.¹⁸²

4.2 Komparace trestů

4.2.1 Pojem přísnějšího trestu

Důležitou a logicky se skýtající otázkou v souvislosti s celou tematikou zásady zákazu reformatio in peius je i další z pojmů, kterým je „přísnost trestu“. Jsme postaveni před problém, jak seřadit jednotlivé druhy trestů samostatně či v jejich vzájemné kombinaci tak, abychom si byli alespoň částečně schopni odpovědět na otázku, zda se jedná o trest přísnější, a naplnili tak ve své podstatě požadavek nezhoršení postavení osoby podávající konkrétní opravný prostředek.

Tresty ve svém souhrnu nesmí zhoršovat postavení obviněného.¹⁸³ Lze vůbec najít pro řešení nějakou metodiku? Pomocným vodítkem budiž systematika daná zákonodárcem a judikatura nejvyšších soudů. Ústavní soud chápe trest v obecném smyslu jako „*záměrně způsobenou újmu na právním postavení pachatele omezením některých jeho (...) práv*“.¹⁸⁴ Za výchozí stav pro poměrování je označena svoboda každého člověka (ve smyslu čl. 1 Listiny), a proto je přísnost poměřována právě omezením takové svobody.

4.2.2 Poměrování jednotlivých trestů

V první řadě je potřeba uvést systematiku zvolenou zákonodárcem v § 52 odst. 1 TZ, jež seřazuje přípustné druhy trestů následovně: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz

---

¹⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. III ÚS 3570/15.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 22.

pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

Začneme-li poměřováním jednotlivých trestů v jejich základní, nekombinované podobě, zcela jednoznačně lze říci, že trest odnětí svobody stojí v hierarchii nejvyšš. Představuje univerzální druh trestu a je obecně trestem nejpřísnějším, neboť jej lze uložit pouze v případě, že mírnějšími tresty nelze dosáhnout účelu trestu a jen za trestné činy, které představují nejzávažnější porušení práva.¹⁸⁵ Ačkoli se jeví jako jeden druh trestu, § 52 odst. 2 TZ trest odnětí svobody dále rozlišuje na nepodmíněný, podmíněný a podmíněný s dohledem¹⁸⁶ a mezi jednotlivými typy tohoto trestu je podstatný rozdíl.

Srovnáme-li blíže varianty trestu ve formě nepodmíněného a podmíněného odnětí svobody, tak první varianta má za následek okamžitou ztrátu osobní svobody, kdežto u druhé lze nepříznivé následky odsouzení odvrátit řádným chováním ve zkušební době, a trest se tedy nakonec nevykoná. Účinek, že se na obviněného hledí, jako by nebyl odsouzen, nastává u nepodmíněné varianty pouze na podkladě soudního rozhodnutí o zahlazení odsouzení, kdežto u varianty podmíněné již tím, že soud rozhodne o osvědčení obviněného nebo nerozhodne vůbec. Dále v neprospěch nepodmíněného trestu odnětí svobody svědčí argumenty případného budoucího rozhodování, a to o způsobu výkonu trestu, o trestu souhrnném, pokud je zákonným znakem trestného činu zpětnost, nebo jako přitěžující okolnost.¹⁸⁷

Obecně tedy platí, že nepodmíněná varianta tohoto trestu je vždy přísnější než ta, kdy byl jeho výkon podmíněně odložen, přestože byl uložen v delší výměře.¹⁸⁸ A to především proto, že nelze přihlížet k nejistým budoucím okolnostem, které mohou, ale nemusí modifikovat trest po jeho pravomocném uložení, a jako takový ve své nepodmíněné variantě v době uložení zhoršuje postavení obviněného vzhledem k trestu uloženému soudem prvního stupně před odvoláním.¹⁸⁹ A to i kdyby se již nepodmíněný trest

---

¹⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 637/2015.

¹⁸⁶ § 52 odst. 3 TZ označuje za zvláštní typ trestu odnětí svobody trest výjimečný, tento je bezpochyby na vrcholu pomyslného žebříčku přísnosti, proto mu dále nebude zvlášť věnována pozornost.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 7 Tdo 1252/2006.

¹⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. září 1966, sp. zn. Pls 8/66, stejně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003.

¹⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007. V tomto případě Nejvyšší soud shledal porušení předmětné zásady spočívající v tom, že byl použit extenzivní výklad v neprospěch obviněného; odvolací soud dospěl k nesprávnému právnímu závěru, že přísnost trestu je u podmíněného trestu odnětí svobody třeba posuzovat podle doby odnětí svobody, která obviněnému bude hrozit v případě, že se pachatel ve zkušební době neosvědčí (tj. presumpce soudu, že se pachatel ve zkušební době neosvědčí).

neměl vůbec vykonat z důvodu započtení vazby.¹⁹⁰ Nicméně máme zde i novější navazující rozhodnutí tuto bezvýjimečnost modifikující, ve kterém se do jisté míry připouští i to, že za specifických okolností může být trest odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu přísnější,¹⁹¹ bude se ale zajisté jednat jen o případy ojedinělé.

Při nestanovení způsobu výkonu trestu odnětí svobody nedochází stanovením tohoto způsobu, bez kterého je výrok o trestu neúplný, ke zhoršení situace obžalovaného.¹⁹² Pokud by ale již způsob stanoven byl, tak zařazení obviněného do věznice se zvýšenou ostrahou, ačkoli byl původně zařazen do věznice s ostrahou (§ 56 TZ), by se již dalo považovat za zpřísnění trestu v rozporu se zákonem, protože nepochybně dochází k následnému zhoršení jeho postavení.¹⁹³

Jako druhý v pořadí se nachází trest domácího vězení. Tento moderní a v naší legislativě stále poměrně nový alternativní druh trestu by měl představovat nejpřísnější alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (do určité výměry).¹⁹⁴ Pomůžeme-li si metodikou míry omezení svobody, trest domácího vězení zasahuje významnou měrou do svobody osobní a svobody pohybu, kdy dle § 60 odst. 3 TZ spočívá v povinnosti zdržovat se v určeném obydlí ve stanoveném časovém období (s určitými výjimkami). Zároveň ale jako takový v souladu s požadavkem na zachování rodinných a pracovních vazeb může být konkrétním pachatelem vnímán méně přísným než některé tresty v systematice navazující, které sice nezasahují do takové míry osobní svobodu pachatele, ale tu ekonomickou.

---

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 7 Tdo 1252/2006. Zde byl původně uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem v délce 1 roku se zkušební dobou v délce 3 let, odvolací soud jej změnil na nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 1 roku s argumentací, že takový je z hlediska zásady zákazu reformatio in peius příznivější, protože už jej odsouzený vykonal vazbou a nemusí se podrobovat dohledu. Nejvyšší soud zásadně nesouhlasí, opakuje, že zásadu, že nepodmíněný trest odnětí svobody je přísnější než podmíněný trest odnětí svobody, je nutné promítnout bezvýjimečně do každého konkrétního případu.

¹⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 637/2015. Zásadní odlišnost v tomto případě spatřuje Nejvyšší soud v tom, že původní nepodmíněný a změněný podmíněný trest odnětí svobody nebyl uložen ve stejné výši. Zde byl uložen podmíněný trest odnětí svobody v délce 6 měsíců, přičemž z dříve uloženého nepodmíněného trestu již obviněný vykonal 4 měsíce a 11 dnů, tedy v případě, že by se ve zkušební době neosvědčil, nastala by situace, že by žádný trest nevykonával, ale musel by vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody ve výši rozdílu uvedených výší.

¹⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. března 1966, sp. zn. Prz 7/66.

¹⁹³ Do účinnosti zákona 58/2017 Sb. se nepodmíněný trest odnětí svobody mohl vykonat ve věznici s dohledem, s dozorem, s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou, zmíněný zákon pak od 1. října 2017 ustanovení § 56 TŘ změnil tak, že je možné takový trest vykonat pouze ve věznici s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou, tedy existují pouze dva typy věznic, ale s vnitřní diferenciací režimů. Pokud byl původně odsouzený zařazen do věznice s dozorem, není porušením zákazu reformatio in peius jeho nové zařazení do věznice s ostrahou po novém rozhodování odvolacím soudem, ba naopak existuje možnost, že se postavení obviněnéholepší, když bude rozhodnutím Vězeňské služby zařazen do režimu mírnějšího zabezpečení. Nejvyšší soud zároveň poukazuje na to, že ačkoli je používána stejná terminologie označení typu věznic, neznamená to, že se jedná o obsahově totožné pojmy. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2018, sp. zn. 3 Tdo 939/2018.

¹⁹⁴ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86. KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235–236.

V seřazení ostatních trestů nelze vnímat vodítka pro určení jejich přísnosti. Některé jsou nástrojem proti specifickému druhu kriminality, jiné mají především doplňkový charakter.

Tresty s ekonomickým dopadem jsou poměrně snadno srovnatelné po své kvantitativní stránce. Tak byl původně společný trest propadnutí majetku dvou obviněných do výše 10 000 000 Kč přeměněn na peněžitý trest 1 000 000 Kč každému z obviněných (s uložením náhradního trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců). Nejvyšší soud označil za evidentní, že nový trest je mnohem mírnější (činí pouhou 1/5 původně uloženého trestu propadnutí majetku pro každého z obviněných), a to i při současném uložení trestu propadnutí věci (byť věci hodnotných).¹⁹⁵ Problém přepočtu může nastat v případě trestu propadnutí majetku a jeho komparaci s jinými, majetkově kvantifikovatelnými tresty. Proto může být porušením zkoumané zásady nové uložení peněžitého trestu v celkové výši 500 000 Kč s náhradním trestem odnětí svobody na osmáct měsíců místo původního trestu propadnutí majetku.¹⁹⁶

Ostatní tresty můžeme dle mého názoru hodnotit pouze v konkrétní situaci a s ohledem na konkrétního pachatele. Proto trest obecně prospěšných prací může být vnímán pro majetného jako přísnější k trestu peněžitému, ačkoli pro nemajetného to může být právě naopak. Stejně jako zákaz činnosti pro člověka využívající činnost k zaměstnání či podnikání bude mít naprosto odlišný dopad než pro člověka, jenž takovou činnost obvykle nevykonává.¹⁹⁷

Poslední místo v hierarchii dané trestním zákoníkem pak zaujímá trest vyhoštění, tedy jakýkoliv jiný předcházející trest (spojený s odnětím svobody) by měl být obecně považován za trest závažnější. Ústavní soud uvádí, že u trestu vyhoštění nejde o zásah do osobní svobody okamžitě ani v jeho žádné alternativě v budoucnu.¹⁹⁸ Zároveň zazněl na ústavní půdě v disentaním stanovisku k nálezu i názor, že vyhoštění je potřeba považovat za podstatně mírnější způsob potrestání než trest odnětí svobody, protože takto vyhoštěná osoba může žít svůj svobodný život ve svém domovském (popř. jiném) státě, kde se může oprostít od minulosti a začít poctivěji.¹⁹⁹

---

¹⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012.

¹⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019, sp. zn. 6 Tdo 412/2019. Zde zároveň nově uložen trest propadnutí věci, který je pro tento rozbor irelevantní. Nejvyšší soud zdůrazňuje nutnost objasnění majetkových poměrů obviněného pro náležité zvážení právě možného porušení zákazu změny k horšímu.

¹⁹⁷ Podobně se vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III ÚS 525/15, bod 23: „*Např. trest zákazu řízení motorových vozidel má zcela rozdílný dopad v životě každého člověka, s ohledem na jeho rodinu, zaměstnání, podnikání, bydliště apod., stejně tak dopadá peněžitý trest na movitého, jinak může brát nepodmíněný trest odnětí svobody bezdomovec přežívající na ulici atd.*“

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2014, sp. zn. 8 Tdo 809/2014.

¹⁹⁹ Odlišné stanovisko JUDr. Ivany Janků k nálezu Ústavního soudu ze dne 11. června 2014, sp. zn. I ÚS 4503/12, bod 16.

Opačný postoj je vyjádřen v nálezu sp. zn. II ÚS 304/04, ve kterém Ústavní soud uvádí, že při ustálených rodinných či jiných vazbách na území jednoho státu může trest vyhoštění zasahovat do svobody člověka nejpodstatněji. V tomto případě judikoval, že trest vyhoštění nelze považovat za mírnější či rovnocenný vůči trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, u kterého důsledky nenastávají bezprostředně a nastat vůbec nemusí. Trest vyhoštění naproti tomu působí ve svých účincích do sféry základních práv a svobod stěžovatele bezprostředně a do důsledku.²⁰⁰ Dodává, že jediným kritériem pro výklad pojmu „přísnější trest“ tak nemůže být jen systematika zařazení druhu trestu zvolena zákonodárcem.²⁰¹

Osobně se přikláním k řešení druhému, a to z toho důvodu, že trest vyhoštění omezuje výrazně jak svobodu pohybu, tak i pobytu, přestože jako takový nekrátí svobodu osobní. Nelze ho paušálně označit jako trest nejmírnější, ba dokonce ve své nejpřísnější variantě, a to vyhoštění na dobu neurčitou (§ 80 odst. 2 TZ), si jej dokáží představit jako jednu z nejtvrděších sankcí vůči obviněnému právě v souvislosti s jeho zázemím a vazbami na daném území, přičemž by obviněný nad ním preferoval i (dočasné) omezení osobní svobody.

Záměrně nechávám na závěr pro mě subjektivně nejproblematictější variantu, a to trest odnětí svobody s podmíněným odkladem, který při dodržení stanovených podmínek chování nemusí nikterak zásadně pachatele v jeho následném běžném životě omezovat. Dokonce dle názoru Ústavního soudu z hlediska osobní svobody jedince ho v jeho normálním životě fakticky omezuje nejméně (samozřejmě tomu tak nemusí být vždy, výjimky tvoří například recidivisté nebo podmíněně propuštěné osoby).²⁰²

Racionálně můžeme říci, že se jedná o mírnější variantu nepodmíněného trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení (neboť oba omezují osobní svobodu jedince v širším rozsahu). Co se týče vztahu k sobě samému, resp. k přísnějšímu podmíněnému trestu odnětí svobody, za směrodatnou lze považovat především vlastní výměru trestu odnětí svobody, neboť například trest odnětí svobody v trvání 9 měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu 1 roku, je přísnějším trestem než trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu 2 let.²⁰³

Ještě problematičtější je pak situace vztahu podmíněného trestu odnětí svobody k trestu obecně prospěšných prací, peněžitému trestu nebo trestu vyhoštění, kdy tyto nelze paušálně

---

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04.

²⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003.

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 27.

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1968, sp. zn. 4 Tz 102/67.

zobecnit, neboť se musí brát v potaz především konkrétní reálná situace. Pro vzájemné srovnání jsem si vybrala jedny z nejčastěji ukládaných trestů, a to trest odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu a trest obecně prospěšných prací.

Platí, že ze samotné systematiky těchto druhů trestů nelze dovodit jejich přísnost, a proto trest obecně prospěšných prací nelze automaticky pokládat za mírnější než trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen.²⁰⁴ Jako kritérium pro jejich poměrování jsem si zvolila sekundární, teoreticky hrozící nepodmíněný trest odnětí svobody. V případě trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem jej může soud uložit takový, který nepřevyšuje 3 léta odnětí svobody (§ 81 odst. 1 TZ) s tím, že zkušební doba může být v délce 1 roku až 5 let (§ 82 odst. 1 TZ). Trest obecně prospěšných prací se ukládá v rozmezí od 50 do 300 hodin (§ 63 odst. 1 TZ), kdy při porušení zákonných podmínek může být přeměněn buď v peněžitý trest se stanovením náhradního trestu odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, nebo v trest odnětí svobody nebo trest domácího vězení, přičemž každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2 TZ), tedy pokud by byl uložen ve svém maximálním rozsahu, mohl by takový přeměněný trest činit 300 dnů. Z tohoto pohledu na věc mám za to, že trest odnětí svobody s jeho podmíněným odkladem bude možné mnohdy brát jako teoreticky trest přísnější (ačkoli vyvažujeme aktivní chování odsouzeného, tj. povinnost vykonat trest obecně prospěšných prací, a pasivní povinnost nedopustit se trestného činu v určitém, často delším časovém úseku) a metodika by mohla být určitým vodítkem v konkrétních případech.

Nejvyšší soud se zabýval případem, ve kterém byl původně uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 150 hodin a po napadení rozsudku odvoláním obviněného byl nově uložen podmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců se zkušební dobou 18 měsíců. Dovolatel se domáhal porušení zásady *reformatio in peius*, neboť měl za to, že podmíněný trest odnětí svobody zasahuje do jeho života výraznějším způsobem. Především poukazoval na to, že v případě vykonání trestu obecně prospěšných prací, na což má 1 rok (§ 65 odst. 1 TZ), se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 65 odst. 4 TZ), a ve výpisu z Rejstříku trestů nebude mít záznam o tomto odsouzení, kdežto u podmíněného trestu odnětí svobody soud rozhodne o osvědčení až po uplynutí zkušební doby (§ 83 odst. 1 TZ), neučiní-li tak do jednoho roku, platí fikce osvědčení (§ 83 odst. 3 TZ), a teprve pak se

---

²⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

na obviněného hledí, jako by nebyl odsouzen, což je výrazně delší doba (celkem 30 měsíců od pravomocného odsouzení). Nejvyšší soud mu dal za pravdu, přičemž potvrzuje i mnou zvolené kritérium, že v případě zavržení důvodu k přeměně trestů na nepodmíněný trest odnětí svobody hrozí tento u trestu obecně prospěšných prací v délce 150 dní, zatímco u trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem v délce 6 měsíců, což je doba delší.²⁰⁵

4.2.3 Poměrování trestů v jejich kombinaci

Dostáváme se ke kombinaci jednotlivých druhů trestů. Nejvyšší soud se již ve své judikatuře snažil o seřazení a zobecnění systematiky, především pak řešení problému ukládání různých trestů a vyvažování jejich výší (předně tedy z kvantitativního hlediska). Ústavní soud se ale k jeho snahám vyjádřil tak, že takováto metodika vede k porušení zákazu *reformatio in peius* v jeho materiálním pojetí.²⁰⁶ Dále nastíním několik konkrétních situací, přičemž základním vodítkem by vždy (a opět) mělo být, že tresty ve svém souhrnu nesmí zhoršovat postavení obviněného,²⁰⁷ tedy je obecně dovoleno jejich vzájemné balancování.

Nejjednodušším případem je uložení dalšího trestu vedle trestu původního. Uložení dalšího druhu trestu, který napadeným rozsudkem uložen nebyl, je porušením zákazu změny k horšímu, neboť takový trest je objektivně přísnější. Navíc nové uložení trestu peněžitého, u něhož je pro případ nedobytnosti stanoven náhradní trest odnětí svobody (zde 1 měsíc), evidentně zhoršuje postavení obviněného oproti situaci, ve které se nacházel u soudu prvního stupně.²⁰⁸

V dalším ze zkoumaných rozhodnutí jde o snížení jednoho trestu za současného zvýšení druhého. V tomto případě se jednalo o překvalifikování skutku na mírnější trestný čin a uložení příznivějšího trestu odnětí svobody za současného zpřísnění peněžitého trestu. Konkrétně pak zpřísnění uloženého trestu odnětí svobody v délce 2 let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 3 let a peněžité trest ve výši 120 000 Kč na trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem na dobu 1 roku a peněžité trest ve výši 150 000 Kč (tj., jak sám dovolací soud poznamenává, faktické snížení výměry trestu odnětí svobody o 3/4 a zkrácení zkušební doby o 2/3 při současném zvýšení peněžitého trestu o 1/4). Takové řešení Nejvyšší soud považuje ve svém souhrnu za jednoznačně příznivější, neboť se

²⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2017, sp. zn. 7 Tdo 566/2017.

²⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 26–28.

²⁰⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77.

²⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1967, sp. zn. Tzv 42/66.

jedná o mírnější trest.²⁰⁹ Zároveň na případu můžeme vidět kvantitativní techniku postupu kritizovanou Ústavním soudem.

Posledním případem kombinované změny trestů je zmírnění jednoho trestu za současného uložení dalšího trestu navíc. Takto učiněná rozhodnutí mají v podtextu neporušení zásady při zřetelném snížení jednoho trestu (většinou odnětí svobody). Tedy není porušením zákazu *reformatio in peius*, jestliže odvolací soud uloží obviněnému navíc i trest vyhoštění, pokud zároveň podstatně sníží trest odnětí svobody uložený soudem prvního stupně (zde původně trest odnětí svobody 15 let snížen na 13 let).²¹⁰ Podobně bylo postupováno i při uložení nového trestu zákazu činnosti (zprvu trest odnětí svobody v délce 6 let, peněžité trest a zákaz činnosti spočívající v podnikání v oboru koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje na dobu 5 let, následně snížen trest odnětí svobody na délku 3 let a 6 měsíců, trest zákazu činnosti vymezen užším obsahem, a navíc rozšířen i o zákaz výkonu zaměstnání v tomto oboru a přidán obor nový).²¹¹

Z poslední judikatury Ústavního soudu se nabízí zajímavé rozhodnutí řešící obdobné poměrování přísnosti jednotlivých trestů s opačným výsledkem, kde již porušení zásady bylo shledáno. Jde o případ snížení trestu odnětí svobody z 2 let s podmíněným odkladem na 3 roky na trest odnětí svobody v délce trvání 8 měsíců s podmíněným odkladem na dobu 2 let při současném zpřísnění trestu zákazu řízení motorových vozidel z 2 let na 3 roky. Dovolacím soudem bylo konstatováno, že (podobně jako v předchozích případech) vzhledem k zásadnímu zmírnění trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem nedošlo k celkovému zhoršení postavení stěžovatele. Naproti tomu III. senát Ústavního soudu je toho názoru, že takové vyvážení nelze paušálně stanovit. Poukazuje na potřebu poměrování přísnosti druhů trestů v každém konkrétním případě a zvážení všech relevantních okolností, mezi kterými vyzdvihuje osobu a poměry pachatele. Z konkrétního případu pak nevyplývá žádný zřejmý důvod, pro nějž by prodloužení zákazu řízení motorových vozidel o 1 rok nemělo vést ke zhoršení stěžovatelova postavení.²¹² Takové řešení by mělo být považováno za směrodatné i pro budoucí rozhodování.

Nadto uvádím zvláštní případ kombinace trestu a ochranného opatření, kdy soud vyslovil tezi, že jestliže odvolací soud zrušil jen k odvolání obviněného napadený rozsudek, jímž byl obviněnému uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání 8 let a 6 měsíců, bude zpravidla v rozporu se zásadou zákazu změny k horšímu, pokud soud prvního stupně

²⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006.

²¹⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. dubna 1994, sp. zn. 7 To 59/94.

²¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007.

²¹² Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 29.

po provedení nového hlavního líčení uloží obviněnému trest odnětí svobody v trvání 8 let, ale vedle něj i ochranné ústavní sexuologické léčení. Obě sankce jsou ve svém souhrnu přísnější než původně uložený trest.²¹³

4.2.4 Shrnutí

„Od soudce, právě proto, že je soudce, a ne účetní, se očekává, že tresty nebude poměřovat formalistickým způsobem, (...) ale konkrétními dopady do života každého jednoho pachatele. (...) Pro častou nemožnost plně objektivního poměrování dvou různých trestů je nutné brát ohled i na subjektivní vnímání samotného odsouzeného. (...) Ne vždy je možné poměřovat v rovině abstraktní úvahy o tom, co je ve skutečnosti zhoršením, a proto je nutno postupovat a casu ad casum.“²¹⁴

Nelze jinak než se ztotožnit s názorem Ústavního soudu v otázce hledání jednoznačné metodiky pro stanovení jasné hierarchie trestů, a to především pokud je ukládáno více kombinovaných alternativních trestů vedle sebe (a tento postup je často racionální a dosahuje se jím vlastního naplnění potrestání pachatele). Neboť taková cesta může vést k porušení zkoumané zásady v jejím vlastním materiálním pojetí, přičemž nelze mechanicky aplikovat kvantitativní rozdíly v kvalitativně odlišných trestech.²¹⁵ Zároveň je ale potřeba poznamenat, že jakékoliv zpřísnění a priori nepředstavuje vždy zhoršení postavení odsouzeného. Jednotliví soudci disponují odlišným chápáním přísnosti trestu, popřípadě jejich kombinací, a pro spravedlivé potrestání je potřeba vyzvednout i roli a aktivitu veřejné žaloby. Výrok o trestu z hlediska zásady zákazu reformatio in peius má být posuzován jako celek a všechny tresty v jejich souhrnu pak nesmí být přísnější než trest původní.²¹⁶

Řešením by pak měl být úplný dopad do právní sféry obžalovaného, a to i z hlediska možných důsledků v budoucnosti, a takový závěr musí být kvalitně argumentován rozhodujícím subjektem. Důraz by se tedy v případech zpřísnění alespoň jednoho z uložených trestů (či jejich „výměně“) při současném omezení zásadou zákazu změny k horšímu měl klást na náležité odůvodnění takovéto změny včetně důvodů, které k němu soud vedly.²¹⁷

---

²¹³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. září 2015, sp. zn. 2 To 75/2015.

²¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 23.

²¹⁵ Tamtéž, bod 21.

²¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77.

²¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 22.

4.3 Rozpor se zásadou materiální pravdy

Jedním z nejzávažnějších dopadů, které s sebou nese zásada zákazu změny k horšímu v současné podobě v trestním řádu, je eventuální ignorace zásady materiální pravdy formulované v § 2 odst. 5 TŘ jako zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Tato ve své podstatě určuje, že proces má směřovat k pravdivému poznání, jež je vlastním podkladem pro jednotlivá rozhodnutí,²¹⁸ ale zároveň nemá nadřazené postavení vůči zásadě zákonného procesu.²¹⁹ Musíme si ale položit otázku, zda se upřednostňováním zásady zákazu změny k horšímu nerezignuje na vlastní smysl a cíl trestního řízení.

V současné době soudy vydávají rozsudky, které svou podstatou neodpovídají realitě a formální nedostatky zdůvodňují použitím zásady zákazu reformatio in peius. Nejvyšší soud sám judikuje, že zákaz změny k horšímu platí „*třebaže je zřejmé, že napadený rozsudek prvního stupně je vadný, ale náprava by znamenala rozhodnutí v neprospěch obžalovaného*“²²⁰ a uznává, že „*jakkoli se aplikace tohoto principu v praxi může zdát poněkud nespravedlivá, jeho respektování je jedním ze základů trestního řízení ve vyspělých demokraciích (byť v některých zemích aplikován v užším rozsahu)*“.²²¹ Máme zde tedy deklarovaný špatný či nepravdivý skutkový nebo právní stav věci, se kterým se již nedá nikterak hýbat.²²²

Dostáváme se tak do patové situace poměrování dvou zásad uplatňovaných v rámci trestního řízení, obou zakotvených zákonnou formou v trestním řádu. Praktická situace, jak upozorňuje Vočka, vypadá následovně; soud přezkumné instance na základě opravného prostředku zjistí, že jsou dány důvody zrušení napadeného rozsudku pro nekorespondenci skutkového stavu se skutečností a (nebo) pro nezákonnost právního posouzení věci. Zároveň ale napadené rozhodnutí nemůže zrušit, neboť další řízení by mohlo vést (a pravděpodobně by vedlo) ke zhoršení postavení obviněného. Je tedy nucen „*ignorovat nezákonnost (...) a posvětit uvedením do právní moci virtuální realitu nepodařené napodobeniny práva*“.²²³ Tedy fakticky i vědomě potvrzuje stav, se kterým nesouhlasí (například uznání viny, ačkoli ví, že se takového skutku nedopustil).

²¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4 vydání. Praha: Leges, 2016, s. 144.

²¹⁹ Tamtéž, s. 146.

²²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013.

²²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I.

²²² Podobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2014, sp. zn. 8 Tdo 1277/2013, kde konstatuje, že nesprávnou právní kvalifikaci již nelze napravit nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 6 Tdo 65/2018, v němž se uvádí, že „*(...) [C]elkově příznivěji vyznívající nesprávné právní posouzení skutku nelze dále štěpit tak, aby alespoň z části byla vyjádřena kvalifikace správná.*“

²²³ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202.

Púry a Sotolář poukazují na problém, kdy byl nesprávně obviněný uznán vinným trestným činem, o kterém je zřejmé, že se ho nedopustil, a zároveň jeho jednání naplňuje znaky jiného trestného činu, který je ale postižitelný přísněji. Vystává tedy logická otázka, jak má postupovat vyšší instance při podaném opravném prostředku pouze ve prospěch. Autoři kriticky hodnotí dvě možné varianty; za prvé uznání obžalovaného vinným přísněji trestným činem, a to i v jeho základní skutkové podobě, přestože by naplňoval podstatu kvalifikovanou, bez doprovodu zpřísnění trestu (například i opětovné uložení pod dolní hranici sazby určené ustanovením). Za druhé by mohl být obžalovaný zproštěn obžaloby s argumentem nenaplnění znaků mírnějšího trestného činu, jímž byl uznán vinným, ale jeho správnému odsouzení za přísnější trestný čin brání zákaz reformace in peius. V zájmu odstranění výkladových problémů taktéž navrhuji zvážení změny právní úpravy tak, aby nebránila užití přísnější právní kvalifikace a současně vylučovala zpřísnění uloženého trestu.²²⁴

Judikatura se ale již přiklonila k řešení, že zproštění obžaloby dle § 226 písm. b) TŘ nepřichází v úvahu, je-li skutek jiným trestným činem (i přísněji postižitelným), než jaký v něm spatřoval prvoinstanční soud (zprostit dle citovaného ustanovení lze pouze tehdy, není-li stíhaný skutek žádný trestným činem). Postup soudu tedy musí být takový, že odvolání jako nedůvodné zamítne (§ 256 TŘ).²²⁵ A pokud by se jednalo již o dovolání, kdy by dovolací soud zjistil, že nesprávná právní kvalifikace je výhradně následkem rozhodování v souladu se zásadou zákazu změny k horšímu, dovolání má být odmítnuto jako zjevně neopodstatněné (§ 265i odst. 1 písm. e) TŘ), protože napadené rozhodnutí v takovém případě netrpí vadou spočívající v nesprávním právním posouzení skutku.²²⁶

Jak tedy rozřešit vzniklý rozpor? Primárně a nejjednodušeji by nepochybně byl vyřešen vypuštěním zásady zákazu reformatio in peius z trestního řádu. Při zachování zakotvení a uplatňování zásady se nabízí jako mírnější varianta možné zúžení změny k horšímu, a to pouze na výrok o trestu. Výrok o vině samozřejmě má svůj přesah i při nezměněném výroku o trestu, ale toto řešení se mi jeví jako přijatelné pro odstranění disproporcí mezi zjištěnou skutečností a výrokem soudu o vině.

Ústavní soud se sice vyjádřil tak, že z hlediska kautel spravedlivého procesu je nepřípustný postup, který zákaz reformace in peius paušálně upozadí ve prospěch zásady

---

²²⁴ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

²²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 5 Tdo 102/2006.

²²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 6 Tdo 65/2018.

objektivní pravdy.²²⁷ Na otázku, zda se nerezignuje na účel trestního řízení, tedy odpovídám, že částečně ano. Jsem toho názoru, že v současné době je upozadována základní zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností tvořící pomyslný pilíř trestního práva. Ani navrhované alternativní řešení koncentrace zásady pouze na výrok o trestu nevyřeší problém nekorespondence trestu a stupně společenské škodlivosti činu úplně,²²⁸ je ale již přijatelnější v rámci uplatňování zásady materiální pravdy ve své myšlené podstatě.

---

²²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05. Ačkoliv byla zásada objektivní pravdy upravena v § 2 odst. 5 TŘ ve svém původním znění do novely č. 292/1993 Sb., tj. zjištění skutečného stavu věci, ze kterého se vychází při rozhodování, mám za to, že v této souvislosti rozdílnost úprav nevede k dezinterpretaci.

²²⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009: „(...) [J]e třeba poznamenat, že pokud by náprava porušení zákazu reformationis in peius vyžadovala, aby byl obviněnému uložen trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby, nebylo by možné takové řešení odmítnout a na odstranění tohoto pochybení rezignovat s argumentem, že nově ukládaný trest nevystihuje stupeň společenské nebezpečnosti činu, za který je ukládán.“

5 Zvláštní řízení

Mezi vybraná zvláštní řízení v této kapitole zařazují řízení ve věcech mladistvých, které se primárně řídí zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (§ 36 až § 88 ZSM) a podpůrně trestním řádem, dále řízení ve věcech právnických osob dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (§ 29 až § 41 TOPO) opět se subsidiárním použitím trestního řádu a řízení proti uprchlému dle trestního řádu (§ 302 až § 306a TŘ). Název zvláštní je zvolen, neboť tato řízení obsahují odchylky od klasického řízení, a nyní se pokusím o vymezení právě těchto odlišností dotýkajících se zkoumané zásady.

5.1 Řízení ve věcech mladistvých

V řízení ve věcech mladistvých se právní úprava zásady *reformatio in peius* zakotvena v trestním řádu u stížnosti, odvolání, dovolání, stížnosti pro porušení zákona a obnovy řízení uplatní, protože zákon o soudnictví ve věcech mládeže v tomto směru nemá speciální ustanovení (§ 1 odst. 3 ZSM a § 291 TŘ). Naopak odpor proti trestnímu příkazu se povětšinou neuplatní, neboť § 63 ZSM zakotvuje nepřipustnost vydání trestního příkazu pro mladistvého, který nedovršil 18 let věku.

Další odlišností je okruh oprávněných osob k podání opravných prostředků, který je podstatně širší a zahrnuje především i zákonné zástupce a orgán sociálně-právní ochrany dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí může podávat všechny opravné prostředky ve prospěch mladistvého, a to i proti vůli mladistvého (§ 72 odst. 1 věta 1. ZSM). Zákonný zástupce, popřípadě opatrovník (§ 43 ZSM) a obhájce mohou podat odvolání a dovolání ve prospěch mladistvého, který není plně svéprávný, a to i proti jeho vůli (§ 72 odst. 1 věta 2. ZSM). Stížnost ve prospěch mladistvého mohou podat též jeho příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh (§ 72 odst. 2 ZSM). Návrh na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného může podat jen státní zástupce do šesti měsíců od doby, kdy se dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících podání návrhu na povolení obnovy, nejdéle však do uplynutí poloviny doby promlčení trestního stíhání (§ 72 odst. 3 ZSM).

Podíváme-li se blíže na sankcionování mladistvých, zákon umožňuje uložit mladistvým celkem tři druhy opatření (§ 10 odst. 1 ZSM), a to výchovná, ochranná a trestní. Prolomení zásady *reformatio in peius* nastává v případě odvolacího řízení týkajícího se opatření výchovných a ochranných, kdy odvolací soud, potažmo soud prvního stupně po vrácení

k rozhodnutí k opětovnému projednání, s ohledem na dosažení sledovaného cíle může ukládat opatření další nebo takové, které omezuje více či se subjektivně může zdát přísnějším.²²⁹

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje ve svém § 24 taxativní výčet trestních opatření, která řadí do vlastní hierarchie. Tato vypadá následovně: obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněné.

Zákonné zakotvení trestních opatření má představovat a vytvářet určitý systém, neboť vedle jejich výčtu je tak stanoveno i jejich uspořádání, které je dle Sotoláře dáno podle zájmů postihovaných danými trestními opatření, nikoli však dle jejich závažnosti, a zároveň jsou vystihnuty jejich vzájemné vztahy.²³⁰ Jejich seřazení proto není od nejmírnějšího k nejpřísnějšímu či naopak, ale odpovídá účelu sledovanému zákonem.²³¹

Císařová předkládá myšlenku, že jednotlivá trestní opatření jsou v zákoně uvedena v takovém pořadí, s jakým zákonodárce počítal, že budou ukládána nejčastěji, neboť v tom případě by měl systém logiku. A jelikož nám jejich systematika nemůže být ani vzdáleným vodítkem k poměrování jednotlivých trestních opatření pro účely uplatnění zásady zákazu reformatio in peius, řešením by opět měl být subjektivní pocit mladistvého, jak cítí tíhu toho kterého trestního opatření.²³²

Ztotožňuji se s názorem, že by bylo více než vhodné zaujmout k problému jednotné stanovisko, které pravděpodobně nebude natolik rozdílné od řešení nastíněného v případě trestů u pachatelů dospělých,²³³ přičemž bezpochyby budou nejzávažnějšími trestními opatřeními ta, která mladistvý pociťuje v rámci své osobní svobody nejvíc, tedy varianty odnětí svobody řazený v zákoně na místech posledních v opačném pořadí: odnětí svobody nepodmíněné, podmíněné na zkušební dobu s dohledem, podmíněné odsouzení, následováno domácím vězením. Zbývající pak v souladu s názorem Císařové lze posuzovat pouze dle subjektivního vnímání mladistvého za současného objektivního zhodnocení konkrétního případu. Nicméně alespoň krátkou poznámku. Trestní opatření domácího vězení u nevýdělečného mladistvého může být v celé řadě případů, na rozdíl od pachatele dospělého,

²²⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 577–578.

²³⁰ SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 250 (§ 24).

²³¹ SOTOLÁŘ, VÁLKOVÁ: *Kurs trestního práva...*, s. 618.

²³² CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Bulletin advokacie*, č. 6, 2004, s. 36–37.

²³³ Blíže podkapitola 4.2 Komparace trestů.

vnímáno jako méně přísné než například uložení trestního opatření obecně prospěšných prací nebo peněžitého opatření, která již vyžadují jisté aktivní jednání jedince namísto pasivního se zdržení jednání.

5.2 Řízení proti právnickým osobám

Právní úprava řízení proti právnickým osobám je obsažena primárně v § 29 až § 41 TOPO s tím, že pokud zákon nestanoví jinak, použije se v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno (§ 1 odst. 2 TOPO). Takto se tedy uplatní stížnost, odvolání, dovolání, stížnost pro porušení zákona, návrh na obnovu řízení a na rozdíl od řízení ve věcech mladistvých i trestní příkaz, byť s omezenou škálou druhů trestů, a vzhledem k charakteru opravného prostředku i řízení nebude jeho využívání příliš časté.²³⁴

Tedy, zásada zákazu reformatio in peius se uplatní i zde. Sankcionovat lze právnickou osobu osmi druhy trestů a ochranným opatřením zabrání věci nebo zabrání části majetku (§ 15 odst. 1 a 2 TOPO). Výčet trestů je oproti ukládání osobám fyzickým užší a má jistou logiku.

Na první místě stojí trest zrušení právnické osoby jakožto nejpřísnější trest. I toto ale může být v některých případech zpochybněno. Tibitanzlová poukazuje na případ nahrazování rozhodovací činnosti civilních soudů a zrušení právnické osoby, kdy v předmětném řízení trestní soud prakticky vyhověl požadavku společníka a právnickou osobu, která nevyvíjela žádnou činnost, neměla žádné zaměstnance, účet u peněžního ústavu ani hotové finanční prostředky, zrušil.²³⁵

Dále výčet pokračuje tresty postihující majetek právnické osoby: trest propadnutí majetku, trest peněžité a trest propadnutí věci. Tyto jsou opět mezi sebou srovnatelné po ekonomické stránce.²³⁶ Následuje trest zákazu činnosti, který může být uložen na 1 až 20 let (§ 20 odst. 1 TOPO), a z hlediska svého možného dlouhého rozmezí by se mohl svou přísností zařadit i před sankce ekonomické, pokud bude jeho délka značná. Zvláštní dvojici pak tvoří tresty zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti na veřejné soutěži a zákaz přijímání dotací a subvencí, které se ukládají za specificky motivované trestné činy.

Poslední místo v žebříčku zaujímá trest uveřejnění rozsudku, který, pokud by byl ukládán jako trest samostatný, by mohl být považován za trest nejmírnější, neboť přímo

²³⁴ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3573 (§ 314e).

²³⁵ TIBITANZLOVÁ, Alena. Sankcionování právnických osob a praxe českých trestních soudů. *Bulletin advokacie*, č. 10, 2016, s. 34–35. Jedná se o rozsudek Okresního soudu ve Třebíči ze dne 14. července 2015, sp. zn. 3 T 87/2013.

²³⁶ Blíže podkapitola 4.2.2 Poměrování jednotlivých trestů.

nepostihuje majetek, činnost ani existenci právnické osoby (nepočítáme-li v to, že právnická osoba nechává uveřejnit pravomocný odsuzující rozsudek na svůj náklad dle § 23 odst. 2 TOPO a případné pořádkové pokuty do výše 500 000 Kč, pokud tak neučiní dle § 41 odst. 2 TOPO), nepřímo by ale vše zmíněné postihovat mohl. Trest má primárně difamující účinek, kdy je namířen proti pověsti právnické osoby tak, že veřejnost má možnost se seznámit s protiprávním jednáním právnické osoby.

Proto uzavírám, že pořadí trestů stanovené v § 15 TOPO může sloužit jako pomůcka pro respektování zásady zákazu reformatio in peius, zajisté se ale neuplatní bezvýjimečně.

5.3 Řízení proti uprchlému

Zásada zákazu reformatio in peius je zvláště upravena v řízení proti uprchlému jakožto nutný následek podání návrhu odsouzeného na zrušení rozhodnutí. Zvláštní řízení proti uprchlému je vedeno proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá (§ 302 TŘ), a zároveň zákon stanoví, že skončilo-li takové specifické řízení pravomocným odsuzujícím rozsudkem a poté pominuly důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, má odsouzený možnost podat návrh na zrušení rozsudku, a to do 8 dnů od doručení rozsudku. Takový rozsudek bude zrušen a hlavní líčení provedeno znovu (§ 306a odst. 2 TŘ). V novém řízení pak nemůže dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného (§ 306a odst. 4 TŘ).

Ustanovení § 306a TŘ bylo přidáno novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., přičemž důvodová zpráva o zavedení zásady změny v neprospěch mlčí, není tedy jasné, proč se k takovému kroku zákonodárce rozhodl.²³⁷ Co se týče odborné literatury, je jen kuse řečeno, že požadavek, tak jako i v jiných případech, je dán zájmem zaručit obviněnému plné uplatnění jeho procesních práv a obviněný by neměl být omezen obavami ze zhoršení svého postavení v novém řízení.²³⁸

Ústavní soud označil návrh na zrušení předchozího pravomocného rozhodnutí, které bylo učiněno v nepřítomnosti odsouzeného, za opravný prostředek sui generis, i když toto zákon jednoznačně neuvádí.²³⁹ Jako takový má několik specifických vlastností. Předně, podá-li odsouzený návrh v osmidenní lhůtě od doručení rozsudku, je rozhodnutí

---

²³⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb.

²³⁸ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3471 (§ 306a). VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 544.

²³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 31. března 2004, sp. zn. I. ÚS 669/03.

soudu o zrušení rozsudku obligatorní.²⁴⁰ Dále je jím fakt, že tento opravný prostředek může podat pouze a právě odsouzený, tedy taková možnost není přiznána státnímu zástupci.

Čeplová v souvislosti s problematikou poukazuje na praktický problém, kdy fakticky všichni odsouzení využívají možnosti dané ustanovením § 306a TŘ a žádají o nový proces, neboť mají vysokou naději na to, že jim bude uložen nižší trest, než který byl uložen v jejich nepřítomnosti (a v řízení proti uprchlému je tedy vydáván odsuzující rozsudek, který je a priori odsouzen k tomu, že bude později zrušen). Dále upozorňuje na případy, kdy pachatelé určité trestné činnosti mohou být za své přítomnosti odsouzeni k trestům vyšším než pachatelé, proti kterým bylo vedeno řízení proti uprchlému, neboť se řadu let vyhýbali účasti u trestního řízení, a po dopadení, následném podání předmětného návrhu na zrušení rozsudku a novém procesu jim mohou být za srovnatelné trestné činy se srovnatelným stupněm společenské škodlivosti uloženy mírnější tresty v důsledku změny právní úpravy v době jejich chtěné nepřítomnosti. Navrhuje úpravu, kdy by bylo možné trestní řízení ve fázi před podáním obžaloby přerušit z důvodu nepřítomnosti obviněného s tím, že orgány činné v trestním řízení by byly povinny obstarat v přípravném řízení veškeré dostupné důkazy (novela § 173 odst. 1 písm. a) TŘ, kdy současný stav umožňuje přerušit řízení pouze, pokud nepřítomnost obviněného nedává možnost náležitě věc objasnit).²⁴¹

Dle mého názoru postrádá úprava zákazu změny k horšímu v případě řízení proti uprchlému jakýkoliv význam. V důsledku podaného návrhu a na základě nového řízení by byl znovu vydán rozsudek, proti kterému jsou přípustné opravné prostředky, které již mají zakomponovaný zákaz *reformatio in peius*.²⁴² Zákonodárce de facto dává výsadu osobě, která bezpochyby využila obstrukcí a sama zapříčinila to, že řízení proti uprchlému muselo být vedeno v této formě, a posvěcuje jeho chování tím, že neumožňuje v novém řízení rozhodnutí v neprospěch takové osoby. Navíc této osobě, na rozdíl od ostatních opravných prostředků, dává absolutní jistotu, že její situace nemůže být zhoršena, protože neexistuje protistrana, která by teoreticky zákaz změny k horšímu mohla svým aktivním jednáním zvrátit. Bezpochyby se zde naplňuje zásada v celé její šíři, odsouzený nepocítuje obavu z nepříznivých následků podaného návrhu. Otázkou je, proč je toto dobrodiní v takové šíři dáno zrovna uprchlému.

---

²⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3471 (§ 306a).

²⁴¹ ČEPOVÁ, Veronika. Řízení proti uprchlému a účel zákona. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 4, s. 111–112.

²⁴² Blíže kapitoly 3 a 4.

Nelze upřít pozornosti, že v souvislosti s rekodifikací trestního procesu, byla výslovně vyjádřena myšlenka, že bude zvaženo omezení této zásady v řízení proti uprchlému,²⁴³ přičemž s takovým omezením bych zajisté souhlasila. Nicméně pracovní verze paragrafového znění nového trestního řádu se od dosavadní úpravy v této otázce neodchyluje a ponechává v řízení proti uprchlému nemožnost změny rozhodnutí v neprospěch po podaném návrhu na zrušení odsuzujícího rozsudku.²⁴⁴

---

²⁴³ Východiska a principy nového trestního řádu (s. 17). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=%20281460>>.

²⁴⁴ § f21 odst. 4 pracovní verze paragrafového znění nového trestního řádu na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky, aktuální ke dni 1. 1. 2020. *REKODIFIKACE TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO* [online]. Justice.cz, 1. ledna 2020 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz>>.

6 Uplatňování zásady zákazu reformatio in peius v řízení o přestupcích

Ke komparaci jsem si zvolila řízení o přestupcích, které má povahu sankčního správního řízení, a ve kterém rozhoduje správní orgán o vině pachatele a o správním trestu za spáchaný přestupek.²⁴⁵

Vzájemný vztah přestupku a trestného činu lze vyčíst již ze samotné legální definice přestupku v § 5 PřesZ, který uvádí: „*Přestupkem je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.*“ Účinností zákona 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „přestupkový zákon“) se změnil přístup k pojmu přestupek, značně se rozšířil a sjednotil pod sebe někdejší pojmy přestupky nepodnikajících fyzických osob, správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob a jiné správní delikty fyzických osob.²⁴⁶ Koncepte je, na rozdíl od pojetí trestného činu, vystavěna na tzv. materiálně-formálním pojetí, což znamená, že je potřeba, aby jednání bylo výslovně označeno jako přestupek (se zákonem stanovenými znaky), a zároveň musí být i společensky škodlivé.²⁴⁷ Důležitou částí definice je negativní vymezení přestupku vůči trestnému činu, neboť jeden čin nelze zároveň hodnotit jako přestupek a jako trestný čin (jednalo by se o porušení zásady ne bis in idem),²⁴⁸ s čímž souvisí i zohlednění v procesní rovině věci.²⁴⁹

Vzájemný vztah skutku, který by mohl být posouzen jako trestný čin či jako přestupek, byl vyjádřen (byť obiter dictum) v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1529/2010 tak, že právní kvalifikace skutku jako přestupku postižitelného ve správním řízení je pro pachatele vždy bez dalšího příznivější nežli posouzení skutku jako činu trestného stíhatelného v trestním řízení.²⁵⁰

---

²⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. ledna 2009, sp. zn. 1 As 96/2008.

²⁴⁶ VETEŠNÍK, Pavel. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 47–48 (§ 5).

²⁴⁷ RIGEL, Filip. In BOHADLO, David a kol. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich – komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 46 (§ 5).

²⁴⁸ Tamtéž, s. 49 (§ 5).

²⁴⁹ Tamtéž, s. 50 (§ 5). Předání věci orgánu činném v trestním řízení dle § 64 odst. 1 písm. a) PřesZ, odložení věci dle § 76 odst. 1 písm. i) PřesZ a zastavení trestního řízení dle § 86 odst. 4 PřesZ.

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2010, sp. zn. 6 Tdo 1529/2010.

6.1 Právní úprava zásady zákazu reformatio in peius

Přestupkový zákon zakotvuje zásadu v různé šíři na dvou místech.²⁵¹ Prvním z nich je § 98 odst. 2 PřesZ, který upravuje zásadu jako důsledek podaného odvolání pro řízení u odvolacího správního orgánu a stanoví: „*Odvolací správní orgán nemůže změnit výrok napadeného rozhodnutí o správním trestu nebo výrok o náhradě škody anebo výrok o vydání bezdůvodného obohacení v neprospěch obviněného.*“ Předmětná zásada se tedy vztahuje pouze na obviněného a na uvedené výroky.²⁵² Proto kupříkladu nová výše pokuty nemůže převýšit částku pokuty původně uloženou správním orgánem prvního stupně.²⁵³ Dle některých autorů se vztahuje také na výrok, kterým bylo upuštěno od uložení správního trestu (i podmíněně) dle § 42 a § 43 PřesZ, odvolací orgán by ani zde neměl rozhodnout o tom, že ukládá správní trest, ačkoli je nepravděpodobné, že by se někdo proti tomuto výroku odvolával.²⁵⁴

Druhý výskyt zásady je přiřazen k právní úpravě příkazu jako důsledek podaného odporu proti příkazu v § 90 odst. 3 PřesZ: „*Pokud byl proti příkazu podán odpor, nelze obviněnému v řízení uložit jiný druh správního trestu s výjimkou napomenutí nebo vyšší výměru správního trestu, než mu byly uloženy příkazem; to neplatí, pokud správní orgán v řízení změnil právní kvalifikaci skutku.*“ Pokud je proti příkazu podán odpor, příkaz se ruší a řízení pokračuje (§ 150 odst. 3 SŘ) a obviněnému lze uložit pouze stejný správní trest (pokuta, zákaz činnosti, propadnutí věci nebo náhradní hodnoty dle § 90 odst. 1 PřesZ), který ukládal příkaz s výjimkou napomenutí, které lze uložit vždy i namísto původního správního trestu. Druhým omezením pak je to, že nová výměra trestu nesmí být vyšší (např. vyšší pokuta). Nicméně věta za středníkem umožňuje i tato omezení nerespektovat za situace, kdy správní orgán v řízení změnil právní kvalifikaci skutku, tedy musí být uložen

---

²⁵¹ Nutno poznamenat, že do účinnosti přestupkového zákona neexistovala zvláštní právní úprava této zásady pro správní delikty, které nebyly přestupky, a tyto se řídily obecnou právní úpravou dle § 90 odst. 3 SŘ. Pro přestupky platil pro odvolací řízení § 82 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích a přestupkové řízení, pro řízení po podání odporu § 87 odst. 4 téhož předpisu. Často bylo poukazováno na problém, kdy se pachatel přestupku ocital v pozici výhodnější než ten, kdo byl stíhán pro tzv. jiný správní delikt fyzické osoby. MATES, PIPEK: *Úvahy nad zákazem...*, s. 439. Sjednocením pojmu se situace zjednodušila a v tomto směru i vyřešila.

²⁵² JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 890 (§ 98).

²⁵³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. srpna 2012, sp. zn. 1 As 75/2012. Ačkoli se judikatura vztahuje k § 82 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích a přestupkové řízení, lze ji i nadále použít.

²⁵⁴ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 891 (§ 98). MATES, Pavel. Nad procesní úpravou správního trestání. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 10, s. 210.

správní trest, který odpovídá nové právní kvalifikaci.²⁵⁵ Mates poukazuje na to, že nelze shledat důvod pro disparitu mezi právní úpravou zkoumané zásady u odvolání a odporu.²⁵⁶

Obecnou, podpůrnou právní úpravu nalezneme v § 90 odst. 3 SŘ, který stanoví, že „*Odvolací správní orgán nemůže změnit napadené rozhodnutí v neprospěch odvolatele, ledaže odvolání podal také jiný účastník, jehož zájmy nejsou shodné, anebo je napadené rozhodnutí v rozporu s právními předpisy nebo jiným veřejným zájmem.*“ Ustanovení zakotveno v tomto *lex generalis* se v odvolacím řízení o přestupku uplatní jen výjimečně, a to na jiné účastníky než na obviněného nebo na jiné výroky napadeného rozhodnutí (než ty specifikované v § 98 odst. 2 PřesZ).²⁵⁷ Prolomení zásady zde nastává ve dvou případech. Prvním je odvolání jiného účastníka s rozdílnými zájmy, než jsou zájmy odvolatele. Druhým rozpor s právními předpisy nebo jiným veřejným zájmem. Jinými slovy řečeno, je upřednostňována zásada legality nad zásadou zákazu *reformatio in peius*. Nicméně především poslední pojem může vyvolávat pochyby, zda neslouží k popření předmětné zásady.²⁵⁸ Mates poukazuje na to, že veřejný zájem je pojem neurčitý a účastník se tak dostává do situace, kdy se může vystavit nebezpečí, že se jeho postavení v důsledku podaného odvolání zhorší, a musí sám zvažovat, zda napadené rozhodnutí není v rozporu s právním předpisem nebo veřejným zájmem. Navíc je toho názoru, že se možnost správního uvážení rozšiřuje bezmála do nekonečna.²⁵⁹ Nejvyšší správní soud k tomu dodává, že se musí jednat o jiný veřejný zájem než ten, který je se správním trestáním spojen vždy, čímž je například zájem na potrestání pachatele, protože v takovém případě by byla zásada zákazu *reformatio in peius* obsahově vyprázdněna, a výjimky ze zásad je třeba vykládat restriktivně.²⁶⁰

Na závěr ještě doplňuji, že v některých úsecích správního trestání se aplikace zásady neuplatní, protože platí priorita zvláštní právní úpravy, která takový zákaz může vyloučit.

---

²⁵⁵ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 807 (§ 90).

²⁵⁶ MATES, Pavel. K některým procesním ustanovením zákona o odpovědnosti za přestupky. *Právní rozhledy*, 2017, č. 3, s. 81.

²⁵⁷ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 891 (§ 98). MATES: *K některým procesním ustanovením...*, s. 81. Bohadlo uvádí, že za podmínek § 90 odst. 3 SŘ se bude posuzovat odvolání obviněného proti uloženému omezujícímu opatření nebo výroku o náhradě nákladů řízení nebo odvolání vlastníka věci proti výroku o zabrání věci nebo náhradní hodnoty. BOHADLO, David. In BOHADLO, David a kol. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich – komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 575 (§ 98).

²⁵⁸ JEMELKA, Luboš, PONDĚLÍČKOVÁ, Klára, BOHADLO, David. In JEMELKA, Luboš, PONDĚLÍČKOVÁ, Klára, BOHADLO, David. *Správní řád – komentář*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 572 (§ 90).

²⁵⁹ MATES, Pavel. *Reformatio in peius* ve správním řádu. *Právní rozhledy*, 2006, č. 18, s. 672.

²⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. ledna 2014, sp. zn. 2 Afs 67/2013, odstavce 22 a 24. Obdobně rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. září 2015, sp. zn. 43 Ad 55/2013.

Bude tomu tak v případě zákona o ochraně hospodářské soutěže dle § 22b odst. 8 a § 25a zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů.²⁶¹

6.2 Aplikační problémy ve světle judikatury

Zásada zákazu reformatio in peius prošla, co se týče nejen legislativy, ale i judikatury, značným vývojem. První judikatorní otázkou bylo, zda lze vyvodit všeobecný zákaz změny k horšímu cestou analogie trestního práva. Ústavní soud byl toho názoru, že pokud není výslovně upraven v pozitivním právu, nelze jej dovozovat ani cestou analogie.²⁶² Nejvyšší správní soud následně osvětlil, že odůvodnění tohoto odmítavého usnesení Ústavního soudu se vztahovalo ke stavu, kdy správní řád pro správní delikty, jež nebyly přestupky, neměl ustanovení zakazující změnu k horšímu jako důsledek odvolání a sám (ve vztahu k § 90 odst. 3 SŘ) říká, že „[k] zákazu změny k horšímu je třeba ve správním trestání (...) přistupovat tak, jako k ostatním trestněprávním zásadám, jejichž je pevnou součástí, přičemž dle ustálené judikatury Nejvyššího správního soudu jsou tyto zásady pro svůj ústavní základ použitelné jak v trestním právu, tak ve správním právu trestním.“²⁶³ Je tomu tak pro dosažení jednoty a obsahové bezrozpornosti právního řádu, proto by i zásada zákazu reformatio in peius měla být vykládána a užívána shodně napříč celý právním řádem.²⁶⁴

V této souvislosti dále vyvstává otázka dosahu zákazu reformatio in peius.²⁶⁵ Má-li být zákaz změny k horšímu vykládán totožně jako v trestním právu, měl by platit i v situaci, kdy po podaném odvolání druhostupňový orgán rozhodnutí zruší a věc vrátí orgánu stupně prvního k novému rozhodnutí.²⁶⁶ Tak tomu ale, alespoň na základě následně uvedených rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, ne vždy bude a problematika se tak často stává terčem kritiky odborné veřejnosti.²⁶⁷

Významným rozhodnutím je rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 Afs 169/2016, který se opět vrací k pojetí vysloveném usnesením Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 880/08, a to že všeobecný zákaz neexistuje a ve správním trestání je pouze a jen

---

²⁶¹ STAŇKOVÁ, Kateřina, HENGALOVÁ, Michala. Zásada zákazu reformatio in peius ve správním trestání. *Právní rádce*, 2018, č. 12, s. 55.

²⁶² Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. III ÚS 880/08.

²⁶³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. ledna 2014, sp. zn. 2 Afs 67/2013, odstavec 23.

²⁶⁴ Tamtéž, odstavce 23 a 27. Nicméně v tomto rozsudku byl zrušen a následně změněn pouze výrok o správním trestu.

²⁶⁵ Termín dosahu používá Mates a Pipek pro řešení otázky, zda se vztahuje zákaz vztahuje pouze na rozhodnutí orgánu o opravném prostředku nebo i na celé následující řízení, tedy pokud dojde ke zrušení rozhodnutí a navrácení prvostupňovému orgánu, který znovu rozhoduje. MATES, PIPEK: *Úvahy nad zákazem...*, s. 438.

²⁶⁶ Blíže podkapitola 2.2 Odvolání.

²⁶⁷ Tato rozhodnutí se týkají právního stavu před 1. 7. 2017, avšak nový přestupkový zákon taktéž neobsahuje žádné ustanovení týkající se dosahu zásady do dalších řízení a rozhodnutí, proto jsou uvedené závěry použitelné.

na zákonodárci, jak na zákonné úrovni dosah zásady upraví, přičemž ten zvolil variantu, která zakazuje změnit rozhodnutí v neprospěch odvolatele pouze v odvolacím řízení.²⁶⁸ Dále dospívá k závěru, že pokud druhostupňový orgán zruší původní rozhodnutí jako celek, je tímto prakticky odstraněno a správní orgán prvního stupně může věc znovu projednat v řízení novém (nově posoudit otázku viny a trestu v plném rozsahu) a odvolateli je tak dána plná možnost k uplatnění jeho práv.²⁶⁹ Hlavní smysl zakotvení předmětné zásady spatřuje v tom, aby bylo účastníkovi umožněno reagovat adekvátní obranou na přísnější posouzení věci, a nic nebrání tomu, aby v tomto novém řízení nemohl prvostupňový orgán uložit přísnější sankci, než v řízení původním.²⁷⁰

Předchozí rozhodnutí rekapituluje a doplňuje rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 10 As 124/2016, který udává, že ačkoli smyslem zásady je garance odvolacího práva a podávání odvolání bez hrozby zhoršení postavení, toto nemá za následek definitivní fixaci maximální možné výše sankce, a ani účastník nemůže legitimně očekávat, že by se mohlo vycházet ze zrušeného rozhodnutí.²⁷¹ O nezákonné obcházení zákazu změny v neprospěch se bude jednat „v případě, kdy odvolací správní orgán zruší pouze výrok o sankci s pokynem pro její zvýšení, zatímco výrok o vině se stane pravomocným (...). Naopak jako obcházení zákazu změny v neprospěch nebude zásadně posuzována situace, kdy správní orgán v novém rozhodnutí posoudí odlišně otázku viny, a to v natolik významných rozdílech, které si vyžadují změnu sankce.“²⁷²

Nastolený stav je předmětem kritiky, se kterou lze z dále uvedených důvodů souhlasit. Někteří autoři zastávají názor, že by se měla uplatnit analogie s trestním právem (konkrétně § 264 odst. 2 TŘ) a v novém řízení, a to i při opětovném rozhodování, by nemělo docházet ke změně v neprospěch.²⁷³ Mates se domnívá, že přijetím opačné konstrukce by zásada ztratila smysl ochrany práva obviněného na podání odvolání a z principu jednoty právního řádu lze dovodit, že by i tento institut měl být vykládán souladně.²⁷⁴ Dle Staňkové taktéž tyto závěry vedou k tomu, že cíl zásady není zcela naplněn, a naopak může působit jako odrazující faktor k podání odvolání, protože v konečném důsledku může dojít ke zhoršení situace.²⁷⁵ Další autoři pak uvádí, že pokud je ochrana koncentrována pouze do odvolacího řízení, stírá se smysl zásady „neměj strach se odvolat, nic horšího se ti nemůže stát“ a především

²⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. března 2017, sp. zn. 6 Afs 169/2016, odstavce 45–47.

²⁶⁹ Tamtéž, odstavec 51.

²⁷⁰ Tamtéž, odstavec 49.

²⁷¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 10 As 124/2016, odstavec 24.

²⁷² Tamtéž, odstavec 19.

²⁷³ VEDRAL, Josef. K novému zákonu o přestupcích. *Správní právo*, 2017, č. 7–9, s. 438–439.

²⁷⁴ MATES: *Nad procesní úpravou...*, s. 210.

²⁷⁵ STAŇKOVÁ, HENGALOVÁ: *Zásada zákazu reformatio...*, s. 55.

ve srovnání s obviněným z trestného činu se jeví jako problematický fakt, že má obviněný ztíženou volbu, zda využít opravný prostředek.²⁷⁶

6.3 Srovnání uplatnění zásady zákazu reformatio in peius v trestním řízení a řízení o přestupcích

Za odlišnosti spojené se zkoumanou zásadou a jejím uplatnění v řízení trestním a řízení o přestupcích považují tyto: neexistence státního zástupce jakožto protistrany v řízení o přestupcích, rozsah a dosah opravných (či dozorčích) prostředků, na které se zásada vztahuje, rozdílné právní následky v případě podání odporu, odlišný okruh osob a výroků, ke kterým se zásada pojí, a škála trestů, které lze uložit, potažmo zpřísnit.

V řízení trestním vystupuje státní zástupce, který může u většiny opravných prostředků jeho aktivitou ovlivnit to, zda se zásada uplatní. Naproti tomu v řízení přestupkovém tento institut chybí, neuplatňuje se zásada obžalovací, ale řízení má inkviziční povahu, a roli ochránce veřejného zájmu plní samotný správní orgán.²⁷⁷ Tedy obecně vzato z tohoto hlediska (ke kterému samozřejmě přistupují další²⁷⁸) je pro obviněného v trestním řízení situace složitější, protože většinou při podávání opravného prostředku nebude vědět, zda jej současně podá i státní zástupce, a tudíž, zda se zásada v dalším řízení uplatní.

Dalším bodem je rozsah opravných, potažmo dozorčích či jiných prostředků, u nichž se zásada uplatní. V trestním řízení je zásada upravena u stížnosti, odvolání, dovolání, stížnosti pro porušení zákona a návrhu na obnovu řízení, v řízení o přestupcích výslovně u odvolání (s platností na základě § 152 odst. 5 SŘ i pro rozklad) a odporu. Zatímco v trestním řádu je poměrně jasně dáno, jak a u kterých prostředků se uplatní, v souvislosti s přestupkovým zákonem vzniká otazník, zda platí i pro mimořádné opravné a dozorčí prostředky. Objevuje se názor, který směřuje k tomu, že v návaznosti na to, že zásada platí izolovaně jen pro odvolací řízení, nic nebrání správnímu orgánu u nového projednání věci z důvodu mimořádných opravných a dozorčích prostředků nebo i po zrušení rozhodnutí o přestupku v rámci správního soudnictví uložit sankci vyšší.²⁷⁹ Jemelka je pak toho názoru, že nad rámec zákona by měl být zohledňován pro změny napadeného rozhodnutí v přezkumném řízení.²⁸⁰

---

²⁷⁶ BOHADLO, David, POTĚŠIL, Lukáš, POTMĚŠIL, Jan. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 85.

²⁷⁷ BOHADLO, David, POTĚŠIL, Lukáš, POTMĚŠIL, Jan. *Správní trestání z hlediska...*, s. 85. BOHADLO, David. In BOHADLO, David a kol. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich – komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 574 (§ 98).

²⁷⁸ Především dosah zásady. Bližší podkapitola 6.2 Aplikační problémy ve světle judikatury.

²⁷⁹ BOHADLO, David, POTĚŠIL, Lukáš, POTMĚŠIL, Jan. *Správní trestání z hlediska...*, s. 84.

²⁸⁰ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 891 (§ 98).

Rozdílná je také úprava předmětné zásady v případě podání odporu. Zatímco v trestním řízení není soudce vázán v následném hlavním líčení právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu v trestním příkazu (§ 314g odst. 2 TŘ), v řízení o přestupcích nelze nově uložit jiný druh nebo vyšší výměru správního trestu (s výjimkou napomenutí), což ale neplatí, pokud by byla změněna právní kvalifikace skutku. Úprava v přestupkovém zákoně, ačkoli se může zdát, že se snaží zákaz změny k horšímu obejít, se mi jeví (v souladu s mým celkovým již postupně rozebíraným postojem) jako částečně spravedlivá, nicméně podobně jako u trestního příkazu²⁸¹ si myslím, že by bylo vhodnější použít výjimku ve formě změny skutkového stavu (a s ní spojené změny právní kvalifikace), nikoli pouze právní kvalifikace skutku, neboť k té by teoreticky mohlo dojít již chybou při rozhodování o příkazu, a tyto následky by neměl nést obviněný.

Odchylnou právní úpravu má také již zmíněný dosah zásady v případě podaného odvolání,²⁸² kdy druhostupňový orgán původní rozhodnutí zruší a věc vrátí k novému projednání (§ 90 odst. 1 písm. b) SŘ). V trestním řízení se zásada jednotně uplatní i pro další řízení, kdežto v řízení o přestupcích již prvostupňový orgán při novém rozhodnutí nemusí mít svázané ruce. Při zrušení výroku o trestu, aniž by se rušil výrok o vině, trvá judikatura na úplném zákazu změny trestu k horšímu, pokud ale odvolací orgán zruší rozhodnutí v celém rozsahu a vrátí jej k novému rozhodování, pak se zásada neuplatní.²⁸³ Ačkoli dle Matese a Pipka postup správních orgánů, které ukládají přísnější sankce poté, co jim byla věc navrácena, není správný²⁸⁴ dle Nejvyššího správního soudu je v souladu se zákonem.

Odlišný je také okruh osob, na které účinky zásady dopadají. V trestním řízení je ve většině případů zásada spojena pouze s osobou obviněného. V řízení o přestupcích úprava přestupkového zákona nedopadá na další účastníky řízení,²⁸⁵ nicméně pro tyto platí obecná úprava ve správním řádu, a proto poškozený, který je účastníkem řízení, pokud jde o projednávání náhrady škody způsobené přestupkem nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 68 písm. b) PřesZ), a v návaznosti na to může podat odvolání jen ve věci náhrady škody

---

²⁸¹ Blíže podkapitola 3.1 Odpor proti trestnímu příkazu.

²⁸² V případě odporu platí pro celé navazující řízení o přestupku po podaném odporu. BOHADLO, David. In BOHADLO, David a kol. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich – komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 575 (§ 98).

²⁸³ JIREŠ, Jakub, URBANEC, David. *K zásadě zákazu reformace in peius při správním trestání* [online]. Epravo.cz, 4. srpna 2017 [cit. 10. března 2020]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/k-zasade-zakazu-reformace-in-peius-pri-spravnim-trestani-106223.html>>.

²⁸⁴ MATES, PIPEK: *Úvahy nad zákazem...*, s. 439.

²⁸⁵ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 890 (§ 98).

(§ 96 odst. 1 písm. b) PřesZ), bude v situaci, kdy obviněný sám odvolání nepodal, taktéž chráněn, a náhrada škody proto pro něj v novém rozhodnutí nemůže vyznít méně příznivě.

V neposlední řadě odvolání v trestním řízení a řízení o přestupcích diferencuje to, na které výroky zásada dopadá. V trestním řízení se zásada vztahuje na celostní postavení obviněného, tedy na všechny výroky, naproti tomu přestupkový zákon u odvolání vyjmenovává výroky, kterými jsou výrok o správním trestu, výrok o náhradě škody anebo výrok o vydání bezdůvodného obohacení (§ 98 odst. 2 PřesZ). Vystává otázka, zda se vztahuje i na ochranná opatření. Na jedné straně zaznívá, že vycházíme-li z doslovného znění zákona, zásada se týká jen sankcí, tedy odvolací orgán by mohl nově uložit, popřípadě i zpřísnit ochranné opatření.²⁸⁶ Na druhé pak stojí názor, že se jedná o opatření sankční povahy, a odvolací orgán by k zpříšňování neměl přistupovat.²⁸⁷ Jemelka kompromisně uzavírá, že „na opatření k nápravě zákaz reformace in peius výslovně nedopadá, je však vhodné brát na něj (s ohledem na sankční charakter opatření k nápravě) ohled a není-li to nezbytné nezpříšňovat v odvolacím řízení ani uložená ochranná opatření.“²⁸⁸

A nakonec je zde otázka komparace trestů. V trestním řízení je možno uložit celkem 12 druhů trestů (příčemž trest odnětí svobody ve 3 formách),²⁸⁹ přestupkový zákon pak dovoluje uložit 5 druhů správních trestů taxativně vyjmenovaných v § 35 PřesZ, kterými jsou: napomenutí, pokuta, zákaz činnosti, propadnutí věci nebo náhradní hodnoty a zveřejnění rozhodnutí o přestupku. Přestupkový zákon neříká, kterou sankci považuje za citelnější, z logiky věci přinejmenším plyne, že nejmírnějším trestem bude napomenutí²⁹⁰ (což je patrně zejména z dikce § 90 odst. 3 PřesZ), tedy o porušení zákazu změny k horšímu ohledně sankce by se zaručeně jednalo tehdy, kdyby byla namísto napomenutí uložena pokuta, a dále lze dovodit, že proti zásadě směřuje i nové uložení vyšší pokuty, delší doba zákazu činnosti nebo uložení pokuty k existujícímu zákazu činnosti.²⁹¹ V konkrétní situaci je pak namístě aplikovat bohatší judikaturu trestních soudů v této oblasti a za přísnější správní trest považovat ten, který bude individuálně pro pachatele méně příznivý.

²⁸⁶ MATES, PIPEK: *Úvahy nad zákazem...*, s. 439.

²⁸⁷ ČERVENÝ, Zdeněk, ŠLAUF, Václav. In ČERVENÝ, Zdeněk, ŠLAUF, Václav. *Přestupkové právo: komentář k zákonu o přestupcích včetně textů souvisejících předpisů*. 15. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 158 (§ 82).

²⁸⁸ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 891 (§ 98).

²⁸⁹ Blíže podkapitola 4.2 Komparace trestů.

²⁹⁰ JEMELKA, Luboš. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o přestupcích a přestupkové řízení – komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 449 (§ 82).

²⁹¹ MATES, PIPEK: *Úvahy nad zákazem...*, s. 439.

7 Zásada zákazu reformatio in peius pohledem Evropského soudu pro lidská práva

Podíváme-li se na prostředí členských států Rady Evropy, zásada zákazu reformatio in peius se uplatňuje v řadě států. Jsou jimi vedle České republiky například Německo, Rakousko, Slovensko, Rumunsko nebo Polsko.²⁹²

Prvním významným počinem na půdě Rady Evropy je doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 týkající se důslednosti v udělování trestů.²⁹³ Zde se hovoří o tom, že by měl být brán zřetel na předmětnou zásadu, a ve státech, ve kterých existuje, by neměla být zneužívána pravomoc státních zástupců odvolat se pouze za tím účelem, aby zákaz změny k horšímu nemohl být uplatněn, a tímto odrazovat odsouzené od podávání odvolání.²⁹⁴

Vlastní rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva zaměřující se na tuto zásadu není nikterak bohatá. Následně se pokusím rozebrat tři případy, na kterých soud ukázal svůj přístup k této problematice. Jsou jimi Alkes proti Turecku (č. 2) ze dne 8. června 2010, Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku ze dne 2. června 2015 a separátní stanovisko soudce Zupančiče ve věci Ruslan Yakovenko proti Ukrajině ze dne 4. června 2015.²⁹⁵

7.1 Alkes proti Turecku (č. 2)

Turecký občan, pan Ali Ümit Alkes podal stížnost proti Turecku dne 5. dubna 2004, v níž namítal porušení zásady reformatio in peius dle článků 1, 5, 6 a 7 Úmluvy.

Skutkové okolnosti případu byly následující. Stěžovatel byl odsouzen prvoinstančním soudem za trestné činy členství v nelegální organizaci a ozbrojenou loupež k výkonu trestu odnětí svobody v délce 8 let a 4 měsíce a 11 let a 8 měsíců, tedy celkem 20 let a 2 měsíce. Dále bylo rozhodnuto, že se na odsouzeného vztahuje amnestijní zákon č. 4616,

---

²⁹² ROAGNA, Ivana, SKENDAJ, Erida. *The legal Framework for the re-examination and re-opening of criminal proceedings following the finding of a violation by the European Court of Human Rights: an assessment of the legal Framework of Albania. 4.3 Reopening and reformatio in peius: the national Framework. 4.3.1 European practise*, s. 17 [online]. Council of Europe, listopad 2017 [cit. 7. března 2020]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/assessment-fairness-of-criminal-proceedings/16808b7c68>>.

²⁹³ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 ze dne 19. října 1992, týkající se důslednosti v udělování trestů. (Recommendation No. R (92) 17 of the Committee of Ministers to member states concerning consistency in sentencing. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16804d6ac8>>.)

²⁹⁴ Appendix k Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 ze dne 19. října 1992, týkající se důslednosti v udělování trestů, část F: Zákaz reformatio in peius, body 1. a 2. (Appendix to Recommendation, part F: Prohibition of reformatio in peius).

²⁹⁵ Pro úplnost je vhodné dodat, že pouze velice okrajově se zabýval zásadou i ve věci Ekbatani proti Švédsku v souvislosti s právem být slyšen a odepření ústního jednání před soudem, na kterou odkazuje i usnesení Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2009, sp. zn. III. ÚS 880/08. Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ekbatani proti Švédsku ze dne 26. května 1988, stížnost č. 10563/83.

který nařizoval snížení trestu odnětí svobody o 10 let a následné podmíněné propuštění odsouzeného za určité trestné činy spáchané před 23. dubnem 1999. Proti rozsudku se odvolal pouze stěžovatel. Odvolací soud rozhodnutí zrušil pro špatnou právní kvalifikaci trestného činu a vrátil věc k projednání prvoinstančnímu soudu, který opětovně rozhodl o vině stěžovatele, nicméně pro jiný trestný čin, a to pokus o rozvrácení ústavního pořádku, a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 16 let a 8 měsíců. Proti tomuto novému rozhodnutí se stěžovatel opět odvolal, protože ač je celkový uložený trest kvantitativně nižší, nyní se již na něj nevztahoval amnestijní zákon č. 4616, a tudíž nemohl být dříve podmíněně propuštěn, a celkovým důsledkem je delší doba strávená ve výkonu trestu odnětí svobody. Odvolací soud toto odvolání zamítl. S platností nového trestního zákona v roce 2005 byl případ stěžovatele opět otevřen v souladu s opatřeními tohoto nového trestního zákona a jako prozatímní opatření byl stěžovatel podmíněně propuštěn na svobodu do konečného rozhodnutí ve věci. Nově bylo rozhodnuto, že starý trestní zákoník byl pro stěžovatele příznivější, a proto se na něj nový trestní zákoník nevztahuje. V mezidobí stěžovatel uprchl do Švýcarska, kde se nadále zdržuje.²⁹⁶

Jak již bylo řečeno, stěžovatel se domáhal porušení jeho práv zakotvených v Úmluvě, a to že bylo rozhodnuto na základě pouze jím podaného odvolání v jeho neprospěch, přestože čl. 326 odst. 4 tehdy účinného trestního řádu zakotvuje, že pokud je podáno odvolání pouze ve prospěch odsouzeného, novým rozhodnutím nemůže být uložen trest přísnější než ten, který byl uložen původně. Soud rozhodl o přijatelnosti stížnosti, nicméně s tím, že je potřeba ji zkoumat pouze optikou článku 6 Úmluvy.²⁹⁷

Soud prve rekapituluje jeho roli, která se omezuje pouze na to, zda výklad národního práva je slučitelný se zněním Úmluvy a s principem právní jistoty zakotveným článkem 6 Úmluvy. Má za to, že výklad národní legislativy přísluší národním autoritám, což platí především pro normy procesní povahy. Co se týče konkrétního případu, tedy tvrzení, že stěžovatel nemohl profitovat z amnestijního zákona č. 4616, a interpretace zákonného principu *reformatio in peius*, uvádí, že národní soudy jsou v lepší pozici k tomu, aby samy interpretovaly národní právo, především již zmiňované normy procesní povahy. Soud je toho názoru, že v konkrétním případě tvrzené porušení zásady bylo domácími soudy řádně přezkoumáno a konečné rozhodnutí uvádělo, že novější rozsudek je pro stěžovatele celkově

---

²⁹⁶ Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci *Alkes proti Turecku* (č. 2) ze dne 8. června 2010, stížnost č. 16047/04, body 5–13 (získáno z databáze HUDOC).

²⁹⁷ Znění čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. (...)“

příznivější s ohledem na délku uloženého trestu odnětí svobody. V otázce možného podmíněného propuštění nemůže nahrazovat vlastním názorem názor národních soudů. Uzavírá pak své rozhodnutí tak, že stěžovatel měl možnost uplatnit své připomínky před národními soudy, které na tyto patřičně reagovaly, a tudíž nelze spatřovat arbitrárnost rozhodování národních orgánů. Proto bylo pravomocným rozsudkem konstatováno, že nebylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.²⁹⁸

7.2 Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku

V druhém případě se jedná o stížnost dvou finských stěžovatelů, Ilpy Kuokkanena a Harriho Johannesdahla pro porušení článku 6 Úmluvy spočívající v nedodržení zásady *reformatio in peius*, přičemž Nejvyšší soud ve Finsku uznal existenci dané zásady ve finském trestním řádu, nicméně ji ignoroval.

Druhostupňový soud v trestní věci stěžovatelů rozhodl o jejich vině a rozhodnutí se stalo pravomocným. Následně bylo finským Nejvyšším soudem rozhodnutí zrušeno (anulováno) a navráceno k dalšímu řízení na základě mimořádného opravného prostředku podaného stěžovateli z důvodu nezákonného obsazení soudu. Státní zástupce anulování nežádal. Oba stěžovatelé dále po druhostupňovém soudu požadovali, aby se v novém řízení již nezabýval částmi případu, pro které byli zproštěni, a proti kterým nic nenamítali na základě zásad zákazu *reformatio in peius* a *ne bis in idem*. Státní zástupce naopak tvrdil, že případ byl navrácen v jeho celistvosti. Soud nebral v úvahu již rozhodnuté nenapadené části a proti tomuto rozhodnutí podal opravný prostředek k finskému Nejvyššímu soudu státní zástupce. Ten na jeho základě zrušil nové rozhodnutí a vrátil věc k novému projednání. Jeho argumentace spočívá v tvrzení, že ačkoli finský právní řád rozpoznává zásadu *reformatio in peius* v řádných i mimořádných opravných prostředcích (tato je ale dovozována z precedenčního rozhodování, nikoli explicitně zakotvena), zda bude případ znovu projednáván v jeho celistvosti nebo zachovány jisté části, závisí na konkrétní procesní chybě. Pokud procesní chyba ovlivní celé rozhodnutí a celý proces, musí být případ vrácen v jeho celistvosti, ačkoli obsahoval části vyznívající příznivě pro odsouzené, s tím, že v následujícím rozhodování není soud vázán zásadou zákazu *reformatio in peius*. Pro úplnost je vhodné doplnit, že finský Nejvyšší soud k takovému výsledku dospěl poměrem hlasování 3:2, přičemž vlastní rozhodnutí obsahuje 2 disentní stanoviska.²⁹⁹

---

²⁹⁸ Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Alkes proti Turecku (č. 2) ze dne 8. června 2010, stížnost č. 16047/04, body 20–22 (získáno z databáze HUDOC).

²⁹⁹ Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku ze dne 2. června 2015, stížnost č. 38147/12, body 4–12 (získáno z databáze HUDOC).

Evropský soud pro lidská práva se ve svém rozhodnutí zabývá otázkou, zda lze podřadit zákaz reformatio in peius pod článek 6 Úmluvy. Opět vyzvedává postavení národních autorit a jejich primární roli v interpretaci národní legislativy (především pravidel procesního charakteru) a svou úlohu spatřuje v tom, zda zmíněná interpretace je kompatibilní se zněním Úmluvy. Soud má za to, že finské soudy dostatečně prošetřily námitky stěžovatelů a podaly odůvodnění ke svému postupu, a stejně tak stěžovatelům bylo umožněno uplatnit veškeré své námitky a argumenty. Proto byla senátem jednomyslně vyslovena nepřijatelnost stížnosti.³⁰⁰

7.3 Ruslan Yakovenko proti Ukrajině – separátní stanovisko soudce Zupančiče

Posledním případem zabývajícím se předmětnou zásadou je případ Ruslana Yakovenka proti Ukrajině, přesněji řečeno separátní konkurující stanovisko soudce Boštjana M. Zupančiče pojednávající právě o zásadě reformatio in peius.

Soudce Zupančič dává do analogie případ a zásadu zákazu reformatio in peius, kdy udává, že dle některých osob je zásada řazena na ústavní úroveň, nicméně žádná taková garance nevyplývá ani z Úmluvy, ani z protokolů k Úmluvě, a sám jí ústavní důležitost nepřiznává. Vidí ji jako instrumentální nástroj, nikoli normu požívající ústavní ochrany, a ačkoli je vnímána jako tradiční právo odsouzených v kontinentálních trestních řízeních, Úmluva nerozeznává tuto zásadu jakožto právo odsouzeného, ani neexistuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která by se vyrovnávala s touto otázkou.³⁰¹

7.4 Postoj Evropského soudu pro lidská práva k zásadě zákazu reformatio in peius

Na základě těchto případů lze demonstrovat ne příliš ochotný přístup Evropského soudu pro lidská práva pro rozebírání předmětné zásady zakotvené v národních právních řádech.³⁰² Opakovaně se distancuje především od norem procesní povahy jednotlivých členských států

---

³⁰⁰ Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku ze dne 2. června 2015, stížnost č. 38147/12, 25–28 (získáno z databáze HUDOC).

³⁰¹ Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ruslan Yakovenko proti Ukrajině ze dne 4. června 2015, stížnost č. 5425/11, separátní stanovisko soudce Zupančiče (získáno z databáze HUDOC).

³⁰² Pro upřesnění je potřeba podotknout, že pod autonomní pojem trestní obvinění dle čl. 6 Úmluvy se řadí i vnitrostátní pojem přestupek, neboť naplňuje tzv. Engelova kritéria. Evropským soudem pro lidská práva je mu tedy poskytována stejně silná ochrana v rámci práva na spravedlivý proces. Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Engel a ostatní proti Nizozemí ze dne 6. června 1976, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72. Dále např. Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Öztürk proti Německu ze dne 21. února 1984, stížnost č. 8544/79 nebo Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Lauko proti Slovensku ze dne 2. září 1998, stížnost č. 26138/95. Nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2004, sp. zn. II ÚS 788/02. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. prosince 2005, sp. zn. 3 As 57/2004.

a omezuje se na přezkoumání toho, zda jejich případné použití (nebo v těchto případech spíše nepoužití) bylo národním soudním orgánem náležitě odůvodněno.

Lze tedy dovodit, že Evropský soud pro lidská práva nepodřazuje přímo ochranu zásady zákazu *reformatio in peius* pod některý ze svých článků, tedy především práva na spravedlivý proces dle článku 6 Úmluvy.³⁰³ Konec konců signatáři Úmluvy je řada zemí, které zásadu neuplatňují nebo ji uplatňují v mnohem omezenější podobě, než v jaké je zakotvena v trestním řádu v České republice. Proto v případě, že by v budoucnu nebyla součástí národního trestního řádu (či přestupkového zákona), neznamenalo by to zásah do práv chráněných Úmluvou.

---

³⁰³ Avšak někteří autoři dovozují ústavní úroveň zásady a nevidí ji jen jako výsadu danou zákonodárcem. HERKE, Csongor, TÓTH, D. Csenge. The prohibition in *peius* in the light of the principle of fair procedure. *International Journal of business and Social Research*, 2013, č. 3, s. 98.

8 Návrh úpravy de lege ferenda

V odborné literatuře je za smysl institutu považováno odstranění obav obviněných z možných nepříznivých následků podaného opravného prostředku, jakožto podmínka svobodné dispozice s podaným opravným prostředkem.³⁰⁴ Tvoří záruku, že si takto projevenou nespokojeností nevyvolají opačné rozhodnutí, než kterého se domáhali, a proto i efektivní garanci práva na obhajobu.³⁰⁵

S mírnou dávkou nadsázky se dá hovořit o prakticky nepřetržitém respektování zásady zákazu reformatio in peius v podmínkách moderního státu na našem území,³⁰⁶ pouze se měnil cyklicky rozsah jejího dopadu, z čehož dovozují opakovanou vůli zákonodárce věnovat problematice značnou pozornost (ačkoli obsahově nestabilní). Má tedy v rámci moderního českého státu nepochybně svou tradici, přičemž po novele 292/1993 Sb.,³⁰⁷ která její dosah významně rozšířila, je zásada (kromě určitých výjimek) do dnešního dne využívána v její nejširší podobě. Ústavní soud se několikrát vyjádřil k její přezkoumatelnosti z hlediska ústavnosti, kdy je dokonce označována za integrální součást práva na spravedlivý proces.

Různé názory panují ohledně rozsahu aplikace zákazu na jednotlivé výroky rozhodnutí. Dle Šámala se musí zákaz změny k horšímu vztahovat u všech opravných prostředků na všechny výroky rozhodnutí (jež se přímo dotýkají obviněného) a neměl by být zužován pouze na výrok o trestu.³⁰⁸ Shoda nepanuje v případě výroku o ochranném opatření a o náhradě škody. Vočka, Půry i Sotolář se přimlouvají za jeho uplatnění pouze ve vztahu k výroku o trestu.³⁰⁹ Taktéž se navrhuje různý okruh osob, pro které by měl zákaz platit; v teorii se nabízí rozšíření i na poškozeného a zúčastněnou osobu.

Názor podporující nezakotvení zásady změny k horšímu poukazuje pozitivně na chování obviněného, který si lépe rozmyslí, zda podat opravný prostředek, když tuší, že by mohl dopadnout hůře.³¹⁰ Dále zde lze podřadit argumenty nákladnosti procesu, přílišné

³⁰⁴ HASCH: *Trestní právo procesní...*, s. 686–687.

³⁰⁵ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

³⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 12.

³⁰⁷ Tato novela trestního řádu rozšiřuje zákaz reformatio in peius u odvolání a stížnosti pro porušení zákona z výroku o trestu na celé rozhodnutí, tedy i na skutková a právní posouzení.

³⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 12.

³⁰⁹ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 203. PŮRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

³¹⁰ SVÁČEK, Jan. *Dvacet let svobodné justice: nedořešené otázky. Nezávislost soudní moci* [online]. Liga lidských práv, 2009, s. 9–10 [cit. 17. ledna 2018]. Dostupné na <https://llp.cz/wp-content/uploads/Dvacet_let_svobodne_justice_nedoresene_otazky.pdf>. Zde poukazuje na nizozemský model, kde ke zvýšení efektivity soudnictví přispívá i neexistence zákazu reformace in peius, přičemž jen proti 12 % prvostupňových rozsudků je podáváno odvolání a z celkového počtu je jich 95 % podáno obžalovanými a státní zástupce se omezuje pouze na osvobozující rozsudky.

byrokracie, popírání nezávislosti soudce, vyjadřování extrémního liberalismu či zvyšování formalismu procesu.³¹¹

I Ústavní soud nejnověji dospívá k názoru, že přestože je zásada neodmyslitelnou součástí českého trestního práva (byť v různých podobách), nečiní to z ní ústavní pravidlo či princip.³¹² Nelze ji ani označit za základní právo, neboť se často dostává do střetu s účelem trestního řízení, se zásadou materiální pravdy a právy poškozených a obětí trestné činnosti a závisí pouze na pasivitě státního zastupitelství.³¹³ Nedá se dovodit ani z práva na soudní ochranu, ani z práva na obhajobu, neboť ústavně zaručená práva negarantují konkrétní výsledek z hlediska hmotného práva. Nelze konstruovat nárok na zákonem zaručený výsledek.³¹⁴ Svým způsobem si otvírá cestu k jejímu případnému vypuštění, ačkoli uvádí, že by měl být zákonodárce nanejvýš obezřetný, přestože ve věci ústavně omezen není.³¹⁵ Její ochranu dovozuje z jejího zákonného zakotvení v trestním řádu, a tudíž je povinností státu, aby soudy postupovaly a ukládaly tresty pouze zákonným způsobem.³¹⁶ Evropský soud pro lidská práva pak ponechává jednotlivým státům volnou ruku a od přezkumu národních procesních pravidel se distancuje.

Proto lze a contrario konstatovat, že pokud by zásada zakotvena v trestním řádu nebyla, žádná taková povinnost by státu nevyplývala (neboť ani z mezinárodního práva přímo nevyplývá). Nerozporuji historický model a jeho tradici, pouze polemizuji nad zefektivněním trestního řízení, které by se ale nemohlo dít protiústavně, proto je potřeba prvně dospět k závěru, zda by případné vypuštění nebylo protiústavní. Uzavírám věc s názorem, že neumožnění dobrodiní v současné době poskytované zákonodárcem by nebylo v rozporu s nejvyššími předpisy naší země.

Argument odstranění obav obviněných z nepříznivých následků podaného opravného prostředku považuji za nedostatečný a formalizaci opravných prostředků při nezakotvení zásady zákazu změny k horšímu pokládám za irelevantní. Každá osoba podávající opravný prostředek si musí být do jisté míry vědoma, že může dojít ke zhoršení její situace, neboť v trestním řízení vystupují strany dvě, vedle obviněného i strana veřejné žaloby,

---

³¹¹ Molnár, L. *A reformatio in peius tilalmának érvényesülése a Bp. 202. § a)-c) pontjára alapított hatályon kívül helyezés követő új eljárásban* [Predominance of the prohibition of *reformatio in peius* in the new procedure conducted due to a repeal based on section 202 a)-c) of the Criminal Procedure Code]. *Magyar Jog*, 1956, č. 4, s. 108–109 (citováno z HERKE, Csongor, TÓTH, D. Csenge. Theoretical and practical issues of the prohibition of *reformatio in peius* in Hungary. *Issues of business and law*. 2011, č. 3, s. 102).

³¹² Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 14.

³¹³ Tamtéž, bod 13.

³¹⁴ Tamtéž, bod 15.

³¹⁵ Tamtéž, bod 13.

³¹⁶ Tamtéž, bod 18.

kteř taktě (většinou) náleží právo opravný prostředek podat. O teoretické relevantnosti by se dalo mluvit až v případě, kdy se státní zástupce svého práva podat opravný prostředek vzdá takovým způsobem, že má obviněný čas si promyslet, zda bude pokračovat v dalším řízení bez jakékoliv hrozby (například výslovné vzdání se odvolání po vyhlášení rozsudku dle § 250 odst. 1 TR). Ale rozhodně nelze stavět na spekulativní situaci. Obecně osoba podávající opravný prostředek nemůže mít jistotu absolutní nepostizitelnosti (téměř) nikdy, tedy bude vždy pociťovat jistou obavu ze zhoršení, což je faktický stav, který nelze brát jako formalizaci opravného řízení.

Naopak jsem toho názoru, že za nynější situace se objevuje logický nešvar bezdůvodného podávání opravných prostředků, neboť osoby je podávající nemají co ztratit a mohou pouze získat. V opačném případě by si obžalovaný mnohem více rozmyslel, zda opravný prostředek podá, což by mělo za následek i menší zátěž soudů, a tím i větší prostor na věnování se jednotlivým případům a možným relevantním opravným prostředkům podávanými osobami, které svou situaci zvážily včetně možných nepříznivých následků, a přesto se domáhají jejího přezkoumání.

Dalším sporným bodem je potenciální rozpor se zásadou materiální pravdy. Účelem konkrétního opravného řízení by mělo být přezkoumání rozhodnutí a jeho náprava, je-li nesprávné. A ani dokonalá právní úprava zjišťování a objasňování trestné činnosti, ani zodpovědný postup orgánů činných v trestním řízení vydání takových rozhodnutí nevyklučuje. Hledisko správnosti je pak posuzováno subjektivně optikou obviněného, přičemž rozhodnutí jako takové by mělo být postaveno na správnosti objektivní, tedy lépe řečeno na objektivně zjištěné pravdě.³¹⁷ Oproti uvedeným názorům preferujícím zákaz reformace in peius se dostáváme do situace potlačování materiální pravdy, nelogických a ve své podstatě protizákonných rozhodnutí vyšších instancí, ačkoli „jednoznačný soulad mezi skutkovým stavem zjištěným procesně zákonným způsobem a z něj vyvozenými právními závěry jsou nezbytnými podmínkami spravedlivého procesu“.³¹⁸ A zajisté nemůžeme chtít, aby státní zástupci podávali ve všech případech opravné prostředky, jen aby k tomuto rozporu nedocházelo.

Úprava, kde by absentovala zásada, by byla dle mého názoru efektivní, neboť v současné době nenaplnuje bez výjimky cíle dosažení věcně správného a spravedlivého výsledku řízení. Nadto je nynější stav plný výše vyložených komplikovaných

---

³¹⁷ ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení: zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2008, s. 152.

³¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 7 Tdo 768/2006.

výkladových nejasností, a proto se domnívám, že ani při respektování spravedlivého procesu není potřeba takovéto bezmezné absolutizace. Zrušením zásady zákazu *reformatio in peius* by se nepochybně i urychlilo řízení a nejspíš by se zvýšila všeobecná důvěra v prvostupňová rozhodnutí.

V případě vypuštění (nezakotvení) by bylo již bezpředmětné vyjadřovat se k diskusi, na které výroky a osoby by se měl zákaz reformace *in peius* vztahovat. Vzhledem k tomu, že se domnívám, že se jedná o otázku citlivou bez současné vůle na tak radikální změnu, zástupně se přikláním k názoru koncentrace zákazu pouze relativně na výrok o trestu (jak již ostatně byla uplatňována v minulosti), tedy alternativně při jejím ponechání k umožnění uplatnění zásady materiální pravdy a zároveň ponechání vedlejších možných důsledků přísnější právní kvalifikace. Tudíž ve své podstatě ne absolutní nezhoršení postavení osoby, v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán, nýbrž nemožnost vyvození těžších důsledků uložením těžšího trestu, a to vše včetně obligatorního detailního zdůvodnění.

Opět zde máme dva tábory názorů, přičemž první zastávající současnou koncepci se opírá o skutečnost, že rozšíření i na otázku viny je správné, vyjadřující smysl a podstatu zásady, v opačném případě jsou soudy nuceny ukládat tresty v rozporu se zákonem (trest nelze uložit vůbec nebo ve výměře, která je mimo hranici zákonné trestní sazby).³¹⁹ Poukazuje se³²⁰ na negativní důsledky změny pouze výroku o trestu, a to na amnestijní rozhodnutí týkajících se jen některých trestných činů, možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody, morální a existenční újmu (která se může projevit i např. při výpisu z Rejstříku trestů) a dosah i mimo trestní řízení v jiných oblastech (živnostenské a pracovní právo).

Na druhé straně se objevuje argument koncentrace pouze na výrok o trestu v zájmu odstranění výkladových problémů, a především pro již rozebraný možný rozpor se zásadou materiální pravdy. Řešení by umožňovalo napravit disproporci mezi pravomocným výrokem o vině a zjištěnou skutečností a v občanskoprávním řízení by se nevycházelo z nesprávných skutkových zjištění.³²¹ Navíc se takový výrok dotýká obviněného obecně nejcitelněji. Jak jsem již nadnesla, já se přikláním k této druhé variantě, neboť zájem na nerozpornosti s tak esenciální zásadou, jako je materiální pravda, by měl převážet nad případnými vedlejšími účinky. Za této situace by bylo vhodné pro sjednocení právní úpravy ošetřit i důsledky podání odporu proti trestnímu příkazu tak, že zákaz by byl rovněž soustředěn pouze na výrok o trestu.

---

³¹⁹ BOBEK: *Několik poznámek...*, s. 267.

³²⁰ BOBEK: *Několik poznámek...*, s. 267. VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202. LANGER: *Uplatnění zákazu reformationis in peius...*, s. 321.

³²¹ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202.

Na závěr je vhodné zmínit i oficiální návrh rekodifikace trestního práva procesního. Nejprve byla v dokumentu Východiska a principy nového trestního řádu vyjádřena myšlenka, že zákaz reformatio in peius nebude upraven jako základní zásada s ohledem na obtížné definování a rozdílnosti vymezení u každého z opravných prostředků se současným možným omezením v řízení proti uprchlému.³²² Dále ve Věcném záměru z roku 2008 bylo řečeno, že u odvolání se platná právní úprava ohledně zákazu reformace in peius ponechá beze změny, neboť se v praxi osvědčila a její zúžení pouze na výrok o trestu by vedlo k nárůstu kasace a nepřímému nátlaku na zpětvzetí odvolání obžalovaným.³²³ Dostupná část pracovní verze paragrafového znění nového trestního řádu potvrzuje, že zásada není řazena mezi základní zásady, kontinuálně se současným stavem neupravuje zákaz změny v neprospěch jako důsledek podaného odporu, a naopak počítá s tímto následkem v řízení proti uprchlému v případě podání návrhu na zrušení odsuzujícího rozsudku.³²⁴ Připravovaný nový trestní řád bude tedy pravděpodobně v otázce zásady zákazu reformatio in peius vycházet z nynějšího stavu, který považuje za ověřený.

---

³²² Východiska a principy nového trestního řádu (s. 17). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=%20281460>>.

³²³ Věcný záměr z roku 2008. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

³²⁴ Pracovní verze paragrafového znění nového trestního řádu na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky, aktuální ke dni 1. 1. 2020. *REKODIFIKACE TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO* [online]. Justice.cz, 1. ledna 2020 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz>>.

Závěr

Rigorózní práce pojednává o zásadě zákazu reformatio in peius především v trestním řízení v jejím nejširším možném pojetí. Jejím záměrem předneseným v úvodu práce mělo být především komplexní kritické zhodnocení institutu, přičemž měla vést k vyvrácení nebo potvrzení hypotézy, a to: Zásada zákazu reformatio in peius není nezbytnou součástí trestního řízení v České republice. Potvrdila jsem si, že nutným komponentem není, neboť zcela nenaplnuje účel svého zakotvení v trestním řádu, a to eliminaci obavy osoby podávající opravný prostředek z případného zhoršení jejího postavení jako součást práva na obhajobu, ba naopak dle mého názoru není ani nutnou součástí našeho právního řádu, jelikož její přezkum z ústavněprávního pohledu se váže na její zákonné zakotvení.

V práci jsem se po úvodním vymezení a právním zakotvení zabývala jednotlivými opravnými prostředky, u nichž jsem vytyčila rozsah uplatnění či neuplatnění předmětné zásady. Tato s sebou v současném znění přináší značné aplikační problémy, které jsem se snažila postupně vymezit a kriticky zhodnotit. Jsou jimi především: nesjednocenost právní úpravy (absence zákonného zákazu u odporu proti trestnímu příkazu a omezenost vztáhnutí zásady pouze na výrok o trestu u návrhu na obnovu řízení), podřazení zásady pod některý z dovolacích důvodů, dynamická a často komplikovaná judikatura týkající se pojmů „změna v neprospěch“ a „přísnost trestu“ a možný rozpor se zásadou materiální pravdy zakotvenou v § 2 odst. 5 TR. Ve vazbě na osoby oprávněné podat odvolání jsem se zabývala osobou poškozenou a zúčastněnou, v rámci čehož jsem provedla srovnání s postavením poškozeného jako odvolatele v občanském soudním řízení, pod zvláštní řízení jsem zařadila a rozebrala řízení ve věcech mladistvých, řízení proti právnickým osobám a řízení proti uprchlému, a dále jsem provedla srovnání s uplatňováním zásady zákazu reformatio in peius v řízení o přestupcích. Nakonec jsem se podívala na mezinárodní aspekt předmětné zásady, a to nahlížení Evropského soudu pro lidská práva na danou problematiku.

Nevyrovnanost právní úpravy u jednotlivých opravných prostředků se z pohledu adresáta jeví jako nevhodná a dostatečně neodůvodněná. Navrhuji proto primárně její sjednocení (k čemuž se vyjadřuji dále). Se zřetelem k charakteru odporu coby opravnému prostředku proti trestnímu příkazu v případě zachování zásady u ostatních opravných prostředků v nynějším znění doporučuji minimálně stanovení jasných zákonných podmínek pro rozhodování po podání odporu.

Kriticky hodnotím i současné částečné nepodřazování porušení zásady v předchozím řízení soudem pod žádný z dovolacích důvodů. V nadcházející úpravě trestního řízení se mimo jiné zvažuje zakotvení nového opravného prostředku kasační stížnosti namísto nynějšího dovolání, a budiž pojmenováno jakkoli, důvody by mohly být dle zkušeností z praxe doplněny o relevantní důvod spočívající v porušení zákazu *reformatio in peius*,³²⁵ což by nedostatek definitivně vyřešilo.

Ačkoli již byly vlastní pojmy „změna v neprospěch“ a s ním úzce související „přísnost trestu“ podrobeny drobnohledu judikatury nejvyšších soudů, stále vyvstávají (a i nadále budou) otázky, jaká změna rozhodnutí je ještě akceptovatelná a jaká již pomyslnou hranici překračuje. V některých případech je nemožné nastavit objektivizační kritérium, protože co jeden soudce nebude považovat za změnu k horšímu, jiný ji tak vnímat bezpochyby může.

Jeden ze zásadních důvodů, proč považují současný stav za nevhodný, je potenciální rozpor nového rozhodnutí se zásadou materiální pravdy, jehož kvalitativní stránka spočívá v zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a kvantitativní pak rozsah, který je nezbytný pro rozhodnutí. Má tedy dle mého názoru přesah i pro rozhodování o opravném prostředku, a měla by se bez výjimky uplatnit i zde. Na soudce je kladeno velké břemeno (nebo je to ulehčení?) rozhodovat v rozporu s právem, aby naplnili jiné zákonné ustanovení.

Rovněž kritizují zakotvení zákazu změny k horšímu jako důsledek podaného návrhu *sui generis* na zrušení rozhodnutí v řízení proti uprchlému. Jsem toho názoru, že je (především) zde nadbytečný a zákonodárce dává výhodu (a vlastně i důvod k vyhýbání se trestnímu řízení) takové osobě.

V kapitole, ve které srovnávám uplatnění zásady s řízením o přestupcích, narážím na nedostatky právní úpravy, přičemž lze vyzdvihnout dosah zásady zákazu *reformatio in peius* při podaném odvolání, který je – na rozdíl od řízení trestního – vykládán restriktivně a často bude platit pouze pro rozhodování odvolacího orgánu, a nikoli pro řízení po navrácení věci orgánu prvního stupně. Z pohledu Evropského soudu pro lidská práva se pak nejedná o zásadu, která automaticky vyvěrá z čl. 6 Úmluvy.

Závěrem práce je pak vlastní návrh právní úpravy *de lege ferenda*, a to vypuštění zásady zákazu *reformatio in peius*, což by odstraňovalo aplikační problémy a usnadňovalo trestní

---

³²⁵ Věcný záměr z roku 2004 (s. 118). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>. Věcný záměr z roku 2008 (s. 95, 99-100). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

řízení po podaném opravném prostředku. Alternativně a s ohledem na zachování částečné kontinuity současného stavu se přikláním i k možnosti redukce zákazu pouze na výrok o trestu, která by eliminovala alespoň některou část problémů.

Přínosem této práce je komplexní zhodnocení současné úpravy zkoumaného institutu v trestním řízení, poukaz na její nedostatky a konkrétní problémy a navržení jednotlivých variant řešení včetně jejich analýzy. Práci považuji za užitečnou z hlediska rozboru dostupných zdrojů, kdy je taktéž koncipována jako podklad relevantních pramenů vhodných pro celkový náhled na věc. Ačkoli se některé literatury (a to především judikatury) dotýkám pouze okrajově, přesto je citována z důvodu úplnosti a snazší dohledatelnosti.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

- [1] BOHADLO, David, POTĚŠIL, Lukáš, POTMĚŠIL, Jan. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 224 s.
- [2] FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 928 s.
- [3] HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s.
- [4] HUSÁR, Eugen. *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961. 377 s.
- [5] JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudců a podání advokátů*. 3. vydání. Praha: Leges, 2015. 576 s.
- [6] JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 s.
- [7] JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. 848 s.
- [8] KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s.
- [9] PIPEK, Jiří. *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Praha: Univerzita Karlova, 1988. 349 s.
- [10] SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 464 s.
- [11] ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999. 403 s.
- [12] VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 651 s.
- [13] WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, 648 s.
- [14] ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení: zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální politiku, 2008. 272 s.

Příspěvky ve sbornících

- [1] ŠELLENG, Dalibor. Projevy zásady materiální pravdy v institutu trestního příkazu. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 158–169.
- [2] ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestního procesu v letech normalizace. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (ed). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 307–342.

Komentáře

- [1] BOHADLO, David a kol. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich – komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 700 s.
- [2] ČERVENÝ, Zdeněk, ŠLAUF, Václav. *Přestupkové právo: komentář k zákonu o přestupcích včetně textů souvisejících předpisů*. 15. vydání. Praha: Linde, 2008, 343 s.
- [3] DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 3392 s.
- [4] JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou – komentář*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. 1273 s.
- [5] JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o přestupcích a přestupkové řízení – komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 640 s.
- [6] JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích – komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1160 s.
- [7] JEMELKA, Luboš, PONDĚLÍČKOVÁ, Klára, BOHADLO, David. *Správní řád – komentář*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 1048 s.
- [8] SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád – komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 1632 s.
- [9] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I, II, III – komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4720 s.
- [10] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 992 s.

Články z odborných časopisů

- [1] BOBEK, Jaroslav. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonnost*, 1980, č. 5, s. 263–269.
- [2] CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Bulletin advokacie*, č. 6, 2004, s. 35–38.
- [3] ČEPLOVÁ, Veronika. Řízení proti uprchlému a účel zákona. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 4, s. 110–112.
- [4] HERKE, Csongor, TÓTH, D. Csenge. Theoretical and practical issues of the prohibition of reformatio in peius in Hungary. *Issues of business and law*, 2011, č. 3, s. 95–109.
- [5] HERKE, Csongor, TÓTH, D. Csenge. The prohibition in peius in the light of the principle of fair procedure. *International Journal of business and Social Research*, 2013, č. 3, s. 92–98.
- [6] JEŽEK, Vladimír. Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 78–92.
- [7] KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235–238.
- [8] LANGER, Petr. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 11, s. 317–324.
- [9] LAVICKÝ, Petr. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 253–260.
- [10] MATES, Pavel, PIPEK Jiří. Úvahy nad zákazem reformace in peius ve správním právu trestním. *Právní rozhledy*. 1995, č. 11, s. 437–440.
- [11] MATES, Pavel. Reformatio in peius ve správním řádu. *Právní rozhledy*, 2006, č. 18, s. 671–673.
- [12] MATES, Pavel. K některým procesním ustanovením zákona o odpovědnosti za přestupky. *Právní rozhledy*, 2017, č. 3, s. 77–82.
- [13] MATES, Pavel. Nad procesní úpravou správního trestání. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 10, s. 207–210.

- [14] Molnár, L. *A reformatio in peius* tilalmának érvényesülése a Bp. 202. § a)-c) pontjára alapított hatályon kívül helyezést követő új eljárásban [Predominance of the prohibition of *reformatio in peius* in the new procedure conducted due to a repeal based on section 202 a)-c) of the Criminal Procedure Code]. *Magyar Jog*, 1956, č. 4, s. 108–109.
- [15] PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 6–22.
- [16] STAŇKOVÁ, Kateřina, HENGALOVÁ, Michala. Zásada zákazu *reformatio in peius* ve správním trestání. *Právní rádce*, 2018, č. 12, s. 54–55.
- [17] ŠÁMAL, Pavel. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 103–124.
- [18] ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86–89.
- [19] TIBITANZLOVÁ, Alena. Sankcionování právnických osob a praxe českých trestních soudů. *Bulletin advokacie*, č. 10, 2016, s. 32–37.
- [20] VEDRAL, Josef. K novému zákonu o přestupcích. *Správní právo*, 2017, č. 7–9, s. 411–446.
- [21] VOČKA, Vladimír. Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu *reformatio in peius*. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 201–203.
- [22] VOČKA, Vladimír. K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 8, s. 243–247.
- [23] ZEMAN, Jaroslav. Některé aspekty úpravy trestního příkazu. *Trestní právo*, 1999, č. 12, s. 11–16.

Internetové zdroje

- [1] FÜHREROVÁ, Jana. *K výkladu dovolacích důvodů v trestním řízení při porušení práva na spravedlivý proces* [online]. *Bulletin-advokacie.cz*, 17. ledna 2019 [cit. 5. března 2020]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-vykladu-dovolacich-duvodu-v-trestnim-rizeni-pri-poruseni-prava-na-spravedlivy-proces>>.

- [2] JIREŠ, Jakub, URBANEC, David. *K zásadě zákazu reformace in peius při správním trestání* [online]. Epravo.cz, 4. srpna 2017 [cit. 10. března 2020]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/k-zasade-zakazu-reformace-in-peius-pri-spravnim-trestani-106223.html>>.
- [3] KUČERA, Jan, CZICHON, Radek. *Další posílení práv poškozeného v trestním řízení – I poškozenému může být v trestním řízení navracena promeškaná lhůta* [online]. Epravo.cz, 29. září 2017 [cit. 6. března 2020]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rizeni-navracena-promeskana-lhuta-106371.html>>.
- [4] MOTYČKA, Petr. *Porušení základních práv jako dovolací důvod v trestním řízení* [online]. Pravniprostor.cz, 25. května 2018 [cit. 5. března 2020]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/poruseni-zakladnich-prav-jako-dovolaci-duvod-v-trestnim-rizeni>>.
- [5] *REKODIFIKACE TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO* [online]. Justice.cz, 1. ledna 2020 [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz>>.
- [6] ROAGNA, Ivana, SKENDAJ, Erida. *The legal Framework for the re-examination and re-opening of criminal proceedings following the finding of a violation by the European Court of Human Rights: an assessment of the legal Framework of Albania. 4.3 Reopening and reformatio in peius: the national Framework. 4.3.1 European practise*, s. 17 [online]. Council of Europe, listopad 2017 [cit. 7. března 2020]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/assessment-fairness-of-criminal-proceedings/16808b7c68>>.
- [7] SVÁČEK, Jan. *Dvacet let svobodné justice: nedořešené otázky. Nezávislost soudní moci* [online]. Liga lidských práv, 2009 [cit. 17. ledna 2018]. Dostupné na <https://llp.cz/wp-content/uploads/Dvacet_let_svobodne_justice_nedoresene_otazky.pdf>.
- [8] Věcný záměr z roku 2004. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.
- [9] Věcný záměr z roku 2008. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.
- [10] Východiska a principy nového trestního řádu (s. 17). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 1. března 2020]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=%20281460>>.

Legislativní akty a důvodové zprávy

- [1] zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů
- [2] zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- [3] zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [4] zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- [5] ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- [6] Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku České republiky, vyhlášená v č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- [7] zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1991 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích
- [8] zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- [9] zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [10] zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [11] zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- [12] zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- [13] zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- [14] zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
- [15] zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- [16] důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993 Sb.

- [17] důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb.
- [18] Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění jejich Protokolů (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)
- [19] Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 ze dne 19. října 1992, týkající se důslednosti v udělování trestů. (Recommendation No. R (92) 17 of the Committee of Ministers to member states concerning consistency in sentencing.)

Soudní rozhodnutí

- [1] nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2000, sp. zn. III ÚS 463/2000
- [2] nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01
- [3] nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2002, sp. zn. II ÚS 213/2000
- [4] nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2003, sp. zn. IV ÚS 564/02
- [5] nález Ústavního soudu ze dne 24. února 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03
- [6] nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2004, sp. zn. II ÚS 788/02
- [7] nález Ústavního soudu ze dne 31. března 2004, sp. zn. I. ÚS 669/03
- [8] nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04
- [9] nález Ústavního soudu ze dne 19. října 2004, sp. zn. I ÚS 588/03
- [10] nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2005, sp. zn. I ÚS 125/04
- [11] nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05
- [12] nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. III ÚS 304/04
- [13] nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2006, sp. zn. II ÚS 544/05
- [14] nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2007, sp. zn. I ÚS 1947/07
- [15] nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08
- [16] nález Ústavního soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. III. ÚS 2306/07
- [17] nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09
- [18] nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 2355/12

- [19] náleží Ústavního soudu ze dne 11. června 2014, sp. zn. I ÚS 4503/12
- [20] náleží Ústavního soudu ze dne 9. října 2014, sp. zn. III. ÚS 2520/14
- [21] náleží Ústavního soudu ze dne 20. července 2016, sp. zn. IV. ÚS 2585/13
- [22] náleží Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. III ÚS 3570/15
- [23] náleží Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15
- [24] náleží Ústavního soudu ze dne 27. března 2017, sp. zn. II ÚS 3776/16
- [25] náleží Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16
- [26] usnesení Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2001, sp. zn. II ÚS 310/99
- [27] usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. III ÚS 230/04
- [28] usnesení Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I ÚS 380/04
- [29] usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 14/04
- [30] usnesení Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. III ÚS 880/08
- [31] usnesení Ústavního soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. III ÚS 3602/13
- [32] rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. března 1966, sp. zn. Prz 7/66
- [33] rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. září 1966, sp. zn. Pls 8/66
- [34] rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1967, sp. zn. Tzv 42/66
- [35] rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77
- [36] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1968, sp. zn. 4 Tz 102/67
- [37] rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. září 1973, sp. zn. 3 Tz 35/73
- [38] rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. června 1975, sp. zn. 4 Tz 27/75
- [39] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. července 1996, sp. zn. 2 Tzn 126/96
- [40] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. května 1997, sp. zn. 1 Tzn 5/97
- [41] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98
- [42] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99

- [43] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000
- [44] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001
- [45] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2001, sp. zn. 11 Tz 229/2001
- [46] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2002, sp. zn. 4 Tz 43/2002
- [47] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002
- [48] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 4 Tz 106/2005
- [49] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 1236/2006-I
- [50] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2007, sp. zn. 4 Tz 84/2007
- [51] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009
- [52] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008
- [53] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2013, sp. zn. 7 Tz 43/2013
- [54] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013
- [55] rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2018, sp. zn. 6 Tz 6/2018
- [56] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. prosince 2005, sp. zn. 3 As 57/2004
- [57] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. ledna 2009, sp. zn. 1 As 96/2008
- [58] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. srpna 2012, sp. zn. 1 As 75/2012
- [59] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. ledna 2014, sp. zn. 2 Afs 67/2013
- [60] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. března 2017, sp. zn. 6 Afs 169/2016
- [61] rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 10 As 124/2016
- [62] usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. července 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91
- [63] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97
- [64] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 8 Tz 267/2000
- [65] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001
- [66] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2002, sp. zn. 6 Tdo 354/2002

- [67] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2003, sp. zn. 11 Tdo 60/2003
- [68] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003
- [69] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 5 Tdo 1205/2003
- [70] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2004, sp. zn. 11 Tdo 902/2003
- [71] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. 8 Tdo 202/2005
- [72] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I
- [73] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2005, sp. zn. 11 Tdo 1268/2005
- [74] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005
- [75] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 5 Tdo 102/2006
- [76] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005
- [77] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. 7 Tdo 1401/2006
- [78] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006
- [79] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2006, sp. zn. 3 Tdo 687/2006
- [80] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 7 Tdo 768/2006
- [81] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 5 Tdo 1201/2006
- [82] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 7 Tdo 1252/2006
- [83] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 176/2007
- [84] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 607/2007
- [85] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007
- [86] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2007, sp. zn. 11 Tdo 938/2007
- [87] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007
- [88] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2007, sp. zn. 7 Tdo 1157/2007
- [89] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008
- [90] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009

- [91] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009
- [92] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009
- [93] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009
- [94] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 183/2010
- [95] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I
- [96] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2010, sp. zn. 6 Tdo 1529/2010
- [97] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2011, sp. zn. 3 Tdo 202/2011
- [98] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2011, sp. zn. 11 Tz 64/2011
- [99] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012
- [100] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013
- [101] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013
- [102] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 2013, sp. zn. 7 Tdo 1052/2013
- [103] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2014, sp. zn. 8 Tdo 1277/2013
- [104] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2014, sp. zn. 7 Tdo 1443/2013
- [105] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 5 Tdo 396/2014
- [106] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2014, sp. zn. 8 Tdo 809/2014
- [107] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2015, sp. zn. 3 Tdo 32/2015
- [108] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2015, sp. zn. 8 Tdo 246/2015
- [109] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 637/2015
- [110] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015
- [111] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016, sp. zn. 25 Cdo 1792/2015 a 25 Cdo 2284/2015
- [112] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016, sp. zn. 3 Tdo 992/2016
- [113] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 5 Tdo 1207/2016

- [114] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2017, sp. zn. 7 Tdo 566/2017
- [115] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 6 Tdo 65/2018
- [116] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. února 2018, sp. zn. 8 Tdo 1560/2017
- [117] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2018, sp. zn. 5 Tdo 417/2018
- [118] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2018, sp. zn. 3 Tdo 939/2018
- [119] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2018, sp. zn. 8 Tdo 1191/2018
- [120] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2018, sp. zn. 8 Tdo 1099/2018
- [121] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019, sp. zn. 6 Tdo 412/2019
- [122] stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012
- [123] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. ledna 1994, sp. zn. 6 To 35/93
- [124] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. dubna 1994, sp. zn. 7 To 59/04
- [125] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna 2002, sp. zn. 10 To 31/02
- [126] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. dubna 2010, sp. zn. 2 To 36/2010
- [127] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. září 2015, sp. zn. 2 To 75/2015
- [128] rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. srpna 2017, sp. zn. 2 To 70/2017
- [129] usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. prosince 1993, sp. zn. 3 To 100/93
- [130] usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. července 2003, sp. zn. 5 To 66/2003
- [131] rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. září 2015, sp. zn. 43 Ad 55/2013
- [132] rozsudek Okresního soudu ve Třebíči ze dne 14. července 2015, sp. zn. 3 T 87/2013
- [133] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Engel a ostatní proti Nizozemí ze dne 6. června 1976, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72
- [134] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Öztürk proti Německu ze dne 21. února 1984, stížnost č. 8544/79
- [135] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ekbatani proti Švédsku ze dne 26. května 1988, stížnost č. 10563/83

- [136] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Lauko proti Slovensku ze dne 2. září 1998, stížnost č. 26138/95
- [137] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Alkes proti Turecku (č. 2) ze dne 8. června 2010, stížnost č. 16047/04
- [138] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ilpo Kuokkanen a Harri Johannesdahl proti Finsku ze dne 2. června 2015, stížnost č. 38147/12
- [139] Evropský soud pro lidská práva: Rozhodnutí ve věci Ruslan Yakovenko proti Ukrajině ze dne 4. června 2015, stížnost č. 5425/11

Shrnutí

Rigorózní práce pojednává o zásadě zákazu reformatio in peius v trestním řízení. Cílem je komplexní kritické zhodnocení zásady v současně platné trestněprávní úpravě. Úvodní část práce je zaměřena na vysvětlení základních pojmů a zákonné zakotvení předmětné zásady. Druhá kapitola pojednává o uplatnění zásady u jednotlivých opravných prostředků, kterými jsou stížnost, odvolání, dovolání a stížnost pro porušení zákona. V třetí kapitole analyzuji specifické uplatňování zásady u některých opravných prostředků, kterými jsou odpor a návrh na obnovu řízení. Ve čtvrté kapitole jsou rozebírány specifické (především výkladové) problémy ve světle stávající judikatury. Pátá kapitola se zaměřuje na zvláštní řízení, pod které podřazují řízení ve věcech mladistvých, řízení proti právnickým osobám a řízení proti uprchlému. V šesté kapitole srovnávám uplatňování zásady s řízením o přestupcích. Sedmá kapitola pojednává o postoji Evropského soudu pro lidská práva k zásadě zákazu reformatio in peius a v poslední, osmé kapitole navrhuji vlastní právní úpravu de lege ferenda.

Summary

The rigorous thesis deals with the principle of the prohibition of reformatio in peius in criminal procedure. The aim is a comprehensive critical evaluation of the principle in the currently applicable criminal legislation. The introductory part of the thesis is focused on the explanation of basic concepts and the legal frame of the principle. The second chapter deals with the application of the principle to individual remedies, which are a complaint, an appeal, an extraordinary appeal and a complaint for the violation of law. In the third chapter I analyze the specific application of the principle to certain remedies, which are a criminal order and an application for renewal of proceedings. The fourth chapter deals with the specific (mainly interpretative) problems determined by existing jurisprudence. The fifth chapter is focused on special proceedings under which I classify proceedings against Juveniles, proceedings against Legal persons and proceedings against a Fugitive. In the sixth chapter I compare the application of the principle with the Offence proceedings. The seventh chapter discusses the viewpoint of the European Court of Human Rights on the principle of the prohibition of reformatio in peius and in the last, eighth chapter, I propose de lege ferenda legislation.

Seznam klíčových slov

Reformatio in peius, trestní řízení, opravný prostředek, zásada, trest, státní zástupce, zásada materiální pravdy.

Keywords

Reformatio in peius, criminal procedure, remedy, principle, sentence, prosecutor, the principle of material truth.